

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Nina Topalović

**SLAVONSKI DIJALEKT NA PODRUČJU BJELOVARSKO-BILOGORSKE
ŽUPANIJE**
DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

**SLAVONSKI DIJALEKT NA PODRUČJU BJELOVARSKO–BILOGORSKE
ŽUPANIJE**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Hrvatski jezik

Mentor: izv. prof. dr. sc. Emina Berbić Kolar

Student: Nina Topalović

Matični broj: 2850

Modul: B

Osijek, 2019.

Zahvaljujem svojoj obitelji, prijateljima i mentorici!

SAŽETAK

U ovom je diplomskom radu obrađena tema ***Slavonski dijalekt na području Bjelovarsko-bilogorske županije***. Zbog razumljivosti, prije glavne teme, obrađuje se i jedno od triju hrvatskih narječja, štokavsko. Zatim su opisane osnovne značajke slavonskog dijalekta kao jednog od dijalekta štokavskoga narječja. Navedena su i dosadašnja istraživanja govora slavonskog dijalekta. Središnji dio rada posvećen je analizi govora u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Prije analize govora slijedi upoznavanje sa spomenutom županijom, njezinim zemljopisnim položajem i demografskom strukturom. Govor je analiziran kroz poglavlja koja nose sljedeće nazive: fonologija, morfologija, sintaksa i leksik. U govoru je zabilježen jekavski, ijekavski i ekavski odraz jata. Brojne su redukcije i zamjene vokala. Govornici uspješno čuvaju i neke od morfoloških, sintaktičkih i leksičkih osobitosti govora. Glavna literatura na temelju koje je rad napisan je sljedeća: Sičanske riči autorica Emine Berbić Kolar i Ljiljane Kolenić, znanstveni rad Ljiljane Kolenić iz 1997. godine naziva Slavonski dijalekt te knjiga Josipa Lisca Hrvatska dijalektologija 1.

Ključne riječi: slavonski dijalekt, Bjelovarsko-bilogorska županija, jezik, govor, idiom

SUMMARY

This graduate thesis deals with Slavonian dialect in the area of Bjelovar-Bilogora tribal state. Due to comprehensibility, before the main topic, it processes one of the three Croatian dialects - štokavski. There are described the basic features of the Slavonian dialect as one of the štokavski dialect. Also, the previous research of Slavonian dialect's speech are mentioned. The central part of the work is devoted to the speech analysis in Bjelovar-Bilogora tribal state. Before the speech analysis, comes the introduction with the mentioned tribal state, its geographic position and the demographic structure. The speech was analyzed through chapters bearing the following names: phonology, morphology, syntax and lexis. In the speech jekaski, ijekavski and ekavski odraz jata are recorded. There are numerous reductions and replacements of the vocals. The speakers have successfully been keeping some of the morphological, syntactic and lexical speech features. The main literature on which this work is written is next: Sičanske riči author Emina Berbić Kolar and Ljiljana Kolenić, scientific work by Ljiljana Kolenić from 1997. - Slavonski dijalekt and Josip Lisac's book Hrvatska dijalektologija 1.

Keywords: Slavonian dialect, Bjelovar-Bilogora tribal state, language, speech, idiom

Sadržaj:

1. UVOD	2
2. HRVATSKI STANDARDNI JEZIK	3
3. HRVATSKA NARJEČJA I DIJALEKTI	4
4. ŠTOKAVSKO NARJEČJE	5
5. SLAVONSKI DIJALEKT	8
5.1. Osnovne značajke slavonskoga dijalekta.....	8
5.1.1. Naglasci.....	9
5.1.2. Fonološke značajke.....	9
5.1.3. Morfološke značajke.....	10
5.1.4. Sintaksne i leksičke značajke	13
5.2. Dosadašnja istraživanja Slavanskog dijalekta.....	13
6. BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA	15
7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVAČKOG RADA	17
7.1. Cilj istraživanja	17
7.2. Istraživačka pitanja	17
7.3. Uzorak	17
7.4. Instrumenti i postupak istraživanja	18
8. GOVOR BJELOVARSKO-BILOGORSKE ŽUPANIJE.....	19
8.1. Fonologija	19
8.1.1. Odraz jata	19
8.1.2. Šćakavizam	20
8.1.3. Zamjena vokala.....	20
8.1.4. Redukcija vokala	20
8.1.5. Krnji infinitiv	25
8.1.6. Sažimanje samoglasničkoga skupa ao u o	26
8.1.7. Sažimanje suglasničke skupine tk u suglasnik k	27
8.1.8. Izgovor glasova č, ć, dž i đ	27
8.1.9. Glas h	27
8.1.10. Sekundarni glas.....	28
8.2. Morfologija	28
8.2.1. Promjenjive riječi.....	29
8.2.1.1. Imenice	29
8.2.1.2. Zamjenice	29
8.2.1.3. Pridjevi.....	31
8.2.1.4. Glagoli.....	31

8.2.1.5. Brojevi.....	34
8.2.2. Nepromjenjive riječi	34
8.2.2.1. Prijedlozi	34
8.2.2.2. Prilozi	35
8.2.2.3. Veznici	38
8.2.2.4. Usklici.....	38
8.2.3. Sintaksa.....	39
8.2.3.1. Red riječi	39
8.2.3.2. Vrste rečenica	39
8.2.3.3. Vezna sredstva.....	44
8.2.4. Leksik	45
9. ZAKLJUČAK.....	102
10. LITERATURA.....	104

1. UVOD

Govori hrvatskoga standardnoga jezika su neprocjenjivo kulturno dobro Republike. Pored hrvatskog standardnog jezika čiji su standardi zapisani u pravopisima i drugim normativnim priručnicima, hrvatski je jezik bogat i brojnim dijalektima i zavičajnim govorima kojima se služe Hrvati diljem domovine, ali i izvan nje.

Zbog činjenice kako je nematerijalna kulturna baština izvor i korijen našega identiteta, važna je svjesnost o značaju njezina čuvanja. Pod utjecajem globalizacije, migracije stanovništva, medija, školovanja i zbog brojnih drugih razloga hrvatski jezik, njegovi dijalekti i mjesni govori pomalo gube svoje osobitosti.

Stoga se u ovom radu govori se o jednom od dijalekata hrvatskoga jezika, slavonskom dijalektu. Cilj je rada uočiti i snimanjem zabilježiti govor stanovnika Bjelovarsko-bilogorske županije te utvrditi postojanost slavonskog dijalekta u govoru stanovnika. Govor ovog područja za potrebe istraživanja predstavilo je jedanaest govornika koji žive na području županije.

Iako brojni autori ističu kako su se istraživanja govora slavonskoga dijalekta u posljednjih desetak godina znatno povećala, govor na području Bjelovarsko-bilogorske županije nedovoljno je istražen.

Kao uvod u navedenu temu, u radu se navode najvažnije činjenice o hrvatskom standardnom jeziku i podjeli jezika na narječja, dijalekte i poddijalekte. Detaljnije se objašnjava rasprostiranje i osnovne značajke štokavskog narječja i slavonskoga dijalekta. Nakon opisa metodologije rada slijedi primjena literature o slavonskome dijalektu na govoru izvornih govornika s područja Bjelovarsko-bilogorske županije. Donose se rezultati i analiza podataka, odnosno specifičnosti u govornom izražavanju uočenih slušanjem i snimanjem govornika. Govor je analiziran i potkrijepljen primjerima iz audio zapisa kroz poglavlja: fonologija, morfologija, sintaksa i leksik.

2. HRVATSKI STANDARDNI JEZIK

Nazivom hrvatski jezik obuhvaćamo sve njegove ostvaraje (govorne i pisane) od najranijih vremena do danas i na svim područjima na kojima Hrvati žive. Hrvatski jezik obuhvaća mjesne govore, gradske govore i žargone i hrvatski standardni jezik. (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006)

Standardni jezik službeno je priopćajno sredstvo sporazumijevanja svih pripadnika nekog naroda. Pripada najvišoj priopćajnoj razini sporazumijevanja. Standardni se jezik rabi u svim službenim komunikacijskim situacijama (škole, javni skupovi, mediji). Odabran je i prihvaćen kao najviša razina izražavanja nekog društva jer je riječ o polifunkcionalnome jeziku javne komunikacije. Hrvatski standardni jezik ima jedinstvenu štokavsku osnovicu ijekavskoga/jekavskoga izgovora.

Činjenica da je hrvatski jezik standardiziran prema novoštokavskoj dijalektnoj osnovici i na štokavskoj književnoj tradiciji ne znači da je štokavski dijalekt identičan standardnome jeziku. Svoje je izražajno bogatstvo hrvatski jezik temeljio na svim narječjima, više ili manje bliskima ili različitima od standardnoga jezika. Svi pojavni jezični oblici, i standardni jezik i narječja, imaju sebi svojstvena pravila i norme, prema kojima se prepoznaju, s tom razlikom da se mjesni govori ostvaruju na pojedinom području, a standardni je jezik jedinstven za cjelokupan jezični prostor nekoga naroda. (Pavličević-Frančić, 2005)

3. HRVATSKA NARJEČJA I DIJALEKTI

Suvremena znanost o narječjima (dijalektologija) na području hrvatskoga jezika nalazi tri narječja: čakavsko i kajkavsko, i najrasprostranjenije – štokavsko. Nazivi za ta narječja potječu od upitno – odnosnih zamjenica što, ča i kaj.

Uobičajena je razdioba narječja na dijalekte i poddijalekte, u kojima se opet razlikuju mjesni govori. Katkad se nazivi narječje i dijalekt rabe u istom značenju, ali je u hrvatskoj dijalektologiji narječje viši rodni pojam od dijalekta stoga se može govoriti o dijalektima štokavskoga, čakavskoga, ili kajkavskoga narječja.

Budući da se tijekom stoljeća hrvatsko pučanstvo često selilo i miješalo te da susjedni govori i u normalnim okolnostima utječu jedni na druge, a u novije vrijeme na sve narječne govore utječe hrvatski književni jezik, veoma je složeno određivanje mjerila po kojima bi se mogle utvrditi točne i strogo određene granice među govorima, poddijalektima, dijalektima pa i narječjima. Na područjima jednog narječja ima oaza drugih narječja, a u pojedinim krajevima isprepliću se osobine dvaju narječja, dvaju dijalekata, ili dvaju mjesnih govora. (Babić, Težak, 2016)

4. ŠTOKAVSKO NARJEČJE

Štokavskim se narječjem govori u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini te Crnoj Gori. Hrvatski govori štokavskog narječja jasno se razlikuju od ostalih govora istog narječja svojim posebnim, zapadnim značajkama i svojim vezama sa čakavskim i kajkavskim govorima. U Hrvatskoj se štokavski govori u Slavoniji, Baranji, u najvećem dijelu Banije, Korduna i Like. Na štokavske oaze nailazimo između Križevaca i Koprivnice, u blizini Čazme, u Žumberku te u Gorskom kotaru. Štokavski se govori i na većem dijelu dalmatinskog kopna te na nekim otocima (npr. na Mljetu, Hvaru, Braču, Šolti). Hrvati izvan Hrvatske štokavskim narječjem govore u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji, Italiji (Molise), Austriji (Vlahija u Gradišću), Mađarskoj (niz naselja) i Rumunjskoj (Rekaš). (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006)

Na osnovi refleksa jata, naglasnih i nekih suglasničkih značajka hrvatski dijalektolog Josip Lisac štokavsko narječje dijeli na sedam dijalekata: slavonski dijalekt (nenovoštokavski arhaični šćakavski dijalekt), zapadni dijalekt (novoštokavski ikavski dijalekt), istočnobosanski dijalekt (nenovoštokavski šćakavski dijalekt), istočnohercegovački-krajiški dijalekt (novoštokavski (i)jekavski dijalekt), zetko-južnosandžački dijalekt (nenovoštokavski ekavski dijalekt), šumadijsko-vojvođanski dijalekt (novoštokavski ekavski dijalekt), kosovsko-rekavski dijalekt (nenovoštokavski šćakavski dijalekt). (Lisac, 2003:29)

Ljiljana Kolenić i Emina Berbić Kolar u Sičanskim ričima donose kartu svih govora hrvatskoga jezika, među kojima su i govori štokavskoga narječja što se vidi iz Slike1. Glavna je razlika u odnosu na razvrstavanje govora prema Josipu Liscu neubrajanje crnogorskih i srpskih govora u štokavske govore.

Slika 1. Hrvatska narječja i dijalekti

4.1. Osnovne značajke štokavskog narječja

Autori Frančić, Hudeček i Mihaljević u knjizi Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku ističu sljedeće značajke štokavskoga narječja:

- zamjenica što (i šta)
- razlikovanje dvaju kratkih (uz razlikovanje dvaju ili triju dugih) naglasaka, ulaznih i silaznih
- u kao refleks stražnjeg nazala i slogotvornog l (ruka, sunce)
- inicijalna skupina v + slabi poluglas daju u- (unuk)
- starohrvatski poluglas šva dao je a (dan)
- premetanje (metateza) vse > sve
- u većini govora došlo je do prijelaza skupa čr- u cr- (crven)
- prijelaz –l na kraju riječi ili sloga u o (vidio, radio)

- u nekim govorima dolazi do tzv. nove jotacije (đevojka, šjekira)
- ispadanje ili zamjena fonema h (lad, muva)
- umetak -ov- / -ev- u množini većine jednosložnih imenica muškog roda (gradovi)
- izjednačavanje DLI množine imenica (ženama)
- znatan broj turcizama.

5. SLAVONSKI DIJALEKT

Govori slavonskog dijalekta jesu govori štokavskog narječja u kojima se sustavno čuje osobit naglasak, zavnuti (hrvatski akut) kojega obilježavamo znakom ~.

Govore slavonskog dijalekta narod obično zove šokačkim govorima jer njima govori hrvatska narodna skupina Šokci. U znanosti koja proučava dijalekte, dijalektologiji, šokački govori zovu se govori slavonskoga dijalekta i još: staroštokavski šćakavski, nenovoštokavski arhaični sćakavski dijalekt.

Već sam naziv slavonski dijalekt zemljopisno određuje rasprostiranje toga štokavskoga dijalekta. Dakako da naziv (termin) nikada ne pokriva sva značenja, pa tako ni naziv slavonski dijalekt ne pokriva zemljopisno u cijelosti rasprostiranje slavonskoga dijalekta. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014)

U svome izvornom znanstvenom radu Slavonski dijalekt autorica Kolenić donosi i problematiku naziva spomenutoga dijalekta te zaključuje da takav naziv nije najbolji budući da se tako ne govori samo u Slavoniji, nego i u Baranji, ali i izvan granica Hrvatske. Također navodi kako ni cijela Slavonija ne govori navedenim dijalektom. (Kolenić, 1997: 101-102)

Središnji zapadni dio Slavonije oko Orahovice s iznimkom nekoliko mjesta uglavnom je novoštokavski (i)jekavski, dakle bez zavnutoga naglaska, s novim naglascima. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014: 15)

Autorice navode kako se slavonski dijalekt rasprostire na širem području hrvatskih najvećih („himničnih”) rijeka, Save, Drave i Dunava. I kada se mjesni govori nalaze izvan hrvatskih državnih granica, slavonski se dijalekt ostvaruje uz navedene rijeke, samo s druge strane granice. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014)

5.1. Osnovne značajke slavonskoga dijalekta

Ljiljana Kolenić u svome znanstvenom radu posebnu pozornost posvećuje naglasnom sustavu, odrazu jata, šćakavizmu, umekšavanju glasova l i n ispred i, nepostojanju glasa h, gubljenju krajnjega i u infinitivu glagola i nekim morfološkim i tvorbenim osobinama. U knjizi Sičanske riči autorice uz navedeno dodaju i l na kraju sloga te izgovor glasova č i ć, dž i đ. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014)

5.1.1. Naglasci

S obzirom na naglasni sustav, govore slavonskoga dijalekta možemo podijeliti na više skupina prema akcenatskoj klasifikaciji Milana Moguša: (Moguš, 2010)

- 1) Stara hrvatska akcentuacija koja, prema Moguševoj podjeli, ima tri stara naglasaka na svim starim mjestima.
- 2) Novija akcentuacija koju ima većina govora slavonskoga dijalekta, a koja uz poznavanje triju starih naglasaka poznaje i dva nova.
- 3) Manja skupina govora u kojoj se zavnuti naglasak samo povremeno rabi.
- 4) Iločka skupina govora sa starijim dvoakcenatskim sustavom s poluprenesenom silinom i novijim četveroakcenatskim sustavom.

5.1.2. Fonološke značajke

Berbić Kolar i Kolenić u knjizi Sičanske riči navode sljedeće osobitosti fonologije slavonskoga dijalekta:

a) Povećan broj otvornika

U govorima slavonskoga dijalekta neka mjesta imaju više otvornika od onih što ih bilježi suvremeni hrvatski jezik, a to su sljedeći otvornici: zatvoreni a (â°), srednjenepčani u (û), otvoreno naglašeno e (ä°).

b) Odras jata

Osnovna je osobina slavonskoga dijalekta da nema ijekavski odraz jata. Govori slavonskoga dijalekta mogu imati gotovo sve ostale odraze jata koji su poznati u hrvatskim govorima. Govori slavonskoga dijalekta mogu biti: 1. ikavski, 2. ikavsko-jekavski, 3. ekavski, 4. ikavsko-ekavski, 5. s “nezamijenjenim” jatom.

c) Šćakavizam

Govori su slavonskoga dijalekta šćakavski. Stare skupine *skj i *stj, i nove, nastale nakon gubitka poluglasa, mijenjaju u šć.

Neki govori slavonskoga dijalekta ne razlikuju č i ć pa je odraz skupina stj i skj šć ili šć, ovisno o tome kakav je izgovor glasova č i ć.

Pod utjecajem hrvatskoga književnoga jezika šćakavizam se polako gubi iz govora slavonskoga dijalekta (najviše na krajnjem istoku slavonskoga dijalekta), ali u izvornih govornika uvijek će se čuti poneka riječ s tom osobinom.

d) Umekšavanje glasova l i n

Govori slavonskoga dijalekta umekšavaju glasove l i n ispred i. Evo nekih primjera: *biljit*, *moljit*, *naseljito*, *gljista*, *voljio*, *željim*, *naslonjit*, *prominjit*, *ogoljit*, *posoljit*.

e) Nepostojanje glasa h

Govori slavonskoga dijalekta kao i većina štokavskih govora ne poznaju glasa h. Poznato je da se glas h može potpuno izgubiti, ali i zamijeniti glasovima j, v ili k.

f) Gubljenje krajnjega i u infinitivu

U govorima slavonskoga dijalekta vrlo se rijetko čuje krajnje i u infinitivu glagola (javlja se krnji infinitiv): *poginit*, *ubost*, *dojt*.

g) L na kraju sloga

Sonant l na kraju sloga obično ostaje u imenica i pridjeva: *posal*, *vrtal*, *gol*, *okrugal*, *mal*, *pol*. U glagolskom pridjevu radnom l na kraju sloga prelazi u o: *dao*, *pleo*. Taj se o steže sa samoglasnikom ispred pa često čujemo u govorima slavonskoga dijalekta: *obro*, *začo*.

h) Izgovor glasova č i ć, dž i đ

Obično se misli da štokavci dobro razlikuju č i ć, dž i đ. U slavonskom dijalektu ima govora koji ne razlikuju navedene glasove, odnosno imaju jedan glas za č i ć, i jedan za dž i đ. Nerazlikovanje č i ć nije obilježje samo govora slavonskoga dijalekta.

5.1.3. Morfološke značajke

Osobitosti morfologije slavonskoga dijalekta su sljedeće: (Berbić Kolar, Kolenić, 2014: 55-56)

Promjenjive vrste riječi:

Imenice

a) Genitiv i akuzativ jednine imenica a-vrste: kategorija živosti

U govorima slavonskoga dijalekta često se izjednačuje akuzativ za živo i neživo, tako da i živo i neživo ima nastavak živoga, odnosno akuzativ je jednak genitivu.

b) Dativ i lokativ jednine imenica e-vrste

U mnogim mjestima slavonskoga dijalekta dativ i lokativ jednine imenica e-vrste često imaju gramatički morfem –e, a u nekim mjestima postoje nastavci –e i –i : u *crkve, po sobe, kume se stavi, po Bosne, po kape; vagi, u knjigi*.

c) Instrumental jednine imenica i-vrste:

Imenice i-vrste mogu u instrumentalu jednine završiti na gramatički morfem –(j)u i –i, ali tipičan je u mnogim govorima nastavački morfem –(j)om: *mašćom, soljom, pamećom, ćerjom*, itd.

d) Genitiv množine

Nulti se morfem u genitivu množine može čuti još u nekim govorima. Dosta je čest gramatički morfem –i, češći nego u hrvatskom književnom jeziku.

e) Dativ množine

Danas u slavonskom dijalektu u dativu množine imenica a-vrste prevladava nastavak –ima.

f) Lokativ i instrumental množine imenica a-vrste

Poznato je da slavonski dijalekt nema u imenicama izjednačene množinske padeže dativa, lokativa i instrumentala. U slavonskom dijalektu lokativ i instrumental čujemo s i istim nastavačkim morfemom –i u dosta mjesta, premda se čuje i noviji –ima.

g) Lokativ množine e-vrste

U lokativu množine još se čuje nastavak –a: *poklada, na njiva*. Međutim, sve je više primjera dativa, lokativa i instrumentala množine s unificiranim nastavkom, tj. –ama.

Zamjenice

Umjesto posvojne zamjenice njezin javlja se često osobna ona u genitivu jednine. Takav je oblik tipičan i za staru hrvatsku književnost što znači da je oblik nje za njezin znak arhaičnosti. Na prostoru slavonskog dijalekta čuje se takav oblik u svim poddijalektima.

Pridjevne zamjenice i pridjevi koji u hrvatskom književnom jeziku imaju nastavak –akav, u slavonskom dijalektu završavaju na –aki: *svakaki, taki, kaki, nikaki, kojekaki*.

Pridjevi

Pridjevi koji u hrvatskom književnom jeziku imaju nastavak –i u komparativu, obično u slavonskom dijalektu imaju nastavak –ji: *jačji, višji, nižji, gorji*.

Neki pridjevi koji u hrvatskom književnom jeziku imaju u komparativu nastavak –i, u slavonskom dijalektu imaju –iji: *biliji, crniji, vrućiji*.

Glagoli

a) Infinitiv

Infinitiv glagola uglavnom se javlja bez završnoga i: *bit, znat, dojt, pit, govorit*.

Glagoli na –nuti u slavonskom dijalektu uglavnom se čuju na –niti.

b) Prezent

U prezentu glagola često izostaje jotacija. Uz to, zaniijekani oblik prezenta glagola biti u 3. osobi jednine na cijelom je prostoru često samo ni, a može stajati i na naglašenom mjestu u rečenici. Često se javljaju i neki nastavci u 3. osobi množine koji se ne podudaraju s onima u hrvatskom književnom jeziku. U nekim mjestima nema nastavka –e u 3. osobi množine prezenta, nego –u.

c) Zapovjedni način

U slavonskom dijalektu neka često zamjenjuje nemoj: *neka pevati, neka trčati, neka nas dirati*.

Za pojačavanje ili ublažavanje zapovijedi često se rabi čestica ajde, ajd, aj. Čestica ajde, ajd, aj može se rabiti i bez oblika za imperativ glagola tako da zamjenjuje imperativ.

d) Glagolski pridjev radni

U glagolskom pridjevu radnom u jednini muškoga roda ne ostaje l na kraju sloga, nego prelazi u o. Uglavnom se taj o steže s prethodnim vokalom, osobito ako je prethodni vokal a. Ako je vokal ispred o (>l) –i, onda dolazi do umetanja intervokalnoga j između i i o.

e) Glagolski pridjev trpni

Glagolski pridjev trpni često se čuje na t, mnogo češće nego u suvremenom hrvatskom književnom jeziku.

Nepromjenjive vrste riječi

Prijedlozi

Prijedlozi su uglavnom isti kao u suvremenom hrvatskom književnom jeziku i slažu se s istim padežima kao u suvremenom hrvatskom književnom jeziku.

Prilozi

U slavonskom dijalektu koriste se neki specifični prilozi:

- a) prilozi mjesta: *tud, tam, vam, nam (onamo), vamo, đe (di, ge), tude (ovdje, tu), vud (ovuda), ovdi, ondi, odsvakudam*
- b) prilozi vremena: *onda, prija, skorom, jednom, poslije, uvijek*
- c) prilozi načina: *vako, nako, drukče, zbiljam, fajn.*

Veznici

U veznika se bilježe česte redukcije završnih otvornika (*nit, al, neg*).

Usklici

U razgovoru se dosta često rabe usklici, a česti su *evo, e, eto, et, joj*.

5.1.4. Sintaksne i leksičke značajke

U slavonskome dijalektu možemo promatrati i specifičnosti na području sintakse. Tako autorice Sičanskih riči naglašavaju inverziju kao čestu pojavu u slavonskome dijalektu. Kada nije bino naglasiti vršitelja radnje, a radnja se u prošlosti često ponavljala, dolazi konstrukcija glagola s povratnom zamjenicom se uz subjekt to. Često je i izostajanje prezenta glagola biti u perfektu te rečenice u kojima je glagol skriven.

U slavonskome dijalektu izrazito je često vezno sredstvo *onda* i razne poštapalice, mudre izreke i poslovice, a leksik čuva mnoštvo riječi iz svakodnevnoga govora i bogatu frazeologiju. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014)

5.2. Dosadašnja istraživanja Slavonskog dijalekta

Emina Berbić Kolar i Ljiljana Kolenić u svojoj knjizi Sičanske riči ističu kako se u posljednjih desetak godina dosta pozornosti posvećuje govorima slavonskoga dijalekta. Istražuju se uglavnom pojedinačni govori Andrijaševaca (Bilić-Kolenić 2004.), Podravskih

Podgajaca (Znika 2004., 2008., 2010.), Mrzovića (Lukić 2004.), Vrbanje (Kolenić-Ćurak), Drenovaca (Kolenić-Ćurak 2007.), Gradišta (Jozić 2008.), Čajkovaca (Berbić Kolar 2008.), Siča (Kolenić-Berbić-Kolar 2010.), Babine Grede (Farkaš-Babić 2011.), Brođanaca (Despot-Pilj 2007.), Črnkovaca (Mance 2010.) itd. Govori slavonskoga dijalekta proučavaju se i izvan granica Hrvatske.

Osim opisa pojedinih govora slavonskoga dijalekta istražuju se elementi slavonskoga dijalekta u hrvatskih pisaca uglavnom iz Slavonije (primjerice Bilić 2007., Damjanović 2010., Farkaš 2006., Frančić-Hudaček 2011., Ham 2009., 2011., Lukić 2006., 2011., Melvinger 2006., Petrović-Hudi 2011., Vulić 2011.), etnografski zapisi (primjerice Bilić 2012.) itd.

Razvijeno je također i književno stvaralaštvo na slavonskom dijalektu, a autorice ističu kako je zapaženo i njegovanje dijalekta među najmlađima u školama što pridonosi očuvanju toga hrvatskoga jezičnoga blaga. (Berbić Kolar, Kolenić: 2014: 40.)

6. BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA

Raspadom SFRJ, nastaje samostalna Republika Hrvatska koja je u svom ustrojstvu ponovno uspostavila županije. Osniva se 20 novih županija i Grad Zagreb, a među tim županijama svoje je mjesto našla i županija Bjelovarsko-bilogorska koja je osnovana 1993. godine.

Područje Bjelovarsko-bilogorske županije najvećim dijelom zauzima Bilogora, duga i niska uzvisina koja se iznad susjednog, uglavnom ravničarskoga tla Podravine na sjeveru i lonjsko-ilovačke zavale na jugu uzdiže od 100 do 150m. (Adamović, 2006)

Bjelovarsko-bilogorska županija na sjeveru graniči s Koprivničko-križevačkom, na sjeveroistoku s Virovitičko-podravskom, na jugu sa Sisačko-moslavačkom, a na zapadu sa Zagrebačkom županijom. Obuhvaća prostor četiri karakteristične zemljopisne cjeline: Bilogoru (sjeverno i sjeveroistočno), rubne masive Papuka i Ravne gore (istočno), Moslavačku goru (jugozapadno), i dolinu rijeke Česme i Ilove (zapadno, središnje i južno).

Slika 2. Bjelovarsko-bilogorska županija ¹

¹ Bjelovarsko-bilogorska županija: Zemljopisni položaj, pribavljeno 31.5.2009., <http://bbz.hr/bjelovarsko-bilogorska-zupanija/detaljnije/zemljopisni-polozej>

Bjelovarsko-bilogorska županija zauzima površinu od 2 652 km², što je 3,03 % od ukupne površine Hrvatske. Političko, kulturno i gospodarsko središte županije je grad Bjelovar. Tu su još i gradovi Daruvar, Čazma, Garešnica i Grubišno Polje, koji svojim posebnostima i specifičnostima u gospodarskom i društvenom životu daju cjelovitu sliku područja Bjelovarsko-bilogorske županije. U sastavu županije nalazi se i 18 općina.²

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji živi 119 743 stanovnika. Demografska struktura stanovnika Bjelovarsko-bilogorske županije vidljiva je iz Slike 3³.

Grad	br. stanovnika 2001	br. stanovnika 2011	Općina	br. stanovnika 2001	br. stanovnika 2011
Bjelovar	41.869	40.443	Berek	1.706	1.448
Čazma	8.895	8.095	Dežanovac	3.355	2.671
Daruvar	13.243	11.612	Đulovac	3.640	3.199
Garešnica	11.630	10.466	Hercegovac	2.791	2.367
Grubišno Polje	7.523	6.431	Ivanska	3.510	2.927
			Kapela	3.516	2.973
			Končanica	2.824	2.349
			Nova Rača	4.077	3.434
			Rovišće	5.262	4.875
			Severin	1.038	879
			Sirač	2.546	2.178
			Šandrovac	2.095	1.775
			Štefanje	2.347	2.020
			Velika Pisanica	2.151	1.774
			Velika Trnovitica	1.661	1.373
			Veliki Grđevac	3.313	2.827
			Veliko Trojstvo	3.092	2.731
			Zrinski Topolovac	1.000	896

Slika 3. Demografska struktura stanovnika Bjelovarsko-bilogorske županije

² Bjelovarsko-bilogorska županija: Zemljopisni položaj, pribavljeno 31.5.2019., <http://bbz.hr/bjelovarsko-bilogorska-zupanija/detaljnije/zemljopisni-polozej>

³ Bjelovarsko-bilogorska županija: Demografska struktura, pribavljeno 31.5.2019., <http://bbz.hr/bjelovarsko-bilogorska-zupanija/detaljnije/demografska-struktura>

7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVAČKOG RADA

7.1. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja uočiti i snimanjem zabilježiti govor stanovnika Bjelovarsko-bilogorske županije te utvrditi postojanost slavonskog dijalekta u govoru stanovnika.

7.2. Istraživačka pitanja

Neka od pitanja važnih za ovo istraživanja su:

U kojoj se mjeri slavonski dijalekt koristi u govoru stanovnika Bjelovarsko-bilogorske županije?

Kojim dobnoj skupini pripadaju govornici?

Koja je razina obrazovanja govornika?

7.3. Uzorak

Istraživanje je provedeno na području Bjelovarsko-bilogorske županije. Uzorak čine 11 govornika koji žive na području županije kao što je vidljivo iz Tablice 1. Govornici su uglavnom starije životne dobi. Jedan govornik ima 47 godina, a ostali su stariji od 70 godina. Četvero govornika završilo je četiri razreda osnovne škole, jedna govornica završila je pet razreda, dvoje je završilo osam razreda osnovne škole, a preostalih četvero govornika završilo je srednju školu (ekonomska, gimnazija, prometna srednja škola).

Ime i prezime	Godine	Razina obrazovanja	Mjesto stanovanja
Marica Đurić	77	srednja ekonomska škola	Daruvar
Ruža Jovanović	74	8 razreda osnovne škole	Daruvar
Ivanka Kmezić	72	4 razreda osnovne škole	Sirač
Drago Kmezić	82	8 razreda osnovne škole	Sirač
Bosiljka Njegomir	86	4 razreda osnovne	Donja Vrijeska

		škole	
Zdenka Miler	82	gimnazija	Garešnica
Pilip Topalović	47	srednja prometna škola	Sirač
Zlata Vujnović	77	5 razreda osnovne škole	Daruvar
Milka Pošpil	75	4 razreda osnovne škole	Ivanovo Selo
Margareta Šafar	86	4 razreda osnovne škole	Bjelovar
Vera Vrbicky	84	srednja ekonomska škola	Veliki Zdenci

Tablica 1. **Govornici**

7.4. Instrumenti i postupak istraživanja

Istraživanje je terensko. Njime se nepristrano opisuju pojave u govoru kojim se koriste govornici Bjelovarsko-bilogorske županije. Postupak na kojem se temelji ovo istraživanje je intervjuiranje, a instrument prikupljanja podataka je intervju. Govor stanovnika se snima, a specifičnosti će se obrađivati na temelju zapisa govora.

Analizirat će se korištenje slavonskog dijalekta i otkloni od standardnojezične norme koji su uočeni tijekom istraživanja. Specifičnosti će biti analizirane i razvrstane prema lingvističkoj grani kojoj pripadaju, odnosno na fonološke, morfološke, sintaktičke i leksičke specifičnosti.

8. GOVOR BJELOVARSKO-BILOGORSKE ŽUPANIJE

8.1. Fonologija

Fonologija je znanstvena disciplina koja proučava foneme, odnosno funkcionalna svojstva glasova; način na koji jezik iskorištava glasove radi priopćavanja. (Babić, Brozovi, Škarić, Težak, 2007)

8.1.1. Odras jata

Iako je osnovna osobina slavonskog dijalekta da ne poznaje ijekavski odraz jata, u govoru je primijećen ijekavski i jekavski odraz jata u najvećem broju primjera:

Rek ne smijem nešt ovaj teško propast će pa sam tu zavjesu.

Ipak je bila lijepa mladost i ne bi tolko dočekala da nije.

Nisam bila odličan đak, ali sa vrlo dobrim sam uvijek prolazila.

Onda je bilo vrijedno tko je vrijedan da nešt ovako postigne.

A obračun sam morala sa šesteroznamenastim brojem dijelit.

Poslje sam se zaposlio u komunalnom poduzeću Sirač.

Onda sam išla gazdarici uvjek nešta donjet vode ili nešt.

Ona uvjek kaže pilićana.

Ja nisam smjela radit u kancelariji.

Jedino se malo tak nečeg lijepog sjećat.

Ekavski odraz jata zabilježen je u svega nekoliko primjera:

Nije ni sad loše, al nije čovek za ništ.

Sad čovek je sam i tak.

Meni je puno falilo u ono naše vreme znate papir.

Ma mi u ono vreme nismo ništa znali nit smo mogli šta pročitat.

Jedan napred na guvernalu se natakarjo, ovaj jedan u sredini, a onaj odzad stoji i drži se za ovoga u sredini.

Sestra umrla dve godne za mamom.

Dve godne se onda služla vojska.

8.1.2. Šćakavizam

Govori su slavonskoga dijalekta šćakavski, no u govornika s područja Bjelovarsko-bilogorske županije nije zabilježen šćakavizam.

8.1.3. Zamjena vokala

Za slavonski je dijalekt karakteristična zamjena jednoga vokala drugim. Govornici često zamjenjuju vokale u riječima te na taj način staraju nove oblike riječi.

Zamjena samoglasnika:

dvanajst – dvanaest, zamjena e sa j

dvanajstog – dvanaestog, zamjena e sa j

petnajst – petnaestest, zamjena e sa j

četrnajst – četrnaest, zamjena e sa j

osamnajst – osamnaest, zamjena e sa j

šta – što, zamjena o sa a

nešta – nešto, zamjena o sa a

Zamjena suglasnika:

snaja – snaha, zamjena h sa j

valda – valjda, zamjena lj sa l

volili, volila – voljeli, voljela, zamjena lj sa l, zamjena e sa i

obolila – oboljela, zamjena lj sa l, zamjena e sa i

8.1.4. Redukcija vokala

Vokali se reduciraju na početku, u sredini ili na kraju riječi.

Redukcija samoglasnika:

- redukcija samoglasnika na početku riječi

'spekla – ispekla, redukcija samoglasnika i na početku riječi

'vako – ovako, redukcija samoglasnika o na početku riječi

- redukcija samoglasnika u sredini riječi

bor'li – borili, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

čet'ri – četiri, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

četrdes't – četrdeset, redukcija samoglasnika e u sredini riječi

dogovor'li – dogovorili, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

dvoj'ca – dvojica, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

god'nu – godinu, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

govor'la – govorila, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

izvad'la – izvadila, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

k'o – kao, redukcija samoglasnika a u sredini riječi

kol'ko – koliko, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

koleg'ca – kolegica, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

koleg'cama – kolegicama, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

lis'ca – lisica, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

namuč'la – namučila, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

narad'la – naradila, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

odnes'te – odnesite, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

okren'li – okrenuli, redukcija samoglasnika u u sredini riječi

ostav'la – ostavila, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

pat'la – patila, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

pedes't – pedeset, redukcija samoglasnika *e* u sredini riječi

pil'će – piliće, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

piv'cu – pivicu, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

pop'li – popili, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

povez'o - povezao, redukcija samoglasnika *a* u sredini riječi

prav'li – pravili, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

pregrad'la – pregradila, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

prehran'ti – prehraniti, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

preokren'lo – preokrenulo, redukcija samoglasnika *u* u sredini riječi

preporuč'li – preporučili, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

prolaz'lo – prolazilo, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

prolaz'la – prolazila, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

rad'la – radila, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

rad'li – radila, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

šezdes't – šezdeset, redukcija samoglasnika *e* u sredini riječi

sijal'cu – sijalicu, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

sjed'li – sjedili, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

slom'la – slomila, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

služ'la – služila, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

snalaz'li – snalazili, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

tol'ko – toliko, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

traž'li – tražili, redukcija samoglasnika *i* u sredini riječi

uč'li – učili, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

učl'a – učila, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

uhvat'lo – uhvatilo, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

uj'tro – ujutro, redukcija samoglasnika u u sredini riječi

upozn'o – upoznao, redukcija samoglasnika a u sredini riječi

uzim'o – uzimao, redukcija samoglasnika a u sredini riječi

vel'kom – velikom, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

voz'li – vozili, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

završ'la – završila, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

životinj'ca – životinjica, redukcija samoglasnika i u sredini riječi

• redukcija samoglasnika na kraju riječi

al' – ali, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

dolj' – dolje, redukcija samoglasnika e na kraju riječi

gor' – gore, redukcija samoglasnika e na kraju riječi

il' – ili, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

kad' – kada, redukcija samoglasnika a na kraju riječi

kak' – kako, redukcija samoglasnika o na kraju riječi

kuć' – kući, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

men' – meni, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

mog' – mogu, redukcija samoglasnika u na kraju riječi

neć' – neću, redukcija samoglasnika u na kraju riječi

nečem' – nečemu, redukcija samoglasnika u na kraju riječi

neg' – nego, redukcija samoglasnika o na kraju riječi

nis' – nisi, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

ništ' – ništa, redukcija samoglasnika a na kraju riječi

ond' – onda, redukcija samoglasnika a na kraju riječi

ovak' – ovako, redukcija samoglasnika o na kraju riječi

paz' – pazi, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

pol' – pola, redukcija samoglasnika a na kraju riječi

pruž' – pruži, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

sad' – sada, redukcija samoglasnika a na kraju riječi

sam' – samo, redukcija samoglasnika o na kraju riječi

seb' – sebi, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

svakak' – svakako, redukcija samoglasnika o na kraju riječi

tak' – tako, redukcija samoglasnika o na kraju riječi

tam' – tamo, redukcija samoglasnika o na kraju riječi

valjd' – valjda, redukcija samoglasnika a na kraju riječi

vid' – vidi, redukcija samoglasnika i na kraju riječi

- redukcija samoglasnika u sredini i na kraju riječi

naprav't' – napraviti, redukcija samoglasnika i u sredini i na kraju riječi

polož't' – položiti, redukcija samoglasnika i u sredini i na kraju riječi

prav't' – praviti, redukcija samoglasnika i u sredini i na kraju riječi

rod't' – roditi, redukcija samoglasnika i u sredini i na kraju riječi

žen't' – ženiti, redukcija samoglasnika i u sredini i na kraju riječi

Redukcija suglasnika:

- redukcija suglasnika na početku riječi

‘ladno – hladno, redukcija suglasnika *h* na početku riječi

‘cerku – kćerku, redukcija suglasnika *k* na početku riječi

‘cer – kćer, redukcija suglasnika *k* na početku riječi

‘ko – tko, redukcija suglasnika *t* na početku riječi

- redukcija suglasnika unutar riječi

val’da – valjda, redukcija suglasnika *j* između *l* i *d*

svakak’e – svakakve, redukcija suglasnika *v* između *k* i *e*

ne’ko – netko, redukcija suglasnika *t* između *e* i *k*

8.1.5. Krnji infinitiv

U govorima slavonskoga dijalekta vrlo se rijetko čuje krajnje *i* u infinitivu glagola, odnosno javlja se krnji infinitiv (Berbić Kolar, Kolenić, 2014:53)

U govoru izvornih govornika zabilježeno je reduciranje krajnjeg *i* u infinitivu glagola:

bit’ – biti

dijelit’ – dijeliti

donijet’ – donijeti

ić’ – ići

mislit’ – misliti

napat’ – napasti

napravit’ – napraviti

operirat’ – operirati

polagat’ – polagati

popisivat’ – popisivati

popit’ – popiti

presvuć’ – presvući

probat’ – probati

pročitat' – pročitati

prodat' – prodati

putovat' – putovati

računat' – računati

radit' – raditi

rod't' – roditi

sjećat' – sjećati

skuvat', skuhat' – skuhati

udat' – udati

vjenčat' – vječati

žen't' – ženiti

8.1.6. Sažimanje samoglasničkoga skupa ao u o

U govoru dolazi do sažimanja samoglasničke skupine ao u samoglasnik o:

došo – došao

imo – imao

ko – kao

mogo – mogao

osto – ostao

otišo – otišao

poso – posao

povezo – povezao

propo – propao

reko – rekao

*školo*vo – školovao

strgo – strgao

uzimo – uzimao

valjo – valjao

'vato – hvatao

zasjedo – zasjedao

8.1.7. Sažimanje suglasničke skupine *tk* u suglasnik *k*

U sljedećim riječima dolazi do sažimanja suglasničke skupine *tk* u suglasnik *k*:

'ko – tko

ne'ko – netko

8.1.8. Izgovor glasova č, ć, dž i đ

Govornici glasove č, ć, dž i đ govore u skladu sa standardom.

8.1.9. Glas *h*

Govori slavonskoga dijalekta kao i većina štokavskih govora ne poznaje glasa *h*. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014:52)

Zabilježeno je nekoliko riječi u kojima govornici izostavljaju glas *h*:

'ranim – hranim

'ran'la – hranila

'vat'o – hvatao

po'vatat' – pohvatati

'ladno – hladno

bi'- bih

odma'- odmah

kru‘ – kruh

‘*oće* – hoće

‘*odala* – hodala

‘*ajde* – hajde

U sljedećim se riječima glas *h* zamjenjuje glasovima *j* i *v*:

snaja – snaha

kuvat’ – kuhati

skuvat’ – skuhati

8.1.10. Sekundarni glas

U nekoliko je riječi primijećen sekundarni glas. To je glas koji se javlja na mjestu gdje ga u standardnom obliku riječi nema, odnosno dodaje se riječi.

privrednit’ – privrijediti

tuj – tu

sa menom – sa mnom

8.2. Morfologija

Znanstvena grana koja proučava oblike i građu bilo tvarnih bilo netvarnih pojava naziva se morfologija. Biološka morfologija je nauk o oblicima i građi živih bića (životinjskog i biljnog svijeta), zemljopisna morfologija bavi se oblicima Zemljina tla, a jezikoslovna morfologija proučava oblike riječi. U hrvatskom jezikoslovstvu morfologija se naziva i oblikoslovlje. Glavni je predmet morfologije istraživanje sustava morfoloških opozicija, svojstvenih danom jeziku, tj. sustava njegovih gramatičkih kategorija i načina njihova izražavanja, uključujući učenje o tvorbi oblika. (Babić, Brozović, Škarić, Težak, 2007)

8.2.1. Promjenjive riječi

8.2.1.1. Imenice

Imenice su riječi koje se mijenjaju po padežima, imaju stalan rod i imenuju bića, stvari i pojave. (Babić, Težak, 2016:97.)

Primijećena su odstupanja pri promjeni imenica po padežima. Govornici koriste oblike koji odstupaju od onih u hrvatskom standardnom jeziku.

Koristi se nominativ jednine umjesto akuzativa jednine:

Tu je imala hodnik, tu šupa.

Lokativ jednine umjesto akuzativa jednine:

Ja sam išla petu godinu u školi u Siraču jer sam na selu živjela.

Imenica kući često se koristi bez završnog samoglasnika i:

Il ode kuć i evo ga zamalo motorom onim.

Radnički savjet je zasjedo i slože se svi da idem prije kuć jer ne bi do navečer stigla.

8.2.1.2. Zamjenice

Zamjenice tvore heterogenu skupinu jedinica s brojnim podskupinama. Gramatike se uglavnom slažu da su zamjenice riječi koje zamjenjuju druge imenske riječi te se njima označuju predmeti, bića, svojstva i količine. Zamjenice se dijele prema funkciji i prema značenju. Prema funkciji razlikuju se imeničke i pridjevne zamjenice, a prema značenju razlikuju se osobne, posvojne, povratne, pokazne, upitne, odnosne i neodređene zamjenice. (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006:122)

U jezičnoj analizi govora zamijećena su odstupanja od hrvatskog standardnog jezika pri korištenju genitiva množine osobne zamjenice oni i instrumental jednine osobne zamjenice ja.

Senka mu kupi onaj bicikl, četr i nešt mu dala za onaj bicikl, a nji troje.

U ovoj je riječi izostavljen glas h. Naglašeno je kako je gubljenje glasa h jedno od obilježja slavonskoga dijalekta.

S menom radla dva penzionera i oni su me učli radt.

Instrumental jednine pri promjeni osobne zamjenice glasi sa mnom,mnome. (Babić, Težak, 2006)

U hrvatskome se standardnom jeziku pripadanje subjektu uvijek izriče povratno-posvojnom zamjenicom svoj. U sljedećem se primjeru pripadnost izriče pogriješno, posvojnom zamjenicom moje umjesto povratno – posvojnom zamjenicom svoje. (Babić, Težak, 2006)

Ona men kaže ovak: „Ja sam imala moje slike izložene u Beču.“

Posvojne zamjenice i pridjevi koji u hrvatskom književnom jeziku imaju nastavak –akav, u slavonskom dijalektu završavaju na –aki. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014:57)

Takvi se primjeri mogu čuti i u govoru izvornih govornika:

Dobjo je šečer taki da su ga odma za Zagreb vozli.

Pa bijo ispočetka taki fini.

Upitno-odnosna zamjenica što označuje štokavštinu, a govornici ju koriste kao šta:

Nemam više šta.

Znate šta je selo?

Ne znam šta ću prekoč i šta se sjećam.

Šta ću ja bit onda?

I vidjela šta su oni.

Onda je on radjo i onda on priča kak radi šta.

A inače nisam imala šta radt pa mi tak stalno nešt govorla.

Ma mi u ono vreme nismo ništa znali nit smo mogli šta pročitat.

Pa imali smo dvije, tri junce i ovak prasaca, malo kokoši i šta ti ja znam.

Upitno-odnosna zamjenica tko koristi se kao ko:

Ljudi su išli i na poso ko se nije školovo.

Ko to slavi, ne zaboravi.

I kod korištenja neodređenih zamjenica javljaju se odstupanja od standarda hrvatskoga jezika.

Neodređena zamjenica nešto javlja se u obliku *nešta*:

Jož, ma nešta me glava boli.

I kod kuće napraviti i privredni, prodat nešta i tako.

Neodređene zamjenice netko i nitko gube suglasnik t:

Nije te nikad niko ni povezo.

A čujete u ono vreme neko je pravio neko nije.

8.2.1.3. Pridjevi

Pridjevi se tradicionalno označuju kao riječi koje izražavaju svojstva imenica. Postoje dvije tradicionalne podjele pridjeva: 1. na opisne i odnosne i 2. na opisne, gradivne i posvojne. Pridjevi imaju rod, broj, padež te stupanj (pozitiv, komparativ, superlativ). (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006:114)

Pridjev hladno u govoru se pojavljuje u obliku ladno:

Nije tak ladno.

Kod nekih pridjeva pri stupnjevanju dolazi do promjene osnove. Komparativ pridjeva visok-visoka-visoko je viši-viša-više, a ne višji-višja-višlje.

Sad Samir znao da sam ja vikala i onda odu gor višlje i onda se popnu na bicikl.

Uočeno je jedno odstupanje od norme gdje pridjev u nominativu jednine umjesto nultog morfema \emptyset ima nastavak -i:

Pa bijo ispočetka taki fini.

8.2.1.4. Glagoli

Riječi kojima se izriče radnja, stanje ili zbivanje te se sprežu po glagolskim osobama zovu se glagoli. (Babić, Težak, 2016:137)

Infinitiv glagola uglavnom se javlja bez završnoga -i, odnosno javlja se krnji infinitiv glagola: polagati, putovati, skuhati, probati, računati, raditi, pročitati, popiti, napraviti, sjećati, napasti, prodati, vjenčati, operirati, napraviti, ženi, udati, roditelji, praviti, položiti, dijeliti, misliti, donijeti, popisivati, ići, presvući.

Glagoli na -nuti u slavonskom dijalektu uglavnom se čuju na -niti: *omržniti, zgrniti, mētniti*. (Berbić Kolar, Kolenić:2014:58.)

Zabilježeno je korištenje glagola metnuti sa završetkom –nit:

I pokrili mi odozgora ovak metnili ove pritke.

U glagolskom pridjevu radnom u jednini muškoga roda ne ostaje l na kraju sloga, nego prelazi u o, odnosno uglavnom se steže s prethodnim vokalom, osobito ako je prethodni vokal a. Ako je vokal ispred o (>l) -i onda dolazi do umetanja intervokalnoga j između i i o. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014: 59) Obje navedene pojave karakteristične za slavonski dijalekt javljaju se i u govoru što možemo vidjeti u sljedećim primjerima:

Ko imo volju.

Osto mu palac tam.

I onda je došo dopis i okrenli smo ga i na drugu stranu napisali odgovor.

Sam strgo se.

Znaš da sam ja još uzimo što ostalo.

Ljudi su išli i na poso ko se nije školovo, al su išli.

Nije te nikad niko ni povezo.

Radnički savjet je zasjedo i slože se svi da idem prije kuć jer ne bi do navečer stigla.

Dok sam bijo mlađi, išo sam na nogomet.

Gradili smo i radili ko je kak mogo i ko je kak stigo napraviti.

Isto vato je sigurno vrebce i on je mislijo isto.

On je mislijo da sam ja njoj kazala šta treba jer ja sam znala od nje bolje.

Mislijo je da ja njoj pomažem, a nisam pomagala.

A to on nije dozvolijo.

Moro je operirat ruke.

Pri sprezanju glagolskih pridjeva radnih po glagolskim osobama dolazi do korištenja neodgovarajućih nastavaka i izmijenjenih oblika riječi:

Cure su išli u Vesnu raditi i tako.

Kad najedanput ostalo sam dva pilića.

Meni je puno falilo u ono naše vreme znate papir.

Nije se ni završivalo ni osam valda razreda.

Nekad nešt i zabolilo, al to se odma i zalječilo.

Odgojiteljica me jako volila.

Pa me eto valjda i volila.

Pa školu baš i nisam volila.

U sljedećem je primjeru glagolski pridjev trpni tvoren na -t umjesto na -n:

Napravita takva šupa.

Glagol moći u 1. osobi jednine prezenta nema nastavački morfem -u nego -em, a ž u intervokalnom položaju prelazi u r: morem. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014:79) U govoru je zamijećeno ovo obilježje glagola moći u samo jednom primjeru:

Poslje ona debela kora pa ne morem jest onu koru.

U sljedećem se primjeru govornik koristi neodgovarajućim nastavkom za prezent tj. koristi nastavak -u umjesto -e:

I onda dođu i onda tutnju niz njivu, po livadama.

U rečenicama govornici često ponavljaju nenaglašeni oblik prezenta pomoćnog glagola biti:

On se odma se zaposlio u Dalit i ja sam počela za njim.

Bila sam zdravija i onda sam radila sam.

Evo slomla sam kuk sam operirala.

Ja sam završla sam osmogodišnju i onda sam se zaposlila na blagajni.

Zanimjani oblik prezenta glagola biti koristi se u neodgovarajućem glagolskom licu:

Ne ja nije za bazene.

I u perfektu glagola dolazi do ne podudaranja s hrvatskim standardnim jezikom:

Radila sam sve što se trebalo i bilo je u redu.

U najvećoj se mjeri govornici koristile prezentom i perfektom. Drugih glagolskih vremena gotovo da i nije zabilježeno, osim jednog primjera u kojemu je zabilježen pluskvamperfekt:

Zato ja sam imala sestru stariju, al ona je bila imala momka stranog državljanina.

8.2.1.5. Brojevi

Brojevi su vrsta riječi kojom označujemo koliko čega ima ili koje je po redu. Stoga se i dijele na glavne brojeve (odgovaraju na pitanje koliko čega ima: jedan, dva) i redne brojeve (odgovaraju na pitanje koji je po redu: prvi, drugi). (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006:131)

Glavni brojevi imaju završetak *-ajst* umjesto *-aest*:

I tak da sam ja od petnajst godina radla.

Bila sam u internatu do četrnajst godina.

Poslje sam se zaposlio u komunalnom poduzeću de radim punih dvanajst godina.

Kod nekih se brojeva gubi završetak *-e*:

Pedest godina smo živli u braku.

Ja sam rođena četrdest druge u ratu.

Još se u nekoliko primjera brojevi javljaju u izmijenjenim oblicima:

Dobijem dvajst kuna za kino, a men super.

Brat umro u trist šest.

Pa bolje je, al ja sam četr operacije.

U brojevnoj imenici dvojica dolazi do gubljenja samoglasnika *i*:

Eno ona dvojca se voze biciklima.

8.2.2. Nepromjenjive riječi

8.2.2.1. Prijedlozi

Prijedlozi su riječi kojima se označuju odnosi među bićima, stvarima i pojavama u najširem smislu riječi, tj. koje izriču različite odnose između onoga što označuju imenice ili zamjenice. Prijedloge možemo podijeliti na prijedloge čije se značenje ne može izvesti ni iz koje druge riječi te a ne prijedloge koji su izvedeni iz koje druge riječi ili složeni od dvaju prijedloga ili prijedloga i imenice. (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006:149)

Prijedlog s (sa) s instrumentalom najčešće označuje društvo, način i vrijeme. U izricanju sredstva prijedlog se izostavlja. To se ne odnosi na slučajeve u kojima se sredstvo izriče brojevima, priložima količine i drugim izrazima bez sklonidbe. Prijedlog sa obvezno dolazi ispred riječi koje počinju sa s, š, z, ž, a u govoru kazivača primijećeno je pojavljivanje prijedloga sa i ispred riječi koje počinju ostalim glasovima: (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006)

Al je bilo bogato i sa djecom i sa svim.

Kak je ko mogo i sa torbama i sa stvarima.

Jedino onda već su ošle radit, sa ne sa gimnazijom, u Vesnu tak cure.

U sljedećim primjerima govornici koriste prijedlog u umjesto na:

Morala sam ginekološki pa sam u terapije išla Termal mjesec dana.

Radio sam na građevinskom poduzeću petnajst godina.

Zabilježen je primjer u kojemu se prijedlog na koristi umjesto prijedloga u:

Ja sam petu godinu u školi u Siraču jer sam na selu živjela.

Jedna govornica koristi prijedlog od umjesto prijedloga iz:

Od Ivanovog Sela.

U jednom je primjeru zabilježeno ponavljanje prijedloga za:

Onda je ona htjela da ja budem blizu nje pa je tražila za Rijeku za učiteljsku za mene.

8.2.2.2. Prilozi

Nepromjenjive riječi koje se dodaju najčešće glagolima za označavanje mjesta, vremena, načina, uzroka, svrhe i količine radnje zovu se prilozi. (Babić, Težak, 2016:158)

Prilozi mjesta:

Govornici zamjenjuju mjesne priloge dolje i gore oblicima dolj i gor:

I onda dođu i onda tutnju dolj niz njivu, po livadama.

I on kak je skočjo na zavjesu pa da propo dolj.

Propo dolj i ovaj kad mi došli i pogledamo.

I on skočjo i propo dolj.

Tak je Zdena gor imala dvano el kad je držala pilće kad je ranla.

Mjesni prilog tamo koristi se bez završnog samoglasnika o:

Tam je zaradjo penziju.

I imala tam.

I odnese u bašću tam.

Ić ću sad tam ono probat pust zrak iz pumpe one.

Prilog ondje javlja se u obliku ond:

I ond u tom hodniku je imala pregradla vak i te pilće.

Prilog gdje pojavljuje se u obliku đe:

Poslje sam se zaposlio u komunalnom poduzeću Sirač đe radim punih dvanajst godina.

U nekoliko se primjera pojavljuju mjesni prilozi dotle i dovle:

Roman se piše sve dotle dok se na završi, a još nije završen.

...ona dođe dovle...

Prilozi vremena

Vremenski prilog onda javlja se u obliku ond:

Ja ond to vidla i vikala na Samira i ovaj došli oni tu sve tri.

Prilog poslije govornici koriste kao poslje:

Završjo sam osmogodišnju školu za bivše Jugoslavije. a poslje sam išo vandredno polagat za vozača.

Poslje ona debela kora pa ne morem jest onu koru.

Poslje sam se zaposlio u komunalnom poduzeću Sirač đe radim punih dvanast godina.

Poslje posla vak si priuštım nekad oduška pa odem i na pivcu s prijateljima na razgovor i tako.

U nekoliko primjera govornici koriste prilog najprije:

Najprije sam bila u Zagrebu.

Najprije sam uzimala seljački.

Prilog odmah javlja se bez završnog suglasnika h:

Dobjo je šećer taki da su ga odma za Zagreb vozli.

On se odma se zaposlio u Dalit.

Prilog načina

Prilog ovako koristi se u izmijenjenim oblicima:

I ak je trebalo kravu napast i ak je trebalo vako nešto.

Znači sadimo si nešto malo vako poljoprivrede, kuruza, ječma, zobi, za prehranti to životinjca.

Poslje posla vak se priuštlim nekad oduška pa odem i na pivcu s prijateljima na razgovor i tako.

Ovak neke biblijske knjige.

Mama je imala ovak za nas, al imali smo najviše ovako repe za stoku.

Prilog količine:

Govornici koriste količinski prilog toliko u obliku tolko:

Nije se onda tolko učilo.

Tolko rek nek ovaj radi njega i radi ipak malo zaštititi.

Tolko sam sve znala i sve.

Ipak je bila lijepa mladost i ne bi tolko dočekala da nije.

Ostali prilozi:

Govornici koriste priloge koji izriču pouzdanost odnosno vjerojatnost onoga na što se prilog odnosi (valjda,možda) u izmijenjenim oblicima:

Nije se ni završivalo osam valda razreda.

A sad sam jedan dan vidla bili su vald u školi s tim motorom obadvojca se vozli.

Sam je sjedjo i promatro, a mord bi poslje ih.

Da, mord smo baš taj tren kad je on ovaj tam skočjo pavo.

8.2.2.3. Veznici

Veznici su nepromjenjive riječi kojima se povezuju riječi, skupine riječi i rečenice. (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006:158)

U sljedećoj rečenici potrebno je koristiti uzročni veznik jer, a govornici koriste vremenski veznik pošto:

Al u ovom poslu pošto sam se nisam volijo putovat i nisam se našto u tome, osto sam u mjestu u kojem živim.

A čujte, u ono vreme neko je prajo neko nije, a ja nisam pošto mi je umrla mama kad sam bila petnaest godina.

U veznicima samo, neka, ali, ili, ako i nego govornici reduciraju završni samoglasnik:

Sam ja znam da su oni mene htjeli dolje.

Nek skoči i strga se, ja ću bit kriv i plat.

Imam i ćerku, al još je bolesnija.

Il ode kuć i evo ga zamalo motorom onim.

I ak je trebalo kravu napast i ak je trebalo vako nešta.

I tako ja sam zadovoljnija onda bila neg sad.

8.2.2.4. Usklici

Nepromjenjive riječi kojima se izražava neki osjećaj, raspoloženje, doziv ili zvuk u prirodi zovu se usklici. (Babić, Težak, 2016:164)

Govornici u svome govoru najčešće upotrebljavaju usklike jao i joj:

A joj, al će njih Marko povatat!

Jao, ko Samir!

Jao, majko mila!

*Jo*j*, pa vi bolje izgledate neg ta vaša ćerka!*

*Jo*j*, već sam ga oplakala!*

*Jo*j*, ja sam bez mame ostala!*

*Jo*j*, a ovo stvorenje malo!*

8.2.3. Sintaksa

Sintaksa proučava rečenično ustrojstvo, odnose među rečeničnim jedinicama, odnosno pravila prema kojima se riječi (najmanje sintaktičke jedinice) nižući slažu u sintagme, rečenice i tekst. (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006:181)

8.2.3.1. Red riječi

Red riječi je slobodan što je i inače značajka razgovornog jezika.

Ić ću sad tam ono probat pust zrak iz pumpe one.

Međutim me je zvao direktor na stanici.

Nije bilo koju pjesmicu nismo znali.

Nisam imala mašine nikake.

Jedino onda već su išle radit, sa ne znam, ne sa gimnazijom, u Vesnu tako cure.

U knjizi Sičanske riči autorice su zabilježile inverziju kao česti poredak riječi u govoru, tj. poredak u kojem imenica dolazi ispred pridjeva. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014)

Analizom govora zabilježeni su sljedeći primjeri u kojima imenica dolazi ispred pridjeva:

I ostavlja otvoreno vrata i nema, fali pa fali pilića tih crnih.

Zato ja sam imala sestru stariju, al ona je bila imala je momka stranog državljanina Čeha.

Ona je imala velku sliku jednu.

U školi smo imali one kutice crne.

8.2.3.2. Vrste rečenica

Osnovno ustrojstvo rečenice tvore predikat, subjekt, objekt i priložne oznake.

Rečenica u kojoj se osnovno rečenično ustrojstvo pojavljuje samo jedanput zove se jednostavna ili prosta rečenica. Jednostavna rečenica u kojoj se ni subjekt ni predikat ne pojavljuju s dopunama zove se neproširena rečenica. Rečenica u kojoj se bilo predikat bilo subjekt pojavljuje s kojom dopunom zove se proširena rečenica. (Babić, Težak, 2016:255)

Analizom govora zabilježeno je korištenje jednostavnih rečenica u govoru, što potvrđuju sljedeći primjeri:

a) Jednostavne neproširene rečenice

Zadovoljan sam.

Jesam.

Neć.

Slože se.

Pretvrda je.

Ja ostade.

Učili smo.

Mislim.

Djeca su radla.

Opasna je.

b) Jednostavne proširene rečenice

Ja živim u Siraču.

Išli su iz škole.

Ona je mlada studentica.

Radla sam na blagajni.

Ja sam živla na selu.

Ja nemam nikoga.

Imala sam tri sestre i brata.

Sad su svi pomrli.

Odgojiteljica me jako volila.

Moja je bila jako velika.

Svakakve djece ima.

Moro je operirat ruke.

Radio sam na građevinskom poduzeću petnajst godina.

Ona uvijek kaže pilićana.

Još pile pišti.

Dva puta sam se udala.

Imam tri unuka.

Dvije ili više jednostavnih rečenica mogu se sklopiti u veću rečeničnu cjelinu koja se zove složena rečenica. Surečenice se mogu povezati nizanjem, sklapanjem i uvrštavanjem. Nizanjem i sklapanjem dobivaju se nezavisno složene rečenice, a uvrštavanjem zavisno složene rečenice. (Babić, Težak, 2016:257)

U govoru su zabilježene obje skupine rečenica.

a) Nezavisno složene rečenice

Nezavisno složene vezničke rečenice po značenju veznika i odnosu rečeničnih sadržaja mogu biti sastavne, rastavne, suprotne, isključne i zaključne.

Nezavisno složene rečenice u kojima se surečenice povezuju u cjelinu zbog nekog zajedništva zovu se sastavne rečenice. Vezuju se sastavnim veznicima: i, pa, te, ni, niti. (Babić, Težak, 2016:258)

Oženjen sam i otac sam dvoje djece.

I ostavlja otvoreno vrata i nema fali pa fali pilića tih crnih.

Sjedili ma verandi i vidi mačak odnese pile.

Spavali smo i onda smo se digli.

Poslije ona debela kora pa ne morem jest onu koru.

Ja sam završila osmogodišnju i onda sam se zaposlila na blagajni.

Iz Pakraca su me poslali u Lipik na terapije i doktori su preporučili da mi trebaju terapije svake godine malo.

Ne znam šta ću preskočit i šta se sjećam.

Najviše sam imala šljiva i pekla rakiju.

Pa čupala repu i sa svojim išla u nadnice.

Jedan muž je umro i onda sam se ponovno udala.

Vozilo se to kući pa se mašinalo.

Ma mi u ono vrijeme nismo ništa znali nit smo mogli šta pročitat.

Mi smo rano odrasli i počeli sve radit.

Rodila sam kćer i poslije toga sam rodila sina.

S menom radla dva penzionera i oni su me učli radt.

Prestala sam u štampariji pa sam išla tam radt.

Nezavisno složene rečenice u kojima se sadržaj jedne surečenice suprotstavlja sadržaju druge zovu se suprotne rečenice. Suprotne rečenice obično se povezuju veznicima a, ali, nego, no, već. (Babić, Težak, 2016:259)

Pa građevina je teži poso, al je bolje plaćen.

Znači pilića othranim dve, tri ture po dvadeset, trideset komada, a kokoši imam između dvadeset pet i trideset.

Jednu godnu dana vozjo sam kod jednog u privatnom poduzeću, al nije mi to baš ležalo.

Pa bolje je, al ja sam čettr operacije.

Mama je imala ovak za nas, al imali smo najviše ovako repe za stoku.

Roman se piše sve dotle dok se ne završi, a još nije završen.

Sin mi je u Australiji i snaja i dva unuka, a ćerka mi je u Beogradu.

Brat je stariji, a ja sam eto dospjela u dom.

Završila sam srednju ekonomsku, ali trebalo je nekog kadra za poljoprivredne zadruge i to.

Nisam kuhala, al sam znala sve.

Još je i sad ona živa, al nema ljudi.

Nije ni sad loše, al nije čovek za ništ.

Sin je išao u stočarski, a kćer je išla u srednju neku ekonomsku.

Ja nisam htjela, ali roditelji su.

Imam i ćerku, al još je bolesnija.

Bolesna je, al pametna je.

Nezavisno složene rečenice u kojima se iz sadržaja jedne surečenice isključuje, izuzima dio sadržan u drugoj zovu se isključne ili izuzete rečenice. U isključnim ili izuzetnim rečenicama veznici su: samo, samo što, jedino, jedino što, tek. (Babić, Težak, 2016:259)

Evo došla sam opet u dom, samo jedan drugi.

Zabilježeno je nekoliko primjera objasnidbenih rečenica:

On je mislio da sam ja njoj kazala šta treba jer ja sam znala od nje bolje.

Radnički savjet je zasjedo i slože se svi da idem prije kuć jer ne bi do navečer stigla.

I onda sam vezom dobila poso u štampariji jer nisam mogla pod ugovorom bit.

Ja sam išla petu godinu u školi u Siraču jer ja sam na selu živjela.

b) Zavisno složene rečenice

U zavisno složenoj rečenici jedna je rečenica dio gramatičkog ustrojstva druge surečenice. Surečenice kojoj druga služi kao dio gramatičkog ustrojstva zove se glavna rečenica. Surečenica koja o glavnoj ovisi kao dio rečeničnog ustrojstva zove se zavisna rečenica.

Budući da je zavisna rečenica dio gramatičkog ustrojstva glavne rečenice, zavisno složene rečenice po toj se svojoj gramatičkoj ulozi razvrstavaju na subjektne, predikatne, objektne, priložne (adverbne) ili atributne. (Babić, Težak, 2016:260-261)

U najvećem broju primjera zabilježeno je korištenje priložnih rečenica.

a) Vremenske

I taman u ono vreme kad sam ja išla u školu onda je ovaj to se preokrenlo.

Ja sam bila kod kuće kad je to bilo.

Dok sam bijo mlađi, išo sam na nogomet.

I tako jednog dana dok nismo došli u Daruvar.

I nisu se mogli vjenčat dok on ne primi hrvatsko državljanstvo.

Na pašu s kravama smo išli prije nego što smo pošli u školu.

b) Poredbene

A nije bilo nekih strojeva u ono vreme kao što je sad.

Da mi olakšaju onda su mi svaki dan pisali dva sata kao da sam na godišnjem odmoru.

c) Pogodbene

Ako je trebalo skuhat kad mama nije imala vremena, ja sam znala šta je kud je metnula, koliko čega.

U govoru je zabilježen upravni govor - doslovno navođenje tuđih rečenica (Babić, Težak, 2016)

Ja kažem dedu: „A joj, al će njih Marko povatat!“

Ona men kaže ovak: „Ja sam imala svoje slike zložene u Beču.“

Kaže: „Ajd odneste mom mužu kišobran!“

8.2.3.3. Vezna sredstva

U rečenicama se često čuje vezno sredstvo onda koje ponekad zvuči kao poštapalica.

Šta ću ja bit onda trgovac?

Onda sam ja rekla, moja djeca će imat papir.

Onda je bilo vrijedno tko je vrijedan da nešt ovako postigne.

Onda je tak bilo.

Onda mi to moramo.

Tako da sam ja onda tri razreda sam završila gimnazije. Četr godne je bilo osnovne, a onda je bila gimnazija. E onda se preokrenlo na sedmogodišnju.

I onda je došo dopis i okrenli smo ga i na drugu stranu napisali odgovor.

I onda sam došla u kancelariju.

Onda je on radjo i onda on priča kak radi šta.

Od poštapalica česte su znači, pa i el:

Znači ajmo reći da je ovaj lakši poso, manje plaćen, al je bolji.

Znači sadimo si nešto malo vako poljoprivrede, kuruza, ječma, zobi, za prehranti to životinjca.

Znači pilića othranim dve, tri ture po dvadeset, trideset komada, a kokoši imam između dvadeset pet i trideset.

..davno el kad je džala pilće..

..a dolj smo metli el sijalcu..

..el sad je trava sad ne..

Pa građevina je teži poso, al je bolje plaćen.

Pa da, sad maloprije smo popli.

Pa ja ne znam.

Pa od ove što isto vozi.

Pa bijo ispočetka taki fini.

Pa ručni rad, šivanje, gobleni i tako.

Pa morali smo ko imo volju.

Pa napišemo pa brišemo i tako.

8.2.4. Leksik

Leksikologija je grana jezikoslovlja koja proučava leksik. Bavi se općeuporabnim leksemima kao jedinicama leksičkoga sustava prirodnoga jezika.

Leksik hrvatskoga jezika čine svi leksemi hrvatskoga jezika, a leksem je ukupnost svih oblika i značenja neke riječi. Leksem se, kao i svaki drugi jezični znak, sastoji od plana izraza i plana sadržaja. Leksemi mogu biti jednoznačni ili višeznačni. Međusobno ulaze u leksičkosemantičke odnose. (Frančić, Hudaček, Mihaljević, 2006)

U ovom je diplomskom radu naveden dio leksema zabilježenog tijekom terenskog snimanja govora izvornih govornika. Leksik govornika čuva mnoštvo riječi iz svakodnevnog govora. Uočene su neke osobitosti u leksiku, a odnose se na velik broj turcizama (ajmo, alatka, badava, bašča, džaba, hajde, taman, torba) i germanizama (bager, buhtl, faliti, heklati, kadar, kiflica, komitet, kuta, mašina, penzija, štala, šupa, transport). Zabilježene su riječi koje svoje podrijetlo nalaze u latinskom jeziku (direktor, gimnazija, internat, norma, maj, motor, mula, traktor, vesta), francuskom (fond, goblen, guvernal, parafin, roman), engleskom (vagon) i češkom jeziku (zadruga).

Rječnik:

A

AJMO - *hàjde (hàjdemo, hàjdmo, àjmo, hàjmo) uzv.*, (1.za poticanje, daj!, dede (r)!, idi!, idimo!, ajde, (h)ajte, 2.ističe imperativ glagola kretanja [hajde, požuri!])

✧ tur. haydi!, hadi!

ALATKA *àlatka ž {D L -aci/-i, G mn àlātākā/àlātkī}*, v. àlāt m {G aláta} (1.reg. sredstvo kojim se obavlja zanat, kojim se što obrađuje ili izrađuje (npr. oruđe, pribor, sprava), 2.posebno sredstvo za rad koje se drži u ruci, a služi za obradu materijala, pojedini komad alata)

✧ tur. ← arap. {mn} ālāt ← ālā (t): alatka

ALI *āli vezn.* (1. suprotni a. na početku rečenice kojom se kazuje što suprotno onome što je rečeno u prethodnoj rečenici [Lako je reći, ali je teško ostvariti; On je bogat, ali škrt] b. Ekspr. u korelaciji s vremenskim veznicima i priložima kazuje što neočekivano [Kad je bilo na zalazak sunce, ali ide vila na konjicu] 2. za pojačavanje [To zna svatko, ali baš svatko])

✧ prasl. *ali, ale (slov. ali, polj., češ. ale) ← a + v. čestica li

B

BADAVA *badâva pril.* razg. 1. a. bez nagrade ili naplate [molim badava]; besplatn, b. vrlo jeftino, za neznatan novac [dobit ćeš ostatak iz košare praktički badava], 2. bez učinka [badava ga čekaš]; uzalud, 3. za pojačavanje u zn. mora se priznati, nema što, nema druge, tako je to

✧ tur. bedava ← perz. bādiḥāwā ← bād: loš + ḥāwā: zrak

BAKA *báka* ž *(D L -i, V báka/bâko)* hip. od baba 1. majčina ili očeva majka, 2. reg. starija žena

✧ ← stsl. *babka, v. baba

BAGER *báger m* 1. vozilo (tračničko, gusjenično i dr.) ili plovilo za vađenje materijala, raščišćavanje i druge grube građevinske radove; gliboder, jaružalo, rovokopač, 2. sport objeručno odbijanje lopte u odbojci; čekić

✧ njem. Bagger

BAŠČA *bášča (bášta)* ž *(G mn -ā/-ī)* reg. 1. okućnica u kojoj se ob. uzgaja povrće i cvijeće; gradina, vrt, 2. vrtni dio restauracije

✧ tur. bahçe, bağçe ← perz. bāğçe

BAVITI *bāviti se nesvrš. (prez. -īm se, pril. sad. -vēči se, gl. im. -vljēnje)* 1.(čime) posvećivati se čemu, zaokupljati se čime [baviti se djecom; baviti se matematikom; baviti se glupostima], 2. arh. boraviti gdje neko vrijeme [bavio se u Zagrebu]

✧ prasl. *baviti (rus. bavit': nabaviti, polj. bawić: čekati) ← ie. *bhowH- (skr. bhāvayati: stvara)

BAZGA *bāzga* ž *(G mn bāzgā/bāzgī)* bot. grmolika biljka s grozdastim bijelim cvjetovima i crnim bobicama (*Sambucus nigra*) iz porodice kozokrvinki (*Caprifoliaceae*); zova, zovin

✧ prasl. *bъzъ (rus. boz, polj. bez) ≈ zova, v. ← ie. *bheh2g'os: bukva (lat. fagus)

BIBLIJSKI *biblijski prid.* 1. koji se odnosi na Bibliju, 2. pren. koji je velike starosti; drevan, prastar

BIJEL *bijēl prid. (odr. -ī, komp. bjēljī)* 1.koji ima bijelu boju, boju snijega, mlijeka i sl. [bijel bjelcat, razg. (pojačano značenje) vrlo bijel; potpuno bijel; u po bijela dana usred dana; danju,

kad se sve vidi], 2. koji je u opreci prema nečemu tamnom iste vrste [bijelo grožđe; bijelo vino; (na) bijelo tako da se ne upotrijebi u priređivanju jela koncentrat rajčice (npr. riža (na) bijelo)], opr. crn (u jeziku dok u opažajnom svijetu može biti žut, zelen itd.)

✧ *prasl. i stsl. běľъ (rus. bělyj, polj. biały) ≈ skr. bhālam: sjaj*

BITI *bīti* 1 dv. (pomoćni gl.) (prez. *supl. jěsam, enkl. obl. sam, odrični obl. nįsam/nijěsam jez. knjiž. ekspr., 1. l. jd prez. būdēm, impf. bījāh/bjěh, aor. bīh/bīše sr, pril. sad. būdūći, pril. pr. bīvši, prid. rad. bīo/bīla ž*) 1. kao spona imenskog predikata [more je slano], 2. postojati [to tako jest; kod nas nije snijega, knjiš. kod nas nema snijega], 3. a. javljati se, pokazivati se kao pojava [gdje je dima tu je i vatre gdje ima dima tu ima i vatre] b. postojati, živjeti [danas jesmo sutra nismo danas nas ima sutra nas nema; nije ga više, knjiš. nema ga više], 4. u pitanju [Jeste li ovdje?, razg. ima li vas], 5. nalaziti se, boraviti [tu je mnogo svijeta tu ima mnogo svijeta; tu je bilo mnogo ljudi; tu će biti mnogo ljudi], 6. imati volju (za što) [ja sam za piće; Jeste li za piće?], 7. biti u uzrastu, dobi [sedamnaest mu je godina ima sedamnaest godina], 8. u nesigurnoj tvrdnji [bit će deset sati mislim da je deset sati], 9. u rečenici s oprečnim značenjem na riječi sugovornika [bit će da ne znam u zn. jasno da znam], 10. vrijediti [četiri sličice bile su jedna zemička], 11. dogoditi se, dolaziti u stanje [bude da svega nestane; bude katkada da učenici sve nauče], 12. dogodit će se, uslijedit će [bit će rata], 13. u uzročnom značenju [to je do motora u zn. uzrok je motor], 14. nalaziti se [ključevi su u vratima; on je sad na moru], 15. za izražavanje vremena [podne je]

✧ *prasl. i stsl. byti: biti (rus. byt', polj. być) ← ie. *bhuh2- (lat. fui: bio sam, grč. phúein: postajati)*

BOLJETI *bòljeti (koga) nesvrš. (prez. (3. l. jd) bòlī, pril. sad. -ěći, gl. im. -ljěnje)* pričinjati bol, izazivati bol (i pren.)

BOME *bòme čest.* razg., v. bogami (bògami čest. - u govoru ili u tekstovima koji ga vjerno reproduciraju za pojačavanje rečenoga ili napisanog [već dugo šutim, bogami, sada više neću]; baš, bogme, bogmeč, bome, borami, borme, uistinu, vala, zaista)

BORITI *bòriti se nesvrš. (prez. -īm se, pril. sad. -rěći se, gl. im. -rěnje)* 1. (s kim) a. udružiti snage da se savlada treći b. nastojati savladati drugoga, 2. (s čim) boriti se protiv čega u sebi ili izvan sebe [bori se sa svojom neodlučnošću; bori se s nevoljama], 3. (protiv koga) nastojati savladati izravnog neprijatelja, protivnika ili suparnika, 4. a. (čime) pomoću čega bez oznake

broja ili u količini od jedan [boriti se mačem; boriti se puškom] b. (sa čime) u količini od dva dalje uz broj [boriti se s dva mača; boriti se s pet pušaka]

✧ prasl. *boriti (se) (rus. borót': prisiliti, polj. bróc się) ← ie. *bherH-: raniti (lit. barti, lat. ferire)

BOŽIĆ *Bòžić m* rel. kršćanski blagdan (25. 12), dan na koji se slavi rođenje Isusa Krista

BRACO *bráco m* ⟨G -ē⟩ hip. od brat (brāt m ⟨zb. brāča⟩ - 1. muškarac drugoj osobi koja je rođena od istih roditelja, rođeni brat, pravi brat (za razliku od polubrata, koji je od jednog zajedničkog roditelja), 2. term. pripadnik neke organizacije prema drugim pripadnicima (vjerskog reda, sokolske organizacije, slobodnih zidara); subrat, 3. kat. redovnici u međusobnom obraćanju, 4. pren. prijatelj, drug,

✧ prasl. i stsl. bratrъ (rus. i, polj. brat) ← ie. bhreh2tēr (lat. frater, skr. bhrātā)

BRAJDA *brâjda ž* ⟨G mn -ā/-ī⟩ stupovi s poprečnim žicama i sl., po kojima se penje vinova loza [podignuti brajdu; loza s brajde; loza na brajdi]; odrina

✧ srlat. braida ≈ njem. breit: širok

BRAZDA *brázda ž* ⟨G mn -ā/-ī⟩ 1. sloj prevrnute zemlje koji ostaje za plugom [zaorati/povući brazdu; praviti brazde brazdati (1)]; razor. 2. arhit. duguljasta udubina oštrokutnog presjeka na sjecištu dviju ploha, ob. na kamenim ili drvenim dijelovima arhitektonskih ukrasa. 3. graf. oštroidna udubina koja nastaje urezivanjem linija pomoću dubača u metalnu ploču, 4. pren. trag ili što god drugo slično brazdi a. kolotečina, vagaš (od kola na mekom putu) b. pjenasti trag na površini vode ili mora od plovila c. jaka bora na licu

✧ prasl. *borzda (rus. borozdá, polj. brózda) ? ≈ boriti se, v.

BROJITI *bròjiti (koga, što, se) nesvrš. ⟨prez. -īm, pril. sad. -jěci, gl. im. -jěnje⟩* 1. utvrđivati koliko ima čega ili koga uzimajući pojedinačno; brojati, 2. (se) a. ubrajati se, b. biti uzet u obzir; značiti, 3. iskazati se u količini mjerljivoj brojevima [bataljun broji 300—400 boraca]

BUHTLICA *bùhtl m (bùhtla ž) ⟨N mn bùhtli⟩* 1. reg. kulin. domaći i pekarski kolač od dizanog tijesta, punjen marmeladom ili džemom [ispeći buhtle]; napuhnjača, 2. pren. ono što se preko potrebe, funkcije itd. napuhalo, što je nateklo, što je podbuhlo [noge su mi natekle kao dva buhtla, tako sam umoran; dijete kao buhtl = vrlo debelo dijete]

✧ njem. Buchtel

C

CIVILNI *civīlnī prid.* 1. koji se odnosi na građane, 2. koji se odnosi na cijelo stanovništvo, za razliku od vojske i klera, 3. koji se odnosi na pravne propise o pravima fizičkih osoba (građana)

CURA *cūra ž {G mn cwrā}* razg. djevojka (djěvōjka ž {D L -jci, G mn -ojākā} - 1. mlađa ženska osoba koja više nije dijete; dekla, dikla, 2. ženska osoba koja još nije udata [još je djevojka], 3. ženska osoba u odnosu na momka s kojim je u ljubavnoj vezi [njegova djevojka], 4. ona koja pomaže u kući, kućna pomoćnica)

✧ ? ≈ cuca: žensko spolovilo, ili ← polj. (d)córka

Č

ČETIRI *čētiri br. {G četiriju, D četīrma/četīrima} (glavni)* broj koji se obilježava brojkom 4; (redni) četvrti = 4.

ČETRNAEST *čētznaēst br. (glavni)* broj koji se obilježava brojkom 14; (redni) četrnaesti = 14.

ČOVJEK *čōvjek m {V čōvječe, N mn ljvdi; u nazivu biljke bijeli čovjek, mn bijēlt čōvjeci, G ljūdī, D L I mn ljūdima}* 1. antrop. najrazvijenije živo biće na Zemlji (Homo sapiens), 2. odrastao pripadnik bilo koje rase ili spola, 3. potpuna i cjelovita ličnost, 4. riječ u službi neodređenog subjekta u rečenici [čovjek ne zna (što nosi budućnost) nitko ne zna, ljudi ne znaju], 5. etnol. muž, 6. (u pridjevskom značenju uz dopune ili uz glagol) u zn. onoga koji ima najbolje ili dobre tražene osobine [pravi čovjek; čovjek od riječi]

✧ prasl. *čьlověkъ (rus. čelovék, polj. człowiek)

Ć

ĆER *ćēr (ćēri, cī) ž, v. kći (kćī ž {G kćēri, A kćēr, I kćēri/kćērju, N mn kćēri, G kćērī}* - žensko dijete prema svojim roditeljima; kćer, kćerka,

✧ prasl. *dьkt'i (stsl. dьšti, rus. doč', češ. dcera), lit. duktė ← ie. dhugh2tēr (grč. thygátēr, skr. duhitā))

ĆIO - htio, htjeti

D

DATI *dāti (koga, što, komu što) svrš. (prez. dām/dádem/dādnēm, pril. pr. dāvši, imp. dāj, aor. dādoh (2. i 3. l. dāde), prid. rad. dāo, prid. trp. dān/dāt)* 1. uručiti iz ruke u ruku, prepustiti kome što, predati; podati, 2. a. uroditi, donijeti plod (o voćki itd.) b. proizvoditi ili donositi kao konačan rezultat što [svijeća daje loše svjetlo], 3. prirediti predstavu [dali su Porina], 4. (se) a. (+ gl.) biti podatan za rukovanje, ne opirati se obradi, radnji ili oblikovanju [dade se otvoriti; dade se izglacati, opr. ne dati se] b. postati gore [dalo se na zlo], 5. (+ gl.) povjeriti komu da što učini, povjeriti komu da izvede posao ili što popravi [dati popraviti aparat; dati okrečiti zid], 6. (se komu) a. prepustiti se čijem utjecaju, podrediti se kome [ne daj se tim ljudima da te oni vode] b. razg. podati se, voditi ljubav s kim (o ženskoj osobi), 7. a. izreći, ponuditi [dati oprost; dati blagoslov] b. obvezati se [dati riječ], 8. učiniti, napraviti [dati poljubac]

✧ prasl. i stsl. dati (rus. dat', polj. dać) ← ie. *deh3- (lat. dare, grč. didōnai)

DEČKO *děčko m* 1. muško dijete, dječak u uzrastu kad više nije nejakko dijete, 2. razg. muško dijete prema ženskom u obilježju spola, opr. djevojčica (o novorođenčadi)

DIGNUTI *dignuti (dīci) (se) svrš. (prez. dignēm (se), pril. pr. dignūvši/dīgāvši (se), imp. digni (se), aor. dignuh/dīgoh (se), prid. rad. dignuo/dīgao (se), prid. trp. dignūt)* 1. (koga, što) a. pomaknuti iz nižeg položaja na viši [dignuti s poda] b. uspraviti, usmjeriti prema gore, postaviti uspravno [dignuti gredu] c. skinuti [dignuti gornji sloj boje] d. pobuniti [dignuti ljude] e. probuditi [dignuti oko osam sati] f. žarg. ukrasti, opljačkati [dignuti veliki novac], 2. (se) a. izaći (o Suncu) b. pomaknuti se iz ležećeg, sjedećeg ili nižeg položaja [dignuti se iz kreveta ustati] c. nadoći, nabujati [diglo se tijesto] d. žarg. doživjeti erekciju, 3. (koga, što, se) razg. uspeti (se) na društvenoj ljestvici, postati imućniji; obogatiti (se), 4. (što) postaviti, sažidati, razapeti, razviti, konstruirati itd. ono što se uzdiže nad podlogu na kojoj počiva [dignuti plot; dignuti kolibu; dignuti šator; dignuti zastavu], 5. (što) preuzeti, izvršiti isplatu u svoju korist [dignuti novac na banci]; podići, podignuti, 6. (koga) razg. mobilizirati, zavojačiti, pozvati u vojsku

✧ prasl. *dvigati: pokrenuti (rus. dvígat', češ. zdvihnouti)

DIJELITI *dijéliti (kome, što, se) nesvrš. (prez. dijêlīm (se), pril. sad. -lěci (se), prid. trp. dijêljen, gl. im. -êljēnje)* 1. (što) a. raščlanjivati na manje komade po nekom smislu ili omjeru [dijeliti kruh] b. mat. izvoditi operaciju dijeljenja c. (što s kim) zajednički koristiti, upotrebljavati i sl. [dijeliti sobu], 2. (kome) davati (što) od nečega većeg, brojnijeg ili cjelovitijeg [dijeliti milostinju], 3. (se) razgraničavati se u pravima na neko imanje ili imovinu [dijeliti se s braćom]

DIREKTOR *direktor m* 1. onaj koji u radnoj, činovničkoj hijerarhiji upravlja ustanovom, poduzećem ili važnom jedinicom u organizaciji rada ili djelatnosti [generalni direktor; tehnički direktor]; ravnatelj, upravitelj, 2. agr. a. naziv za neke sorte i hibride američke loze otporne prema filokseri koje nije potrebno cijepiti b. vino od takve loze; đikan, 3. vojn. uređaj za računanje elemenata gađanja, za centralno ciljanje i opaljivanje oružja, povezuje optičke, mehaničke ili elektronske uređaje i instrumente

✧ lat. director: upravitelj ≈ dirigere: redati, ispraviti, voditi

DJED *djēd m (N mn djèdovi/-i) jez. knjiž.* 1. očev ili majčin otac (prema unuku); deda, dedo, dida, 2. (samo u mn) oni koji su nam prethodili; preci, 3. pov. najviši dostojanstvenik bosanske crkve (krstjana, bogumila); did

✧ prasl. *dēdъ (rus. ded, polj. dziad)

DOBITI *dòbiti (koga, što) svrš. (prez. dōbijēm, pril. pr. -īvši, prid. trp. dobiven)* 1. doći u posjed čega ili primiti ono što se dotada nije imalo, 2. zaraditi, steći, 3. uspostaviti ili biti u vezi telefonom i sl. [dobiti vezu], 4. iskusiti ili trpjeti, biti pogođen čijom kaznom ili sudbinom [dobiti četiri godine zatvora; dobiti na lutriji]

DOĆI *dôci (do koga ili čega, komu, na što) svrš. (prez. dōdēm, imp. dōdi, prid. rad. dōšao)* kretanjem i mijenjanjem mjesta naći se na odredištu; prispjeti, stići

✧ do-1 + v. ići

DOGOVORITI *dogovòriti se svrš. (prez. dogòvorīm se, pril. pr. -īvši se, prid. trp. dogòvoren)* sporazumjeti se s kim, uspostaviti dogovor

DOM *dòm m (G dōma, V dōme, N mn dòmovi)* 1. a. ambijent u kojem se živi; kuća b. obitelj i kućna čeljad, 2. jez. knjiž. a. domovina b. ono otkuda se potječe; zavičaj, rodni kraj, 3. a. ustanova namijenjena za rad neke organizacije ili za smještaj osoba [planinarski dom; starački

dom; đaćki dom; studentski dom] b. parlament [slavni dome!] c. dio parlamenta [gornji dom; donji dom], 4. bot., ob. u: [jednodomna biljka; dvodomna biljka, v.], 5. (Dom) glavne novine Hrvatske pučke seljačke stranke (poslije HSS), pokrenuo ih Stjepan Radić, izlazile s prekidima i s promjenama naslova (Slobodni Dom), podnaslova i izdavača 1903—1963.

✧ prasl. i stsl. domъ: kuća (rus., polj. dom) ← ie. *domh₂os (lat. domus, grč. dómos, lit. namas)

DOMAĆICA *domaćica* ž 1. a. žena domaćina, ona koja je supruga domaćinova b. ona koja nije zaposlena izvan kuće, koja vodi kućanstvo; kućanica, 2. a. ona koja upravlja posluživanjem, brine za domaći ugođaj b. ona koja se brine za putnike; stjuardesa

DONIJETI *dònijēti (dònesti)* svrš. (prez. *donēsēm, pril. pr. -ēvši, imp. donēsī, prid. rad. dōnio/dōnijēla ž, prid. trp. donēsen*) 1. (komu, što) prenijeti što od nekud, uručiti komu [donijeti presudu; donijeti zakon; donijeti odluku], opr. odnijeti, 2. (koga) održati plod do roka porođaja, opr. pobaciti, izvrći, prenijeti, 3. (što) objaviti, usvojiti (zakon i sl.), 4. (komu što) biti izravno koristan u materijalnom smislu i izraženo u novcu, koristiti, omogućavati zaradu [donijeti dobit; donijeti zaradu; donijeti dividende]

✧ do-1 + v. nesti

DOPIS *dòpis m* 1. pismeni tekst koji šalje službeno jedna strana drugoj ili više njih [obavijestiti dopisom]; izvješće, 2. članak za novine (ob. povremenih suradnika itd.)

DOPODNE *dopódne (I) pril.* prije podne

✧ do-2 + v. podne

DOSELITI *dosèliti (se, koga)* svrš. (prez. *dòselīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. dòseljen*) doći (dovesti) iz drugoga kraja ili s nekog drugog mjesta stanovanja i nastaniti se

✧ do-1 + v. seliti

DOVLE mjesni prilog, odgovara na pitanje dokle

DOZVOLITI *dozvòliti (što)* svrš. (prez. *dòzvolīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. dòzvoljen*), v. dopustiti, odobriti (dopùstiti (što, komu) svrš. (prez. *dòpustīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. dòpušten*) -1. dati kome slobodu ili mogućnost da što radi [dopustiti da se djeca ovdje igraju]; dozvoliti, 2. dati dopuštenje ili se složiti sa čime [dopustite da Vam se obratim]; odobriti)

✧ rus. dozvolít' ← polj. dozvolić, v. volja1

DRUGAČIJE *drugàčijē (drùkčijē) pril.* 1. na drugi način, drugim putem, na način različit od ovoga [radim i mislim drugačije], 2. kad se pogleda s druge strane [izlagao je pristupačno, drugačije je bio dosadan]; inače

DRUM *drùm m (G drùma, N mn drùmovi)* 1. pov. reg. cesta građena kao javna komunikacija u Osmanskom Carstvu, 2. reg. (+ srp.) jednosmjerna, obična cesta

DRŽAVLJANIN *džžavljanin m (N mn džžavljani)* pripadnik države, onaj koji ima prava i obveze u državi kojoj pripada; građanin

DRŽAVLJANSTVO *državljánstvo sr (G mn državljānstāvā/-ā)* pravn. pripadnost jednoj državi, uživanje prava i obveza koje država ustavno predviđa svojim državljanima

DVADESET *dvádeset br. (glavni)* broj koji se obilježava brojkom 20; (redni) dvadeseti = 20.

DVADESETI *dvádesetī prid. br. (redni)* prema broju dvadeset, koji po redu dolazi iza devetnaestoga i ispred dvadesetprvoga

DVANAEST *dvánaēst br. (glavni)* koji se obilježava brojkom 12; (redni) dvanaesti = 12.

DVANAESTI *dvánaēstī prid. br. (redni)* prema broju dvanaest, koji po redu dolazi iza jedanaestoga i ispred trinaestoga

DVIJE *dvīje ž br. (G dvijū, D L dvjēma)* jedna i još jedna ženska osoba ili jedan i još jedan predmet ženskoga gramatičkog roda [nas dvije; njih dvije]

DVOJICA *dvòjica ž* dva muškarca [nas/vas/njih dvojica; ta/ona dvojica; dvojica su došla]

Đ

ĐAK *dâk m (G dâka, V dâče, N mn dâci, G dâkâ)* 1. onaj koji polazi nižu ili srednju školu; učenik, školarac, 2. zast., v. student

✧ od starijega dijak ← srlat. diacus, v. đakon

ĐE *dě pril.* reg., v. gdje(gdjě pril. - 1. izravni upit: na/u kojem mjestu? [gdje je vaš brat?; gdje si bio jučer?], 2. neizravni upit (nakon izjavnog glagola) [reci mi gdje si bio], 3. označuje mjesto [našao sam ga tamo gdje sam ga ostavio; bilo gdje; ma gdje na bilo kojem mjestu; kako gdje kako na kojem mjestu],

✧ prasl. i stsl. kъdě, kъde (rus. gde, polj. gdzie) ← ie. *kwu-dhē (lat. ubi ← *cubi, skr. kuhā))

DED djèd m ⟨*N mn djèdovi/-i*⟩ - jez. knjiž. 1. očevo ili majčin otac (prema unuku); deda, dedo, dida, 2. (samo u mn) oni koji su nam prethodili; preci, 3. pov. najviši dostojanstvenik bosanske crkve (krstjana, bogumila); did,

✧ prasl. *dědъ (rus. ded, polj. dziad)

DŽ

DŽABA džāba (džābē) pril. reg. 1. a. besplatno, badava b. vrlo jeftino [dajem džaba], 2. uzalud, utaman, badava [džaba se trudiš; džaba pričaš]

✧ tur. caba

E

EKONOMSKI ekònomskī prid. 1. koji se odnosi na razvoj, proizvodnju ili upravljanje materijalnim bogatstvima; ekonomički, gospodarski, privredni, 2. koji se odnosi na ekonomiju, ekonomiste i ekonome, 3. koji donosi dobit, korist, koji se isplati; isplativ, probitačan, rentabilan, unosan

F

FALITI fāliti (komu, čega) nesvrš. ⟨*prez. -īm, pril. sad. fālēci, gl. im. fāljenje*⟩ reg. nedostajati, manjkati

✧ njem. fehlen

FOND fōnd m ⟨*N mn fōndovi*⟩ 1. ukupnost potencijala materijalne snage, zaliha, raspoloživa sredstva [šumski fond; stočni fond; crni fond; stambeni fond], 2. dio materijalnih sredstava ili novca određen za posebne svrhe [fond za reprezentaciju], 3. državna ustanova koja raspolaže određenim novcem te ga namjenski raspodjeljuje [fond za kulturu; fond solidarnosti], 4. umj. u slikarstvu prvi, osnovni sloj boje koji daje opći tonalitet, ako je pozadina jednoboja; fon, 5. arhivska građa koja se odnosi na određenu problematiku, 6. reg. zast. osnova, temelj [fond kuće]

✧ fr. fond ← lat. fundus: temelj, osnova, imanje

FRIZURA *frizúra* ž 1. način češljanja i šišanja. 2. umjetno oblikovana kosa, rezultat češljanja (i šišanja) [paž frizura; tifus frizura; bubi frizura; jež frizura; pank frizura; afro frizura]; friz

G

GAZDARICA *gāzdarica* ž 1. gazdina žena, 2. ona koja iznajmljuje stan ili sobu

GIMNAZIJA *gìmnāzija* ž srednja općeobrazovna škola [klasična gimnazija; realna gimnazija; pohađati gimnaziju; ići u gimnaziju]

✧ lat. gymnasium ← grč. gymnásion, v. gimnazij

GOBLEN *gòblēn m (G gobléna)* 1. pov. umj. od 17. st. uobičajen naziv za tapiserije; ime preuzeto od pariške Manufacture des Gobelins, po istoimenoj obitelji bojadisara, koja je od 1662. kao kraljevsko vlasništvo pod vodstvom slikara Ch. Le Bruna bila glavna na evropskom tržištu tapiserija, 2. vez tehnikom polukružića kojim se izrađuju slike i ukrasni predmeti; gobelin

✧ fr. gobelins

GODINA *gòdina* ž 1. vrijeme za koje Zemlja obiđe Sunce (astronomska godina), vrijeme od 1. siječnja do zaključno 31. prosinca (kalendarska godina) [tekuća godina; iduća godina], 2. vrijeme od dvanaest mjeseci računajući od nekog određenog dana [nismo se vidjeli već dvije godine], 3. uzrast, starost, doba čovjekova života [imati dvadeset godina; biti u najboljim godinama], 4. vrijeme kraće od jedne godine za djelatnosti koje se obavljaju u godišnjim ciklusima [školska godina], 5. zast. a. kiša, dažd b. vremenska neprilika, nepogoda, nevrijeme [zla godina oluja]

GORE *gòre pril.* 1. više od neke ravni koja se zamišlja kao srednja ili na kojoj se stoji, opr. dolje, 2. bliže početku, prije (u nekom tekstu) [kao što je gore rečeno]

✧ prasl. *gora <L *gorě>, v. gora

GOST *gòst m* 1. onaj koji dolazi nekome u posjet; posjetilac, 2. onaj koji boravi u hotelu; turist, 3. sport gostujuća momčad

✧ prasl. i stsl. gostь (rus. gost, češ. host) ← ie. *ghostis: stranac (lat. hostis: neprijatelj, got. gasts: gost)

GOSTIONICA *gostiónica* ž 1. ugostiteljska radnja u kojoj se za stolovima služe uobičajena domaća jela i pića, 2. reg. soba za goste

GOVORITI *govòriti (što) nesvrš. (prez. govòrīm, pril. sad. -rěci, gl. im. -rěnje)* 1. imati sposobnost prenošenja poruke riječima, 2. riječima iznositi neki smisao (tekst, obično bez predloška, za razliku od čitati), 3. najavljivati sredstvima izvan jezika, 4. razgovarati [želio bih s vama govoriti], 5. iznositi sadržaj [knjiga govori o...; to nam govori u prilog (čega)]

GRAĐEVINSKI *gràdevīnskī prid.* koji se odnosi na građenje, koji se bavi građenjem [građevinska djelatnost; građevinska industrija; građevinski radnik; građevinski inženjer; građevinski strojevi]

GROFICA *gròfica* ž pripadnica najvišeg plemstva, titula koju je ženska osoba mogla steći po rodu ili udajom

GUVERNAL *guvèrnāl m (G guvernála)* reg. upravljač na biciklu ili motociklu; upravljač, timun

✧ fr. gouvernail

H

HAJDE *hàjde (I) (hàjdemo, hàjdmo, àjmo, hàjmo) uzv.* 1. za poticanje, daj!, dede (r)!, idi!, idimo!, ajde, (h)ajte, 2. ističe imperativ glagola kretanja [hajde, požuri!]

✧ tur. haydi!, hadi!

HEKTAR *hèktār m* fiz. jedinica za mjerenje površine zemljišta (stoti dio četvornog kilometra), 10.000 m² (simbol ha)

✧ hekta- + v. ar

HEKLATI *hèklati (što) nesvrš. (prez. -ām, pril. sad. -ajūci, gl. im. -ānje)* reg. 1. izrađivati čipke ili slične radove posebnom iglom (kukicom); kačkati, kukičati, 2. žarg. a. praviti stalno iste nesvjesne pokrete rukom (zbog tika, bolesti i sl.) b. motati usnama i jezikom u govoru (zbog pijanstva, umora i sl.) c. u pijanom stanju bauljati cestom; posrtati, teturati

✧ njem. heckeln

HLADNO *hládno pril. (komp. hlàdnijě)* 1. s hladnoćom, sa studeni, studeno [hladno je], 2. a. bez uzbuđenja, suzdržano, ravnodušno b. s naglašenom suzdržanošću [hladno su ga primili]; ledeno, neljubazno

HODATI *hódati nesvrš. (prez. hòdām, pril. sad. -ajūći, gl. im. -ānje)* 1. kretati se koracima, premještati se hodom [hodati amo-tamo; hodati u snu; hodati po dućanima]; hoditi, usp. dohodati, 2. razg. a. funkcionirati, raditi (o mehanizmima) b. (ob. u 3. l. jd) biti u redu [hoda sve je u redu], 3. razg. imati djevojku ili momka, biti ljubavni par

HTJETI *htjěti (što, koga) nesvrš. (prez. hòću, enkl. obl. ću, prez. svrš. u službi futura II htjědnēm, odrični prez. néću, impf. hòtjāh/hòćāh, aor. htjědoh/htjěh, pril. sad. hòtěći/htjūći jez. knjiž., pril. pr. htjěvši/hòtjěvši, prid. rad. htjo, gl. im. htjénje/htjěnje)* 1. imati volju, pokazivati želju (za čim), biti željan (čega), namjeravati (što), biti odlučan za neku radnju [hoću se vratiti], 2. biti suglasan s kim ili čim, slagati se, biti suglasan da što bude [radi što hoćeš], opr. neću, 3. izražavati molbu u formi pitanja [hoćete li se maknuti?]

✧ prasl. i stsl. xotěti (rus. xotět', češ. chtít) ≈ v. hvatati, hvat

HVATATI *hvātati (koga, što; koga/što čime; koga/što na što) nesvrš. (prez. -ām, pril. sad. -ajūći, gl. im. -ānje)* 1. uzimati u ruke, početi držati rukama ili čim drugim [hvatati rukama]; zadržavati, 2. obuzimati [hvata me san], 3. a. prekinuti, iznenaditi [hvatati učenike u prepisivanju] b. iskorištavati [hvatati priliku], 4. v. loviti [hvatati ribu]

✧ prasl. *xvatiti, *xvatati (rus. xvatít', polj. chwatać)

I

IĆI *ići nesvrš. (prez. ìdēm, pril. sad. ìdūći, pril. pr. išāvši, imp. ìdi, prid. rad. išao)* 1. (kuda, kamo, komu, s kim, za kim, uz koga, uza što) a. kretati se hodajući [ići ulicom]; hodati b. kretati se nekim vozilom [ići autobusom] c. kretati se (o vozilu) [traktor ide sporo], 2. (kuda, kamo) kretati se u nekom smjeru ili prema nekom mjestu [ići u kino]; prilaziti, primicati se, 3. pohađati, polaziti [ići u školu], 4. raditi, funkcionirati (o mehanizmu) [sat ide točno], 5. družiti se s kim, ob. djevojka i mladić; hodati, 6. napredovati, razvijati se, teći [oporavak je išao sporo], 7. nastojati, težiti [ići za čim; ići za nekim ciljem; ići na sve ili ništa], 8. (komu, koga) biti namijenjen, ticati se [to je išlo mene], 9. imati prođu, prodavati se [ići dobro/loše; ići kao halva], 10. (na što) poduzeti, imati što kao cilj [idemo na nova rješenja; ide se na novi nastavni program]

✧ prasl. *it'i <prez. *jьdǫ> (rus. itít', idú, polj. isć, idę), lit. eiti ← ie. *h1ey-: íci (lat. ire, grč. iénai)

IMATI *imati nesvrš. (prez. imām, pril. sad. imajūci, gl. im. imānje), opr. nemati* 1. a. (koga, što) biti vlasnik [imati kuću; imati novaca; imati psa]; posjedovati b. (□) razg. biti imućan, dovoljno posjedovati, 2. (koga, što) a. posjedovati neku osobinu [imati plave oči; imati široka ramena] b. odlikovati se čime [imati pamet biti pametan; imati ugled biti ugledan] c. raspolagati čime, uživati što, biti okružen [imati dobre uvjete; imati povoljan vjetar; imati sreće] d. biti opskrbljen, providen čime, opisan čime, nositi na sebi [imati šešir na glavi; kutija ima poklopac] e. biti u nekom stanju, biti obuzet [imati volju; imati namjeru; imati osjećaj]; osjećati f. biti pred čim što treba uraditi, što se treba dogoditi [imati sastanak; imati obvezu] g. biti u nekom odnosu s kim [imati sina; imati obitelj; imati prijatelje] h. biti određene mjere, biti izražen mjerom [zid ima tri metra] i. biti određene starosti [imati dvadeset godina]; navršavati, 3. (s inf.) a. trebati, morati [što to ima značiti?; imaš to uraditi] b. željeti, namjeravati [što imate reći?], 4. (<3. 1. jd> + koga, čega) a. postojati, pojavljivati se kao činjenica s kojom valja računati, objektivno biti uočen kao nešto s čim treba računati [ima Boga a. (doslovno s uvjerenjem) postoji, ne sumnjam u njegovo postojanje b. razg. iron. u odgovoru kad se misli da je što pravedno] b. (u raznim vezama riječi) [toga ima (ob. uz odgovarajuću intonaciju i gestu) ima toga mnogo; ima tu poslova i poslova; ima tu svega (i svačega) ima tu koječega; ima (hrane) ima u velikoj količini, ima u obilju, ima vrlo mnogo], 5. reg. smatrati, držati [imati za zlo]

✧ prasl. *imēti <prez. *imamь> (rus. imét', iméju, polj. mieć, mam) ≈ prasl. *jēti: uzeti, lit. imti ← ie. *h1em- (lat. emere: kupiti)

INTERNAT *intèrnāt m (G internáta)* ustanova za zajednički život učenika (pitomaca, gojenaca) [ići u internat; biti u internatu]; konvikt

✧ fr. ≈ lat. internus: unutrašnji

IZVADITI *izvaditi (koga, što) svrš. (prez. -im, pril. pr. -ivši, prid. trp. izvađen)* 1. izvući iz čega, izvući iz unutrašnjosti čega, iz onoga što ga drži, u čemu se nalazi [izvaditi zub], 2. razg. izbaviti iz neprilike [jedva ga je izvadio], 3. dobiti od administracije kakvu potvrdu ili dokument [izvaditi potvrdu o nekažnjavanju]

✧ iz- + v. vaditi

IZVANREDAN *izvànredan prid. {odr. -dnĩ}* 1. koji odudara od uobičajenog rasporeda, sastava ili programa [izvanredni vlak; izvanredni student], 2. koji je po osobinama ili svojstvima osobit [izvanredna osoba]; izvrstan, poseban

✧ izvan- + v. red

J

JEČAM *jèčam m {G jèčma}* bot. jednogodišnja žitarica (*Hordeum sativum*) jednostavna klasa s dugim resama (H. vulgare upotrebljava se u prehrani, kao krmivo i u pivarstvu); geršl, jačmik, osjača, ozimac

✧ prasl. * (j)ęčъmy (rus. jačmén', polj. jęczmień)

JUGOSLAVIJA *Jugòslāvija ž geogr.* 1. pov. država južnih Slavena (od 1918. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca), od 1929. Kraljevina Jugoslavija, od 1945. Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ) i od 1964. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ), 2. država nastala nakon raspada SFRJ na području Srbije i Crne Gore [Savezna Republika Jugoslavija]

JUNICA *júnac m {jùnica ž}* agr. goveće koje još nije za rasplod

✧ prasl. *junę ≈ *junъ: mlad, v. junak

K

KAD *kād (kàda) pril.* izriče 1. pitanje u koje vrijeme [kad dolazite?], 2. neko vrijeme

✧ prasl. i stsl. kъgda (rus. kogdá, polj. kiedy), lit. kada

KADAR *kádar m {G kádra, N mn kádrovi}* 1. pol. ideol. osobe u poduzećima i institucijama društva i vlasti koje su na određenim funkcijama ili su kandidati za njih, 2. kvalificirana radna snaga, 3. vojn. stalni ili pričuvni vojni sastav, vojnici na odsluženju vojnoga roka [ročni kadar; vojni kadar]

✧ njem. Kader ← fr. cadre ≈ tal. quadro: četverokut ≈ lat. quadrus

KAKO *kàko pril.* 1. izriče ili pita način, usporedbu, neodređenost, želju, mogućnost, vjerojatnost itd. vršenja radnje [kako je bolje?; kako je to moguće?], 2. (u dijaloškoj situaciji

kao pitanje) u zn. kako je to moguće, otkuda to, otkuda tako nešto, nije mi jasno da je to moguće [A: Prodaju se čarape za trećinu cijene B: kako?]

KANCELARIJA *kancelàrija* ž ured, pisarnica

KAO *kāo* (I) (ko) *vezn.* izriče 1. sličnost ili jednakost pojmova ili postupaka [otac kao sin (radi)], 2. a. način [kao lud] b. ponavljanje pojma u zn.: podrazumijeva se, kao što se zna [ljudi kao ljudi], 3. formalnu usporedbu u zn. velike ili neograničene količine [(ima) kao pljeve; kao blata; kao škaklje], 4. poredbu s onim što se zamišlja kao i (od) = kao (od) [bolest se može steći od tuge kao i od zaraze]; također, jednako kao, na isti način

KIČMA *kīčma* ž ⟨G mn -ā/-ī⟩ reg. (+ srp.), v. kralješnica (králježnica razg.) ž -pokretni koštani stup u kralješnjaka; hrptenica, hrptenjača, kičma)

✧ od starijega *kyčьma ≈ slov. dij. kičma

KIFLICA *kíflica* ž 1. dem. i hip. od kifla (kífla ž ⟨G mn -ā/-ī⟩ - reg. pecivo u obliku polumjeseca; roščić,

✧ njem. Kipfel), 2. slatkiš u obliku kifle (od ove, ob. uočljivo manji) [vanili kiflica]

KNJIGA *knjīga* ž ⟨D L *knjīzi*, G mn *knjīgā*⟩ 1. a. tisk. više listova s tekstom ili s tekstom i slikama povezanih zajedničkim hrptom koji su namijenjeni da kao cjelina služe čitanju ili proučavanju b. jez. knjiž. pismo, list [knjigu piše], 2. meton. učenje, učenost, znanje, 3. ono što služi posebnoj vrsti evidencije [poslovna knjiga; zemljišna knjiga; matična knjiga evidencija o rođenima, vjenčanima i umrlima], 4. knjiga koju je tko (vlast, katedra itd.) izdao u određenoj boji korica i koja se prema njima tako naziva

✧ prasl. i stsl. knīga (rus. kníga, češ. kniha) ← turk. *kūinig ← kin. k'üen: svezak

KOKOŠ *kōkōš* ž ⟨G *kōkoši*, G mn *kokōšī/kokōšijū*⟩ (*mužjak: pijevac, pijetao; mlado: pile*)

1. zool. a. domaća ptica (Gallus), uzgaja se radi jaja i mesa; kokoška b. (mn) red ptica (Galliformes) prilagođenih uglavnom životu na tlu (npr. trčke, prepelice, jarebice, purani, pauni, fazani, tetrijebi i dr.), 2. žarg. pejor. glupa (ob. ženska) osoba koja puno priča

✧ onom., prasl. *kokošь (rus. kókoš', polj. kokosz)

KOLA *kòla* sr pl. tantum ⟨G *kòlā*⟩ 1. prijevozno sredstvo na kotače sa zapregom, 2. meton. teret (koliko stane u kola), 3. tehn. razg. vozila na kotače s različitim pogonom (automobil) [luksuzna kola; sportska kola; malolitražna kola]

KOLEGICA *kolègica* ž, v. kolega (koléga m ⟨N mn -e⟩ - 1. drug po učenju ili zanimanju, onaj koji ide s kim u školu, na fakultet ili zajedno radi posao iste struke [moj kolega; moje kolege; moji kolege su došli; moje kolege su došle]; suradnik, 2. riječ kojom se (međusobno) oslovljava u nekim zanimanjima [izvolite kolega!], 3. u akademskim krugovima obraćanje starijega mlađemu (ne i obratno) ili međusobno oslovljavanje ravnopravnih (asistent, docent i profesor obraćaju se studentu, ali ne student njima, ni asistent profesoru ni znatno mlađi profesor znatno starijemu),

✧ lat. collega \simeq collegium \simeq ko- + legere: okupiti)

KOLIKO *koliko* pril. izražava 1. a. pitanje o količini [koliko puta?] b. isticanje velike količine [koliko toga!], 2. a. dopusnu službu s obzirom na količinu [koliko se trudio dobar je] b. mjeru, trajanje, intenzitet c. usporedbu s obzirom na količinu ili veličinu [(trči) koliko ga noge nose brzo trči, trči što najviše može]

KOMERCIJALA *komercijála* ž trg. 1. komercijalni odio u nekom poduzeću, 2. roba koja se dobro prodaje

✧ lat. commercium: trgovina \simeq commercari: međusobno trgovati

KOMITET *komitēt* m ⟨G *komitéta*⟩ pol. 1. rukovodeće tijelo komunističkih partija [općinski komitet], 2. pov. admin. ministarstvo [komitet za prosvjetu], 3. odbor u različitim, ob. međunarodnim, organizacijama i institucijama

✧ njem. Komitāt, fr. comité ← lat. comitas: udruga

KOSITI *kòsiti* (koga, što) nesvrš. ⟨prez. *kòšīm*, pril. sad. *kòšēci*, prid. trp. *kòšen*, gl. im. *kòšēnje*⟩ 1. sjeći, rezati travu ili žito kosom ili kosilicom, 2. pren. odnositi sve pred sobom, ostavljati bez života [kositi bez milosti]; ubijati (o vjetru, ratu, bolesti, smrti), 3. (se s čim/kim) biti u suprotnosti ili neskladu [kositi se s istinom ne slagati se s istinom]

KRSNI *kzsnī* prid. koji ide uz krst koji se odnosi na krštenje

KRUH *krùh m (V krùše, N mn krùhovi)* 1.uskiso pečeno tijesto [crni kruh; bijeli kruh; raženi kruh; kukuruzni kruh]; kruv, 2. pren. a. hrana b. ono od čega čovjek živi [nemati ni za kruh]

✧ prasl. i stsl. kruхъ: šnita (rus. krux, polj. kruch) \simeq lit. krušti: udarati \leftarrow ie. *krow- (grč. kroúein: udarati)

KUĆA *kùća ž* 1. zgrada koja ima zidove i krov i služi za stanovanje [kamena kuća kuća od kamena; zidana kuća kuća od opeke; (za razliku od drvene ili kuće od ćerpiča)]; hiža, 2. a. obitelj, ukućani, porodica, loza [iz dobre kuće] b. razg. prostor stalnog boravljenja [nisam kod kuće]; dom, stan, 3. razg. poduzeće, ustanova, tvrtka [izdavačka kuća; kazališna kuća; robna kuća]

✧ prasl. *kŏtja \simeq v. kut]

KUKURUZ *kukùruz m* 1. bot. žitna biljka (*Zea mays*) iz porodice trava (Gramineae) visoke snažne stabljike, plod mu je žuto zrnje na klipovima [hibridni kukuruz]; frumantin, frumentin, frementun, 2. zrnje kukuruza kao hrana; kuruza

✧ \simeq rus. kukurúza, polj. kukurudza

KUTA *kùta ž (G mn kwtā)* reg. radni ogrtač od platna (nosi se za rad u trgovinama, školama, ambulantom i proizvodnim pogonima)

✧ njem. Kutte

KVALIFIKACIJA *kvalifikácija ž* 1. određenje vrijednosti, prikladnosti, valjanosti čega [pozitivna/negativna kvalifikacija], 2. (za što) potrebni uvjeti u znanju i formalnim dokazima za kakav posao ili službu [imati kvalifikacije]; stručna sprema, 3. (ob. mn) sport izlučno natjecanje, ono u kojem se pobjedom ulazi u okršaje s novim protivnicima; plasiranje, plasman, 4. (ob. mn) teol. procjena teologa ili crkvenih institucija o tome koliko se neko učenje može uskladiti s učenjem božanske obnove

L

LISICA *lisica ž* 1. zool. a. grabežljiva zvijer (*Vulpes vulpes*) iz porodice pasa, crvenkastosmeđe dlake i bujnoga repa (u basnama oličenje lukavosti) b. morski pas izdužena repa (*Alopecias vulpes*), 2. meton. prerađeno krzno lisice [polarna lisica; srebrna lisica]

✧ prasl. *lisъ (rus. lis, polj. lis, lisica) ? ≈ lit. lapė

LOJ *lōj m (G lõja)* 1. masnoća u tkivu i oko tkiva nekih životinja (ob. ovce, koze i goveda), 2. izlučina, sekret lojne žlijezde

✧ prasl. *lojъ (rus., sl. loj), v. liti

LJ

LIJEP *lijēp1 prid. (odr. -ī, komp. ljēpši)* 1. a. koji pruža ugodan estetski doživljaj, koji se sviđa oku [lijep krajolik; lijep cvijet; lijepa kuća]; divan, krasan, ocharavajući, opr. ružan b. čiji fizički izgled, posebno lice, odgovara određenim kriterijima ljepote [lijepa žena], 2. a. koji izaziva osjećaj divljenja ili zadovoljstva [lijepa gesta] b. koji je jako dobar, koji je zanimljiv, ugodan [lijepa utakmica; lijepo putovanje], 3. sunčan, bez oblaka (o vremenu), 4. koji je (po)velik [lijep komad mesa; lijepa svota]; znatan, 5. (u raznim vezama riječi) a. koji je dobar [lijepa prilika]; povoljan b. koji je poticajan, inventivan, koji obećava [lijepa zamisao; lijepa ideja] c. koji je očit, jasno prisutan kao poželjno svojstvo, svestrano izražen [lijepa sposobnost (za što)]

✧ prasl. i stsl. lěpъ (rus. lépyj, polj. lepszy: ljepši) ≈ v. lijepiti (izvorno značenje bilo je: koji pristaje, odgovara)

M

MAJ *māj m (N mn -evi)* peti mjesec u godini; svibanj

✧ lat. Maius (Maius mensis): Majin mjesec, prema staroitalskoj božici Maji, v.

MAKOVICA *mākovica* ž 1. bot. a. zeljasta dvosupnica (Glaucium sp.) iz porodice makova (Papaveraceae); rožinac b. čahura maka, 2. pecivo u obliku okrugle pletenice posuto makom

MALČER stoj namjenjen za obradu poljoprivrednim površinama, za održavanje zelenih površina te zapuštenih terena.

MAŠINA *mašina* ž *reg. (+ srp.)* 1. stroj [šivaća (parna, pisaća) mašina šivaći (parni, pisaći) stroj], 2. motorno vozilo (ob. snažno) [jaka mašina], 3. pren. a. čvrsta organizacija; mašinerija b. onaj koji radi sve po naredbi, ne opterećuje se razmišljanjem c. onaj koji radi brzo i dobro

✧ njem. Maschine ← fr. machine ← lat. machina ← grč. (dorski) makhaná

MAŠINATI obrađivati mašinom

MATER *mater* (izg. *mâter*) ž {indekl.} mati, majka ⇨ lat.

MEĐUPROSTOR *međupróstor* *m* prostor između dva prostora ili drugačije definirane cjeline u prostoru, razmak između dva ili više prostora

⇨ među- + v. prostor

MENI *měni* *zam.* {*D L*} v. *jâ* (zam. {*G A* *měne*, enkl. *me*, *D L* *měni*, enkl. *mi*, *N* *mn* *mî*, *G* *nâs*, *D L* *nâma*) (lična za 1. l. *jd*), v. *ego*, ⇨ prasl. * (*j*)azъ, * (*j*)a (stsl. *azъ*, rus. *ja*, polj. *ja*) ← ie. *egh2om, *egoh2 (lat. *ego*, skr. *aham*))

METNUTI *mětnuti* (*što, koga*) *svrš.* {*prez. mětnēm, pril. pr. ūvši, imp. mětni, prid. rad. mětnuo, prid. trp. mětnūt*} staviti, položiti na neko mjesto [metni to tamo; metni očale; metnuti na stranu = stavi/staviti]; smjestiti, usp. staviti

MINER *mìnēr* *m* {*G minéra*} 1. onaj koji u rudniku, kamenolomu itd. obavlja miniranje, 2. vojn. vojnik specijalist za postavljanje ili uklanjanje mina

MISLITI *mīsliti* *nesvrš.* {*prez. -īm, pril. sad. mīslěci, prid. rad. mīslīo, prid. trp. mīšljen, gl. im. mīšljēnje*} 1. radom mozga oblikovati misao, oblikovati pojmove i sudove; rasuđivati, zaključivati, 2. (na koga/što, o kome/čemu) nositi u mislima, imati na umu, razmišljati o kome ili o čemu, 3. a. (što) smatrati, pretpostavljati, zamišljati, držati b. (što komu) željeti kome što, 4. razg. namjeravati, imati namjeru, programirati, projektirati [sutra mislimo započeti izlivanje deke na kući; ovoga ljeta ne mislim na more]

⇨ prasl. i stsl. *mysliti* (rus. *mýslit'*, češ. *mysliti*) ≈ lit. *mausti*: čeznuti ← ie. *mowdh- (grč. *mýthos*: priča, got. *ga-maudjan*: sjećati se)

MLADOST *mlādōst* ž {*G -osti, I -osti/-ošću*} 1. osobina onoga koji je mlad [mladost-ludost mladosti je svojstvena lakomislenost i nerazboritost], 2. razdoblje života između djetinjstva i početka zrelog doba, 3. mladi ljudi, mladež, omladina

MOĆI *mōci* (*I*) (*što*) *dv.* {*prez. mōgu, mōžeš, za predbuduću radnju mōgnēm, aor. mōgoh, impf. mōgāh, pril. sad. mōgūci, pril. pr. mōgāvši, prid. trp. mōgūc, prid. rad. mōgao*} 1. imati, izraziti mogućnosti [može biti tako kako govoriš; mogu i doći ako želite], 2. imati

dopuštenje [možeš ići; mogu li ući], 3. izražavati nesigurnost [može li danas čovjek biti siguran na ulici], 4. izražavati ironiju [tko je ovaj čovjek, mogu li pitati]

MOMAK *mòmak m* (G -mka, V *mômče*, N *mn mòmci*, G *momákā*, zb. *momčàdija*) 1. mlad čovjek, onaj koji je izašao iz dječastva, a još nije ušao u zreli dob; mladić, 2. meton. a. mladoženja b. neženja, 3. onaj koji pomaže starijemu ili pretpostavljenom, ob. u seoskom gospodarstvu, 4. običan član brodske posade ili običan vojnik; mornar, vojnik, 5. etnol. onaj koji prati ili pomaže alkaru, 6. (u raznim kontekstima i obraćanju kad se misli ili obraća mlađim ljudima ili pojedincu iz cjelina koje se mogu nazvati momčad, posada, postrojba, jedinica itd.) [hajde momci; naši momci; solidan momak; sposoban momak; pravi momak]

✧ ekspr. \approx bug. *moma*

MOTOR *mòtōr m* (G *motóra*) 1. tehn. a. uređaj koji pretvara električnu energiju u mehaničku b. stroj koji proizvodi mehaničku energiju iz tekućeg goriva, plina i sl. [(u)paliti motor; ugasiti motor], 2. pren. stvar ili osoba koja potiče ili daje kretanje [motor čitavog projekta], 3. razg. motocikl

✧ lat. motor: pokretač \approx movēre: pokretati

MORATI *móрати (što) nesvrš.* (prez. *môrām*, pril. sad. -*ajūci*, gl. im. -*ānje*) 1. protiv svoje volje činiti što, biti obvezan, dužan činiti što [mora se potrebno je; mora da je vjerojatno je, bit će da je, zacijelo je; moralo je biti sigurno je bilo; ne mora biti nije pouzdano, ne znači da je tako], 2. bezl. za pojačanje gl. u infinitivu [mora se znati treba znati]; treba

✧ \approx slov. *morati* \approx v. moć, moći (osnova tvorena od oblika 3. l. jd *more* \leftarrow može)

MOŽDA *mòžda pril.* 1. može biti (da), moguće je, nije isključeno [možda će i uspjeti], 2. (u raznim kontekstima i vezama riječi) u zn. okolnosti, slučaja, i sl. [nemoj možda otvoriti vrata = ne bi bilo zgodno otvoriti vrata]

MIROVINA *miròvina ž* 1. stanje osobe koja je prestala obavljati svoj profesionalni posao, uz redovitu novčanu naknadu, stanje nakon završetka radnog vijeka [liječnik u mirovini; biti u mirovini]; mir, penzija, 2. takva novčana naknada [primiti mirovinu; invalidska mirovina; prijevremena mirovin a; starosna mirovina]

✧ v. mir

MULA *mùla* ž *(G mn mwlā)* 1. zool. kopitar (*Equus mulus*), neplodni križanac između magarca i kobile, 2. žarg. onaj koji je glup [baš sam mula]; glupan (ob. za žensku osobu)

✧ lat. mula

MUŽ *mẃž m* 1. *(N mn mūževi)* oženjen čovjek u odnosu na suprugu; suprug, 2. arh. čestit i viđen čovjek, onaj koji je ugledan u svojoj sredini, 3. *(N mn mẃži)* reg. arh. jez. knjiž. pov. seljak

✧ prasl. *mōžь (rus., češ. muž) ← ie. *mon-g- (skr. manu-: čovjek, got. manna)

N

NAĆI *náci (se)* svrš. *(prez. nâđēm (se), pril. pr. nâšāvši (se), imp. náđi (se), aor. náđoh (se), prid. rad. nâšao (se), prid. trp. nâđen)* 1. (što, koga) tražeći (proučavajući, iskustvom, osjećajem, intelektom) ili slučajno doći u posjed čega, otkriti što (kakvu zakonitost, razlog, uzrok itd.), vidjeti u postojećem stanju, 2. (se s kim) sastati se prema dogovoru, 3. (se u čemu) a. dospjeti u kakvu situaciju, priliku ili nepriliku b. sporazumjeti se oko čega, 4. (se u čemu) biti sretan i uspješan; ostvariti se (u poslu i sl.), 5. (koga) potruditi se da tko prikladan počne što raditi, da se uzme u posao i sl. [naći dobrog majstora], 6. (se na čemu) dogovoriti se nakon traženja zajedničkog ili za sve povoljnog rješenja, dogovoriti zajednički plan, cijenu itd. [naći se na cijeni]

✧ na- + v. ići

NADNICA *nādnica* ž plaća, novac koji se dogovori za jedan dan rada

✧ od starijega *nadъnъnica ≈ na- + v. dan

NAJEDANPUT *najedānpūt pril.* 1. odjednom, iznenada, najednom, 2. u jedan mah, (svi) u isti čas; istodobno, najedared, najednom

✧ na- + v. jedanput

NAJPRIJE *nājprije pril.* 1. prije od svih drugih, prije od svih, prvi od svih (o dolasku na neko mjesto, obavljanju i završavanju posla itd.), 2. riječ koja ob. u nekom izlaganju ili u dijaloškoj situaciji ukazuje na ono što će se dalje reći ili u čemu se iznosi drugačije mišljenje kao prvo, ponajprije [najprije valja znati da ima očiglednosti kojih se treba čuvati]

✧ naj- + v. prije

NAMUČITI *nàmučiti (koga čime, se) svrš. (prez. -īm (se), pril. pr. -ivši (se), prid. trp. nàmučen)* 1. zadati muke i probleme kome [namučio me svojim pričama]; izmučiti, zamoriti, 2. (se) izmoriti se

✧ na- + v. muka, mučiti

NAPASTI *nàpāsti (koga, se) svrš. (prez. napásēm (se), pril. pr. -āvši (se), prid. trp. nàpāsen)* pasti (travu, djetelinu) do sitosti, učiniti da stoka pase do sitosti

✧ na- + v. pāsti

NAPRAVITI *nàpraviti (se) svrš. (prez. nàpravīm (se), pril. pr. -ivši (se), prid. trp. nàpravljen)* 1. (što) izraditi, stvoriti, sastaviti [napraviti lutku; napraviti napitak], 2. (što) počinuti, uzrokovati [napraviti štetu; napraviti glupost], 3. (se) pretvarati se, praviti se [napraviti se mrtav], 4. (se) razg. eufem. (o djeci) izvršiti veliku nuždu, 5. (u raznim vezama riječi) [napraviti svađu (kavgu), razg. zametnuti svađu; (kavgu); napraviti pare (novac) odlično zaraditi, vrlo mnogo steći, obogatiti se; napraviti gužvu izazvati gužvu; napraviti predstavu prirediti predstavu; napraviti ručak prirediti ručak; napraviti vruga loše što učiniti; pokvariti što, proizvesti štetu, uzrokovati kakvo zlo, izazvati komplikacije; napraviti dijete, razg. oploditi ženu i zametnuti plod; dobiti dijete, biti otac; napraviti jelo (kruh, kolač, juhu itd.) pokriva sva posebna značenja koja se odnose na tehniku rada; (skuhati, umijesiti, ispeći itd.)], 6. razg. (u raznim vezama zamjenjuje precizniji glagol koji znači tu radnju) [napraviti krevet prostrijeti krevet; napraviti stol prostrijeti stol; napraviti doručak (ručak, večeru) prirediti doručak (ručak, večeru); napraviti čvor vezati čvor; napraviti rezultat (u nekoj sportskoj igri); napraviti poen postići rezultat, poen]

✧ na- + v. praviti

NAPRIJED *nàprijēd pril.* 1. (smjer) u pravcu onoga što leži ispred (u vremenu i prostoru), 2. (mjesto) ispred, pred, sprijeda, 3. (Naprijed) glasilo KP Hrvatske, izlazio povremeno na patizanskom području od 1942, od 1945. tjednik u Zagrebu, 1954. raspušteno uredništvo i list ukinut zbog podrške liberalnijim tendencijama unutar KP (»dilasovština«)

✧ na- + v. pred, prednji

NARADITI *naráditi se svrš.* (prez. *nàrādīm se, pril. pr. -īvši se, prid. rad. narádio se*) mnogo raditi, umoriti se radeći

✧ na- + v. rād, raditi

NATAKARITI popeti se na nešto i praviti se važan

NAUČITI *naučiti (se) svrš.* (prez. *nàučīm (se), pril. pr. -īvši (se), prid. trp. nàučen*) 1. (što) steći znanje, vještinu, iskustvo [naučiti engleski; naučiti voziti], 2. (koga) prenijeti kome svoje znanje, vještinu ili iskustvo; podučiti, 3. (se na što) naviknuti se

✧ na- + v. učiti

NEĆU *něcu (něcěš, nēcē, nēcēmo, nēcēte, nēcē)* odrični oblik prez. gl. htjeti

✧ ne- + v. htjeti

NEDJELJA *nědjelja ž (G mn nējēljā)* 1. dan poslije subote, a prije ponedjeljka, ob. neradni dan, 2. reg. arh. sedam dana po redu i imenima; tjedan, 3. kršč. tjedni blagdan

✧ prasl. *nedělja (rus. nedélja) ← ne- + v. djelo

NEDOBAR onaj koji nije dobar

NEGO *něgo* 1. vezn. a. (s N) (u usporedbi poslije komparativa pridjeva i priloga i riječi koje traže komparativ) od (s G) [više nego; više volim slatko nego slano; drugačiji nego i sl.] b. (iza negacije ili odrične rečenice) već, ali [nisam došao u subotu, nego u nedjelju] c. (uz odricanje) osim, izuzev, izuzevši [nisu došli svi nego neki], 2. (povezivanje misli pri nastavku iskaza) međutim, a sada, a onda, a u taj čas itd. [nego čuj ovo]

✧ v. ne + prasl. *-go (čestica)

NEKAKAV *někakāv zam. (neodređena)* 1. neki, jedan bilo kakav, ma kakav [nekakav posao], 2. nesamostalno a. nije osobit, nije poseban, ne vrijedi mnogo [imali smo pri ruci nekakav čekić] b. pejor. jedan od, bez izrazitih svojstava [nekakav pjesnik]

✧ ne- + v. kakav

NEKAKO *někāko pril.* nesamostalna riječ 1. na neki neodređen način (kao da je onako kako iskazuje predikat) [nekako mi se ne da], 2. otprilike, približno [nekako u to vrijeme], 3. malo bolje, kako-tako, još i nekako, koliko-toliko bolje (ljepše) [ide nekako]

NERCATI tehnika ručnog rada koncem i posebnom iglom

NEŠTO *něšto zam. neodr. {G něčeg (a)/něčesa zast., D L něčemu/něčem}* 1. u službi imenice označuje nepoznat uzrok, pojavu, predmet ili biće [nešto me boli], 2. u službi priloga: malen, neugledan, komadić [nešto kućice, razg.], 3. u službi priloga nesamostalno u zn.: a. malo, u maloj količini i sl. [nešto zemlje] b. oko, otprilike [nešto oko] c. zbog nečega, povodom čega, u povodu čega [nešto je ljut] d. malo, pomalo, donekle [nešto (malo) se bavi pisanjem], 4. (u situaciji koja podrazumijeva razvoj događaja, sklapanje posla itd.) ostvarit će se, dogodit će se [rodit će se nešto, pren. = bit će nešto], 5. (ob. + etički dativ »mi« ili »nam«) čest. [draga gospođice, nešto ste nam danas jako elegantni]; ob. kad se pretpostavlja da za što postoji neki poseban razlog ili svrha (ovdje: da se obukla radi koga, s posebnom željom da se svidi i sl.), 6. (uz neodr.) netko

✧ ne- + v. što

NETKO *nětko zam. (neodređena) {G někog (a), D L někom (e/u), I někīm}* neki subjekt, neki čovjek, neka osoba neodređen subjekt ili vršilac radnje [Ima li netko nešto pitati?]; bilo tko, ma tko (od prisutnih ili odsutnih)

✧ ne- + v. tko

NIGDJE *nīgdje pril.* 1. ni na kakvom mjestu, ni na kojem mjestu, 2. pleon. odricanje [nema ga nigdje; nema nigdje nikoga]

✧ v. ni1 + v. gdje (I)

NISAM *nísam (nijésam pov. knjiš. reg.) (nīsi, nije, nīsmo, nīste, nīsu)* odrični oblik prez. gl. biti

✧ v. ni1 + v. biti, jesam

NIŠTA *nīšta {G nīčega/nīčeg, I nīčīm}* 1. zam. odrična imenička, nijedan predmet, stvar, pojava ili događaj, 2. pril. nikako, nimalo, 3. sr ono što nema vrijednosti ili značenja [jedno veliko ništa], 4. (s N) razg. (u dijaloškoj situaciji ili u prilici kad se što podrazumijeva) kao

riječ oštre zabrane, ne dolazi u obzir, nikako!, nipošto! [A: Ja bih čokolade B: ništa čokolada, sad je vrijeme ručka!], 5. razg. nimalo [nije mi ništa žao = nije mi nimalo žao], 6. a. (uz zanijekani glagol) [nije ništa postigao] b. razg. (uz glagol koji nije zanijekan) [prčkao, prčkao i ništa postigao]

✧ v. ni1 + v. što

NORMA *nôrma* ž (G mn -ā/-ī) 1. pravilo, propis, obrazac, kriterij prema kojem se određuje kako bi nešto trebalo biti [pravna norma; moralna norma], 2. lingv. ukupnost leksičkih, gramatičkih i pravopisnih propisa za pravilno služenje jezikom [jezična norma; gramatička norma; leksička norma; govorna norma; izgovorna norma], 3. utvrđena mjera ili količina čega [dnevna norma potrebnih vitamina], 4. fil. vrijednost utemeljena na principu »trebanja« (po Kantu), tj. kako bi trebalo biti, neovisno o tome kako zaista jest [logička norma; estetička norma], 5. antrop. lingv. standardna pozicija ili oblik prema kojemu se nešto određuje (npr. u medicini ili jeziku)

✧ lat.: drvodjelski kvadar, pravilo, predložak

O

OBADVOJICA *obadvòjica* m i jedan i drugi, obojica (za dvije muške osobe); obojica

OBOLJETI *obòljeti* (□, od čega, na što, na čemu) svrš. (prez. *òbolīm*, pril. pr. -*ěvši*, prid. rad. *obòlio*) postati, biti bolestan, dobiti bolest, patiti od bolesti

✧ o (b)- + v. bol (I), boljeti

OBRAČUN *òbračūn* m 1. račun izvršen nakon nekog posla ili roka, konačni račun poslovanja [godišnji obračun], 2. sukob, razračunavanje

✧ o (b)- + v. račun

ODAVLE *òdāvle* pril. razg., v. odavde (òdāvde pril. - 1. od ovoga mjesta (blizu govornika ili govornika i sugovornika) dalje (u nekom određenom smjeru uz gestu i stvarni kontekst), 2. s ovoga mjesta u nekom smjeru ili bez obzira na smjer, ✧ prasl. *otъ ovъ de, v. od)

ODGOJITELJICA *odgojitèljica* ž, v. odgojitelj (odgòjitelj m - onaj koji odgaja)

ODNIJETI *òdnijēti (što, koga) svrš. (prez. odnēsēm, pril. pr. òdnijēvši, imp. odnēsi, prid. rad. òdnio/òdnijēla ž, prid. trp. odnēsen/òdnijēt)* 1. noseći premjestiti, staviti na drugo mjesto, noseći udaljiti, 2. uzeti, otet, ukrasti, 3. raznijeti, uništiti, upropastiti

ODZAD *òdzād (odzāda) pril.* sa zadnje strane, odostrag [gledati odzad]

✧ od- (ot-) + v. zadnji, zadak

ODUŠAK *òdušak m (G -ška, N mn -šci)* 1. pren. izraz osjećaja koji su se nakupili u duši [davati sebi oduška naći olakšanje u čemu (često izgovarati što, otvoreno kazati i sl.)], 2. prirodan ili izrađen otvor za prolaženje zraka, za vjetrenje; oduška, usp. zvučnica

✧ od- (ot-) + v. duša

OKRENUTI *okrénuti (što, koga, se) svrš. (prez. òkrēnēm (se), pril. pr. -ūvši (se), imp. okréni (se), prid. trp. òkrēnūt)* 1. a. pomicanjem čega oko osi promijeniti mu položaj [okrenuti ključ u bravi; okrenuti glavu] b. usmjeriti nešto prema nečem, 2. a. potpuno promijeniti smjer kretanja čega, uputiti na protivnu stranu [vjetar je okrenuo] b. prijeći u oprečno ponašanje, raspoloženje i sl., promijeniti način ili smisao govora [okrenuti stranicu]; prevrnuti, 3. pustiti da se okrene, staviti u obrt, da kruži [okrenuti novac; okrenuti kapital], 4. (se) a. pokrenuti se oko osi b. izvršiti kružno kretanje oko čega c. promijeniti smjer kretanja, 5. (se čemu) upraviti svoju djelatnost na što (nakon nečega drugačijeg), zainteresirati se za što, početi se baviti čime [okrenuo se kemiji]

ONDA *òndā* 1. (kao pril. i riječca s posebnom službom u tekstu) a. označuje vrijeme ili odsječak vremena u prošlosti ili u budućnosti koji se podrazumijeva iz onoga što je rečeno ili iz situacije [to je bilo još onda; onda kada nas više ne bude kad svi pomremo, u ono vrijeme, u tom času]; tad, tada b. poslije nekog časa, vremena ili radnje ili uvjeta [najprije skoči onda reci hop]; tad, tada c. (u vezi s prijedlogom pa) kad se ispune uvjeti, kad se što obavi [A: Hoćemo li popraviti bicikl? B: Najprije da doručujemo, pa onda]; poslije (toga, čega), nakon (toga, čega), 2. (u nabranju ili redanju čega) [najprije posao, onda djeca, onda druge dužnosti, onda sve ostalo]

✧ v. on + v. tad (tada)

OPERIRATI *operíratí (koga, što) dv. (prez. opèrīrām, pril. sad. -ajūći, pril. pr. -āvši, prid. trp. opèrīrān, gl. im. -ānje)* 1. med. vršiti ili izvršiti operaciju (1), 2. vojn. nadirati,

napredovati uz borbu, vojno djelovati, voditi vojnu akciju većih razmjera, 3. pren. a. trgovati, vršiti špekulacije, špekulirati b. krasti, pljačkati [nepoznati je operirao po stanovima]

OSAM *òsam br.* (glavni) broj koji se obilježava brojkom 8; (redni) osmi = 8.

OSAMNAEST *osàmnaèst br. (glavni) broj* koji se obilježava brojkom 18; (redni) osamnaesti = 18.

OSMOGODIŠNJI *osmogòdišnjĩ prid.* 1. koji ima osam godina [osmogodišnji dječak], 2. koji traje osam godina [osmogodišnja škola]; osmoljetni

✧ v. osam + -godišnji

OSTATI *òstati svrš. (prez. òstanēm, pril. pr. -āvši, prid. rad. òstao)* 1. zadržati se na jednom mjestu [ostati kod kuće; ostati u krevetu], opr. otići, 2. preostati [ostalo je malo dana], 3. naći se u nekoj situaciji [ostali smo bez struje], 4. a. biti uvijek isti, ne mijenjati se, zadržati bitna svojstva [Zagreb ostaje Zagreb], opr. izmijeniti (se) b. ne dati se ugroziti od koga ili čega, odoljeti usporedbi s čime, biti i dalje najbolji, najpotrebniji ili bez konkurencije [zlato ostaje zlato (prema novcu)]

✧ o (b)- + v. stāti

OSTAVITI *òstaviti (koga, što) svrš. (prez. -īm, pril. pr. -īvši, prid. trp. òstavljen)* 1. a. odložiti što [ostavio sam knjigu na stol] b. okaniti se čega [ostaviti alkohol], 2. (koga) napustiti koga [ostaviti muža], 3. odmaknuti od koga [ostavili smo ih daleko iza sebe], 4. prepustiti, dati kome što u naslijeđe [otac mu je ostavio kuću]

✧ o (b)- + v. stav, staviti

OTKUD *òtkud (òtkuda) pril.* 1. s kojega mjesta, od kojega mjesta, iz kojega kraja ili grada i sl. [otkud dolaziš?], 2. (u izražavanju nevjerice, u zn. da se ne zna način kako bi to moglo biti) [otkud je onaj tko piše pjesme književnik]; otkad

✧ od- (ot-) + v. kud (kuda)

OVAKO *ovàkō pril.* 1. kakav jest, kakav se pokazuje, na način kakav se pokazuje i kakav se sada vidi u našoj prisutnosti ili najbliže meni, 2. (riječ koja uvodi u neko izlaganje) [ovako, to je počelo jučer...], 3. razg. gov. na najjednostavniji način, bez pomagala, aparata i sl. [razgovarali smo telefonski, ali i ovako], opr. upotrebljavajući (što), uz upotrebu (čega), 4.

(riječ koja dopunja neki pokret kojim se što predočuje ili opisuje) [A: Je li bilo mnogo ljudi? B: Bilo je ovako (puno) u zn. dupkom puno, puno puncato (pri čemu se svi prsti jedne ruke jednom ili više puta sastave); A: Kako su vas primili? B: Primili su nas ovako u zn. vrlo lijepo, srdačno, raširenih ruku, objeručke (pri čemu se ruke rašire)], 5. općenito, sve u svemu, inače [nesposoban je ili barem nesiguran, ali simpatičan je ovako, ne može se reći]

P

PARAFIN *paràfīn m (G parafīna) kem.* 1. masna tvar nalik na vosak, dobiva se preradom nafte i mrkog ugljena, koristi se za izradu svijeća, maziva itd., 2. (mn) osnovna skupina organskih spojeva ugljika i vodika [plinoviti parafin (metan, etan, propan, butan); tekući parafin; čvrsti parafin]

✧ fr. paraffine ← lat. parum affinis: slabo poveziv (zbog slabog vezivanja s drugim tvarima)

PAŠA *pāša ž* 1. pasenje, napasanje [ići na pašu; voditi na pašu], 2. pašnjak, pasište, ispaša

PATITI *pātiti nesvrš. (prez. -īm, pril. sad. pātēći, prid. trp. pāčen, gl. im. pāčēnje)* 1. (od čega) a. podnositi muku, bol ili bolest, imati kakvu bolest, bolovati, trpjeti bol, mučiti se [patiti od glavobolje; patiti od ljubomore; patiti od čira na želucu] b. pren. imati kakvo negativno svojstvo, kakav nedostatak [patiti od viška radoznalosti; patiti od nedostatka mašte], 2. (od čega) a. osjećati moralnu, duševnu bol, patnju [patiti od čežnje za domom] b. osjećati bol zbog žalosti, muke, nesreće itd. c. (□) podnositi muke, nepravde d. trpjeti zbog kakvih teškoća, nepravilika e. tehn. ne nalijegati dobro, biti izložen trljanju, pritisku i sl. [guma pati (o automobilu)]; trpjeti, 3. (se) voditi život izložen patnji, imati posla s čime što zadaje patnju [patiti se s djecom; patiti se s vatrom (ako su drva sirova i vatra se ne razgorijeva); patiti se s ručkom mučiti se dugim miješanjem i sl.]

✧ ? dalmat. ← lat. pati

PAZITI *pāziti nesvrš. (prez. -īm, pril. sad. -zēći, prid. trp. pažen, gl. im. pāžēnje)* 1. (na koga, na što) a. pratiti pogledom [paziti kroz prozor]; gledati b. biti usredotočen, koncentrirati se gledajući, slušajući itd. [paziti na predavanju] c. nadzirati, motriti, stražariti [paziti na bolesnike] d. brinuti o čemu, čuvati što, 2. (koga, što) brinuti se (o kome, čemu), čuvati [paziti dijete], 3. (se) a. čuvati se zla [pazi] b. živjeti u prijateljstvu, voljeti se [susjedi se paze]

✧ samo južnoslavenski (stsl. paziti, bug. pazja) ? ≈ stisland. spakr: bistar, pametan

PEDESET *pedèsēt br. (glavni)* broj koji se obilježava brojkom 50; (redni) pedeseti = 50.

PENZIJA *pénzija ž (G -ē)* razg. 1. v. mirovina [primiti penziju], 2. pozicija, stanje osobe koja prima penziju [biti u penziji]

✧ njem. Pension ← fr. pension ← lat. pensio

PENZIONER *penzionēr m (G penzionéra, V pènzionēru)* 1. razg., v. umirovljenik, 2. pejor. razg. onaj koji ima staračke manire i navike, onaj koji više nije koristan, koji je zastario; penzić

PEPITAST pridj. od pepita ž (indekl.) 1. tkanina karakterističnog uzorka, karirani, izmjenični, tamniji i svjetliji nepravilni kvadratići u crno-bijeloj, smeđe-bijeloj, zeleno-bijeloj ili nekoj drugoj kombinaciji boja, 2. krupnije zrno ili grumen čistog zlata

PETNAEST *pètnaēst br. (glavni)* broj koji se obilježava brojkom 15; (redni) petnaesti = 15.

PIKATI *pìkati (koga, što, se) nesvrš. (prez. -ām, pril. sad. -ajūći, gl. im. -ānje)* 1. reg. a. bosti, nabadati b. pren. žarg. izazivati, podbadati, peckati, 2. žarg. lagano udarati loptu

PILIĆ *pīlīc m (G pīlīća)* dem. od pile (pīle sr (G -ta, zb. pīlād) - mladunče kokoši (rjeđe drugih ptica), ✧ prasl. *pilę (rus. piljúk, bug. pile), latv. pile: patka)

PIRITI *pírīti nesvrš. (prez. pírīm, pril. sad. -rēći, gl. im. -rēnje)* 1. dovoditi zračnu struju u lagano kretanje, puhati (o slabom vjetru), 2. (što) ispuštati iz usta ili mijeha jaku struju zraka da se razgori vatra, što rashladi i sl.; puhati

✧ prasl. *pyriti (češ. pýřiti) ≈ *pyrъ: vatra ← ie. *peh2wr (grč. pŷr, hetit. pahhur)

PIVA *píva ž, v. pivo (pīvo sr (G -a) - alkoholno piće dobiveno nepotpunim vrenjem, ob. ječmenog slada u vodi, uz dodatak hmelja [svijetlo pivo; tamno pivo], ✧ prasl. *pivo (rus. pívo, polj. piwo); prvotno značenje: piće, v. piti)*

PJESMICA *pjèsmica ž* 1. dem. od pjesma, 2. pjesma koja se u školi uči napamet

PLATITI *plátīti svrš. (prez. plâtīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. plâćen)* 1. (što) dati plaću, novac ili naknadu za što da se ispuni obaveza, 2. (komu za što) pren. dati kompenzaciju kome za loš postupak [platit češ mi za ovo], 3. pren. iskusiti neugodne posljedice zbog čega počinjenog [platiti svoje]

✧ prasl. *platiti (rus. platít', polj. płacić)

PLETENICA *pletènica* ž 1. ispletena kosa od dva ili više dijela; kika, kečka, 2. pecivo od prepletene tijesta, 3. a. reg., v. pletara b. spleten ukras ili dodatak na biču

PODUZEĆE *poduzéće* sr 1. ekspr. pothvat, poduhvat, 2. proizvodna, privredna ili kakva druga jedinica, ob. koja djelatnost zasniva na proizvodnim programima i ugovorima o radu i uslugama [trgovačko poduzeće]

POGINUTI *pòginuti* svrš. *⟨*prez. -*nēm*, pril. pr. -*ūvši*, aor. *pòginuh/pògiboh*, prid. rad. *pòginuo**⟩* izgubiti život nasilnom smrću, biti ubijen, izgubiti život u ratu, u nesreći ili u nepogodi [pet poginulih]

✧ po- + v. ginuti

POHVATATI *pòhvatati* (*koga, što*) svrš. *⟨*prez. -*ām*, pril. pr. -*āvši*, prid. trp. *pòhvatān**⟩* uhvatiti sve redom, usp. hvatati

✧ po- + v. hvatati

POLA *pòla* (*čega*) pril. polovina čega, jedan od dva jednaka dijela cjeline

✧ prasl. i stsl. polъ (rus. pol, polj. pół) ≈ alb. palë: dio

POLOŽITI *polòžiti* (*koga, što*) svrš. *⟨*prez. *pòložīm*, pril. pr. -*īvši*, prid. trp. *pòložen**⟩* 1. staviti, metnuti da leži [položiti na stol; položiti na pleća], 2. uložiti što radi čuvanja [položiti u banku], 3. predati kao polog [položiti traženi iznos kao jamčevinu], 4. dati ispit, uspješno odgovoriti na postavljena pitanja [položiti ispit], 5. v. polagati (2)

POLUDJETI *polúdjeti* svrš. *⟨*prez. *pòlūdīm*, pril. pr. -*īvši*, prid. rad. *polúdio/polúdjela* ž*⟩* 1. postati lud, 2. a. (za čim) silno, jako željeti b. (za kim) jako se zaljubiti

✧ po- + v. lud

POLJE *pòlje* sr *⟨*G mn *pòljā**⟩* 1. a. ravno zemljište, ravnica b. obrađen i zasijan komad zemlje, njiva, oranica [kukuruzno polje; pšenično polje], 2. a. unaprijed određen prostor koji služi za što [minsko polje]; područje b. ograničen dio neke površine [šahovsko polje; bijelo/crno polje], 3. pren. oblast, područje, djelokrug, sfera djelatnosti [na sportskom polju; na umjetničkom polju], 4. fiz. prostor u kojem se javlja djelovanje kakvih sila [magnetsko

polje], 5. mat. važna algebarska struktura s dvije operacije čija su svojstva analogna zbrajanju i množenju racionalnih odnosno realnih brojeva, 6. inform. najmanja jedinica u bazi podataka u koju se unose određene vrijednosti; slog

✧ prasl. i stsl. polje (rus. póle, polj. pole) ← ie. *pol- (lat. palam: javno, šved. fala: ravnica)

POLJOPRIVREDA *poljoprívreda (poljoprívreda)* ž djelatnost koja objedinjuje obrađivanje i iskorištavanje zemljišta (ratarstvo, povrtlarstvo, voćarstvo) i uzgoj krupne i sitne stoke i peradi (stočarstvo, peradarstvo)

✧ v. polje + v. privreda

POLJOPRIVREDNI *poljoprívrednī prid.* koji se odnosi na poljoprivredu

POLJOPRIVREDNIK *poljoprívredník m (V -īče, N mn -īci)* onaj kojemu je poljoprivreda zanimanje, koji živi od poljoprivrede

POMAKNUTI *pomàknuti (pòmaći) (što, koga se) svrš. (prez. pòmaknēm, pril. pr. -ūvši, prid. trp. pòmaknūt)* 1. a. promijeniti čiji položaj ili smještaj; pomicati, maknuti b. učiniti pomak, 2. otići s mjesta na mjesto; pokrenuti se, 3. šah napraviti potez [pomaknuti pješaka], 4. razg. početi djelovati [lijen si kao mazga, pomakni se]

✧ po- + v. maknuti

POMOĆNIK *pomòćník m (G pomoćníka, V pòmoćníče, N mn pomoćníci)* 1. onaj koji pomaže u čemu, 2. službena osoba, neposredno odgovorna glavnom voditelju, koja mu pomaže i zamjenjuje ga, 3. osoba koja pomaže majstoru ili vlasniku obrtničke radionice

POPISIVATI *popisívati (koga, što) nesvrš. (prez. popisujēm, pril. sad. popisujūći, gl. im. -ānje)* 1. stavljati na popis, 2. prebrojavati, evidentirati radi utvrđivanja količine

POPITI *pòpiti (što) svrš. (prez. pòpijēm, pril. pr. -īvši, imp. pòpīj, prid. rad. pòpio)* 1. pijući primiti u organizam sve do kraja, usp. piti, 2. žarg. dobiti što, fasovati (ob. vrlo nelagodno) [popiti batine; popiti pet komada (golova u nogometu)]

✧ po- + v. piti

POPODNE *popódne sr (G -eva, N mn -evi/-eva)* vrijeme od podne do večeri; poslijepodne [danas popodne]

✧ po- + v. podne

POSAO *pòsao m* {*G -sla, N mn -slovi/-sli arh. reg./pòsla (samo u kontekstu), G pòslōvā/posālā reg.*} 1. rad, djelovanje na izvršenju čega [fizički posao, umni posao], 2. rad kao stalno zanimanje [posao krojača], 3. a. zadatak, dužnost, obveza b. ono što tko radi, predmet rada [posao mi je da pazim na djecu] c. proizvod, rezultat rada [dobro obavljen posao]

✧ *posьлѣ \simeq po- + v. slati

POSLIJE *pòslije pril.* u nekom vremenu u budućnosti u odnosu na nešto prije [to se dogodilo poslije; to je odlučeno poslije; ljudi nešto žele a poslije se kaju]; kasnije

POSTOTAK *pòstotak m* {*G -tka, N mn -oci*} 1. a. stoti dio nekog broja, uzet kao jedinica; procent, procenat [radi na postotak] b. količina čega izmjerena u stotim dijelovima, 2. dohodak, prihod na svakih sto novčanih jedinica

POVELIK *pòvelik prid. {odr. -ī}* koji je prilično velik

✧ po- + v. velik, veći

POVESTI *pòvesti1* (*koga, što, se*) *svrš. { prez. povèžēm, pril. pr. pòvezāvši, prid. rad. pòvezao, prid. trp. povèžen }* 1. početi voziti ili malo voziti, 2. uzeti u prijevozno sredstvo [povesti do kuće]

✧ po- + v. voz, voziti

POVEZATI *povézati svrš. { prez. pòvèžēm, pril. pr. -āvši, imp. povéži, prid. trp. pòvèžān }* 1. (što) vezanjem učvrstiti, učiniti da se drži zajedno, 2. (koga s kim, se) razg. učiniti da dođe u doticaj, usp. vezati

✧ po- + v. vezati

PRASAC *prásac m* {*G -sca, V prâšče, N mn -sci, G prâsācā*} 1. zool. a. mužjak domaće svinje; krmak, gudin b. muško prase c. vrstaorskog psa (*Centrina salviani*), 2. pren. pejor. a. onaj koji je neuredan, nečist b. loš karakter, nečastan čovjek, onaj koji nema dostojanstva, 3. bot. reg. biljka (*Cytinus hypocistis*) iz porodice *Rafflesiaceae*; pasja ružica

PRAUNUK *pràunuk m* {*V -uče, N mn -uci*} unukov sin, sin unuka/unuke

✧ pra- + v. unuk

PRAUNUČAD *praùnučād ž zb. (G mn -ī)* praunuci kao cjelina bez obzira na spol

PRAVITI *prāviti nesvrš. (prez. -īm, pril. sad. -vēči, gl. im. -vljēnje)* 1. (što) a. izrađivati, proizvoditi [praviti cipele] b. stvarati, formirati, oblikovati [praviti planove; praviti red] c. razg. spremati, pripravlјati, priređivati [praviti ručak], 2. (u raznim vezama riječi) [praviti djecu; praviti gluposti]

PREGRADITI *pregrāditi (što) svrš. (prez. prègrādīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. prègrāđen)* 1. odvojiti pregradom, 2. na drugi način izgraditi; preurediti, adaptirati (kuću, stan)

✧ pre-1 + v. graditi

PREHRANITI *prehrāniti (se, koga) svrš. (prez. prèhrānīm (se), pril. pr. -īvši (se), prid. trp. prèhrānjen)* 1. (koga) pribaviti hranu, 2. (se) hraneći se preživjeti

PREOKRENUTI *preokrénuti svrš. (prez. preòkrēnēm, pril. pr. -ūvši, imp. preokréni, prid. trp. preòkrēnūt)* 1. (što) okrenuti (ob. upotrebom pomagala, lopate, vila i sl.) okrenuti, prekrenuti, 2. (se) a. opisati krug ili puni okret tijelom, izvesti figuru okretanja tijelom ili na rukama tako da se dođe u prvobitni položaj b. pren. potpuno promijeniti mišljenje, prijeći na suprotnu stranu u mišljenju i djelovanju, iznevjeriti dosadašnja uvjerenja; okrenuti kožuh (ćurak); prevjeriti, usp. preokretati

✧ pre-1 + v. okretati, okrenuti

PREPORUČITI *preporúčiti svrš. (prez. prepòrūčīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. prepòrūčen)* 1. (koga, što) dati preporuku, dati povoljno mišljenje o čemu/komu, 2. (komu, što) dati savjet, posavjetovati koga, 3. (se) poslati pozdrav [preporučujem se gospođi majci]

PRESKOČITI *preskòčiti (koga, što) svrš. (prez. prèskočīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. prèskočen)* 1. naći se skokom na drugoj strani čega, skočiti preko čega, 2. pren. izostaviti što iz teksta, propustiti pri čitanju, izlaganju i sl. [preskočiti dosadne dijelove], 3. napredovati u službi prije onoga tko je bio na redu

✧ pre-1 + v. skok, skočiti

PRESVUĆI *prèsvūći (koga, što, se) svrš. (prez. presvūčem (se), pril. pr. -āvši (se), imp. presvūci (se), prid. rad. prèsvūkao (se), prid. trp. presvūčen)* 1. svući jednu odjeću ili jedno

rublje i obući drugo; preobući, 2. staviti svježu presvlaku; prekriti drugom presvlakom [presvući krevet; presvući sofu], 3. zool. izmijeniti se, preobraziti se, skinuti košuljicu (o zmijama)

✧ pre-1 + v. svući

PREŽIVJETI *preživjeti (što) svrš. (prez. preživim, pril. pr. -evši, prid. rad. preživio/preživjela ž)* 1. a. ostati živ u situaciji kad je život ugrožen [preživjeti rat] b. podnijeti, izdržati, pretrpjeti [preživjeti i to], 2. pren. zastarjeti [preživjeti svoje]

✧ pre-1 + v. živ, živjeti

PRIREDBA *príredba ž (G mn -dābā/-ī)* predstava kulturno-zabavnog karaktera [dobrotvorna priredba; sportska priredba; svečana priredba]

PRITKA *prîtka ž (D L -tki, G mn -tākā/-ī)* motka uz koju se penje grahorica ili loza

✧ pri- + prasl. *тъка, v. potka

PRIUŠTITI *priuštiti (komu što) svrš. (prez. priuštim, pril. pr. -ivši, prid. trp. priušten)* 1. omogućiti komu da što uzme/poduzme/uradi/ostvari, ostvariti što željeno i zamišljeno, 2. dati s veseljem [priuštiti ću mu ugodno ljetovanje], 3. dati kome na štetu [rado bih mu priuštio ovakvu nesreću], 4. (sebi/si što) omogućiti sebi, ostvariti uz kakvo odricanje [to ću si priuštiti iako mnogo košta], 5. razg. osvetiti se kome, vratiti milo za drago [priuštio sam si ga (ju)]

✧ pri- + prasl. *učtiti, v. učtiv

PRIVRIJEDITI *privrijediti (što) svrš. (prez. privrijedim, pril. pr. -ivši, prid. trp. privrijeden)* gospodarenjem i poslovanjem zaraditi, steći

PRIVREDNIK *prìvredník m (V -tče, N mn -tci)* onaj koji se bavi većim poslovima u privredi, koji ima kapitala u privredi ili sudjeluje u vođenju privrede ili njenih prepoznatljivih jedinica (poduzeća itd.); poslovni čovjek (mn poslovni ljudi)

PROBATI *próbat dv. (prez. prôbām, pril. sad. -ajūći, pril. pr. -āvši, gl. im. -ānje)* 1. (što) a. pokušati/pokušavati [probati pogoditi metu] b. (po)jesti/ (po)piti malo čega radi provjeravanja kakvoće; kušati [probati vino], 2. podvrgnuti/podvrgavati ispitivanju radi provjere svojstava; isprobati [probati automobil; probati odijelo], 3. (svrš.) usuditi se na kakav postupak ili čin; pokušati [samo probaj]

PROČITATI *pročitati* svrš. (prez. -ām, pril. pr. -āvši, prid. trp. pròčitān) 1. (što) a. čitajući upoznati sadržaj pisanoga ili tiskanoga teksta b. glasno čitajući upoznati koga sa sadržajem teksta c. čitajući doznati, saznati što, steći kakvo znanje, 2. (koga) pren. razg. shvatiti, upoznati čije misli, osjećaje, otkriti čije stvarne namjere; prozreti

✧ pro-+ v. čitati

PRODATI *pròdati* svrš. (prez. pròdām, pril. pr. -āvši, prid. trp. pròdān) 1. (što) dati što drugome u trajno vlasništvo za određenu cijenu, 2. (što) držati na skladištu s namjerom da se proda [prodajete li stare knjige], 3. a. biti po određenoj cijeni [onaj se auto prodaje za 10.000 kuna] b. postići prodanost [ovih kompjutera prodajemo 10 dnevno], 4. (koga) pren. izdati, iznevjeriti koga, 5. (se) prijeći na stranu protivnika za novac, iznevjeriti svoje dostojanstvo itd.

✧ pro-+ v. dati

PROLAZITI *pròlaziti* nesvrš. (prez. -īm, pril. sad. -zēci, gl. im. -ažēnje) 1. v. proći, 2. biti prihvaćen, ispunjavati uvjete, uspjeti se nekako predstaviti kao dovoljan po kriterijima koji se postavljaju; dobivati prolaznu ocjenu [kakav je takav je, ali ne ispada barem glup, pa nekako kao političar prolazi]

PROMATRATI *promátrati* (koga, što) nesvrš. (prez. pròmātrām, pril. sad. -ajūci, gl. im. -ānje), v. promotriti (promòtriti svrš. (prez. pròmotrīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. pròmotren) - 1. (koga, što) dobro pogledati, ispitati pogledom [promotriti neznanca na uglu], 2. (što) temeljito se upoznati s čim, ocijeniti, razmotriti [promotriti ponudu], usp. promatrati, ✧ pro-+ v. motriti)

PROPASTI *pròpasti* svrš. (prez. pròpadnēm, pril. pr. -āvši, prid. rad. pròpao) 1. a. pasti kroza što, pasti dolje lomeći u padu prepreke [propasti kroz pod] b. prolomiti se, provaliti se pod težinom [pod će propasti], 2. dobiti bolestan izgled, izgubiti zdravlje [propasti u licu], 3. pren. a. doživjeti, pretrpjeti neuspjeh u čemu b. dobiti nepovoljnu ocjenu na ispitu; pasti, 4. izgubiti bogatstvo ili imovinu, osiromašiti, opr. napredovati, razvijati (o osobama, gradovima, zemljama), 5. postati društveno neprihvatljiv [moralno propasti], 6. proći uzaludno, beskorisno, bez uspjeha i rezultata [propao pokušaj], 7. uvenuti i sl. (o cvijeću)

✧ pro- + v. pàsti

PRUŽITI *prùžiti* *svrš.* *(prez. prùžīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. prùžen)* 1. (što) izravno iz ruke dati; uručiti, 2. (se) a. leći ispruživši se b. protegnuti se u dužinu, zauzeti kakav prostor [rijeka se pružila dolinom]

✧ prasl. *prōžiti (rus. prúžit', slov. prožiti)

PRUGA *prúga* ž *(D L prúzi)* 1. željeznički, tramvajski i sl. kolosijek, ob. dvije tračnice [duž pruge; kraj pruge], 2. prometna veza kopnom ili morem [parobrodarska pruga; lička pruga], 3. sport dužina staze za natjecanje u hodanju, trčanju, vožnji itd. [kratke pruge; srednje pruge; duge pruge], 4. pren. ono što se pruža [pruga rijeke; pruga ceste], 5. (ob. mn) šare u obliku crta [na pruge uzorak platna ili tkanine u obliku crta, ob. usporednih], 6. (mn) razg. bore na licu, otisci u obliku crta; ruge, 7. pov., v. prugaš, prùgāškī

✧ prasl. *prōga (polj. pręga, češ. prouha)

PUNĐA *púnda* ž ženska frizura od podignute, začesljane i pričvršćene kose [nositi punđu; imati punđu]

✧ mađ. punty

PUSTITI *pùstiti (koga, što) svrš.* *(prez. pùstīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. pùšten)* 1. a. prestati zadržavati silom, dati komu ili čemu slobodu [pustiti pticu iz krletke] b. dopustiti komu da radi što želi [pustiti dijete na izlet] c. istjerati ili pustiti iz štale ili nastambe [pustiti stoku na pašu; pustiti kokoši], 2. ispustiti [pustiti tanjur iz ruke], 3. popustiti, olabaviti, otpustiti, upustiti [pustiti uzde; pustiti uzicu], 4. dopustiti da uđe [pustiti u kuću], 5. osloboditi (iz zatvora, zarobljenništva), 6. staviti u pokret, u optjecaj, u promet (stroj, novac i sl.), 7. učiniti da što teče, da se širi, razglasi [pustiti vodu; pustiti vijest], 8. ostaviti što nedirnuto, da slobodno raste, da ostane kakvo je i bilo [pustiti bradu, brkove], 9. izbaciti list, potjerati mladicu, korijen (o biljci), 10. ostaviti, prepustiti drugome što svoje, ostaviti, napustiti, odreći se čega

✧ prasl. i stsl. pustiti (rus. pustít', polj. puścić) ≈ v. pŵst2

PUTOVATI *putòvati nesvrš.* *(prez. pùtujēm, pril. sad. pùtujūći, gl. im. -ānje)* 1. ići iz mjesta u mjesto, raznim sredstvima kretati se izvan mjesta stalnog boravka različitim povodima [putovati službeno; putovati privatno]; biti na putu, putovanju, 2. a. kretati se na osobit način

[svjetlost putuje brže od zvuka] b. biti upućivan na osobit način [informacije putuju optičkim kablom]

R

RAČUNATI *račūnati nesvrš.* ⟨*prez. -ām, pril. sad. -ajūci, gl. im. -ānje*⟩ 1. utvrđivati, određivati pomoću računa, obavljati računsku radnju, izvoditi račun; izračunavati, 2. procjenjivati, određivati cijenu; cijeniti, 3. razg. prebirati u mislima; smišljati, ispitivati [kao računam bolje mi je sutra ustati ranije], 4. namjeravati, planirati [računati s kim, s čim imati u vidu koga ili što, uzimati u obzir], 5. (da) nadati se [računam da ćeš doći]

RADITI *ráditi nesvrš.* ⟨*prez. rādīm, pril. sad. rádēci, prid. trp. rāden, gl. im. rádēnje*⟩ 1. (što) a. obavljati posao, sustavno ulagati napore da se postigne neki rezultat b. biti zauzet poslom, biti angažiran na poslu [raditi kao konj (mazga), žarg. teško, mnogo raditi] c. baviti se nekom djelatnošću kao zanimanjem, obavljati neku djelatnost uz naknadu [raditi u školi, tvornici], 2. (oko čega, na čemu) truditi se oko čega, nastojati da što uspije [on radi na našoj stvari]; djelovati, činiti, postupati, 3. a. biti u stanju aktivnog djelovanja; funkcionirati, obavljati poslovnu aktivnost; posloovati b. lov. tražiti i podizati divljač (o psu), 4. (3. l. jd) (u raznim vezama riječi) u zn. da djeluje riječ uz koji gl. raditi stoji, da se pojavljuju posljedice, da se osjeća prisutnost čega [strah radi zavladao je strah; vrijeme radi dolaze promjene s protjecanjem vremena]; činiti svoje

RADNIČKI *râdničkī prid.* koji se odnosi na radnike

RAVNALO *râvnalo sr* dio crtaćeg pribora koji služi za povlačenje ravnih crta; redalica

RAZRED *rázred m* 1. a. osnovna organizacijska jedinica u osnovnim i srednjim školama b. jednogodišnje razdoblje školovanja (u osnovnoj ili srednjoj školi), taj dio školskog programa [prvi razred] c. meton. učenici koji prate takav program (uopće, ili oni koji nastavu slušaju zajedno) [I. b razred] d. meton. učionica, 2. zast. neodm. društveni sloj, 3. kvaliteta putničke udobnosti u vlaku, na brodu, nekoć u bolnicama itd.; klasa [prvi, drugi razred], 4. (+ potenc.) uopće kategorija u nekoj podjeli, razlikovanju naporednih pojmova (u zoološkoj i botaničkoj klasifikaciji)

✧ rus. razrjád ≈ raz- + v. red

REĆI *rěci (što) svrš.* ⟨*prez. rěčēm/rěknēm, pril. pr. rěkāvši, imp. rěci, aor. rěkoh, (2. i 3. l. jd) rěče, pril. sad. rěkūci, prid. rad. rěkao, prid. trp. rěčen*⟩ 1. govorom ili riječju izložiti,

izraziti se riječima, usmeno ili pismeno; izjaviti, kazati, 2. objaviti kao namjeru; obećati, dogovoriti se, sporazumjeti se, priopćiti, saopćiti

REPA *rěpa* ž *(G mn rěpā)* bot. naziv za nekoliko kulturnih biljaka iz roda Brassica, porodice krstašica (Cruciferae), zadebljala mesnata korijena (bijela r. B. rapa var. rapifera; crna r. i dr.)

✧ prasl. *rěpa (rus. répa, polj. rzepa), lit. ropė ≈ stvnjem. ruoba

RINUTI *rìnuti* svrš. reg. *(prez. rîněm, pril. pr. -ūvši, prid. trp. rînūt)* 1. odbaciti od sebe; gurnuti, 2. staviti neki predmet u drugi; gurnuti

✧ prasl. i stsl. rinŭti (rus. rínut': poteći, sl. rinút') ≈ v. rijeka

RODITI *ròditi* svrš. *(prez. -īm, pril. pr. -īvši, prid. trp. ròđen, gl. im. rodénje)*

1. (koga, što) a. donijeti na svijet dijete, o ženi (o muškarcu retor. knjiš. bibl.); poroditi b. dati, donijeti plod, ponijeti, uspjati (o usjevima, voćkama i sl.) c. (□) nečim dobro ponijeti, donijeti dobar rod, ispuniti se obiljem plodova, 2. pren. razg. stvoriti što nakon mukotrpnog rada [konačno je rodio taj članak], 3. (se) biti ròđen (o čovjeku), doći na svijet rađanjem, 4. (što, se) (u nekim stočarskim krajevima) ojanjiti, oteliti, oždrijebiti (se) [janje se rodilo]

ROMAN *ròmān m (G romána)* 1. knjiž. veće pripovjedno prozno književno djelo u kojem se prikazuju složeni procesi života [ljubavni roman; pustolovni roman; kriminalistički roman; povijesni roman], 2. razg. doživljaj za priču, uzbudljiv, zabavan splet događaja

✧ fr. roman: (dosl.) književno djelo napisano na romanskom pučkom jeziku, a ne na učenom latinskom jeziku ≈ lat. Romanus: rimski

RUPAČ onaj koji radi rupe

S

SAD *sād (sàda)* pril. 1. u ovo vrijeme, u ovaj čas, trenutak, 2. malo prije, 3. (kao riječ koja najavljuje neodređeno oklijevanje ili ono što će biti) [sad nisam siguran; A: Je li to dobro ili loše? B: sad kako se uzme], 4. (u raznim kontekstima) [sad ću (na poziv ili požurivanje) u zn. dolazim, evo me; eto (evo) ga sad, vidi ga sad, vidi sad, gle sad, gle sad ovo (to) (u dijaloškoj situaciji na riječi sugovornika kao iznenađenost nad proturječjem) što to govoriš, otkud ti to, što je (sad) to; i sad znaj ne može se znati, teško je snaći se u tim okolnostima, podacima i sl.;

i sad je to..., iron. i nakon svega to je tobože; i sad je to veliki čovjek (nakon svega što se zna) to je tobože veliki čovjek; ispada, tobože, da je to veliki čovjek]

✧ prasl. *s̥da, *s̥goda (slov. zdaj, bug. sega) ← *s̥: taj + *-da, v. kad (kada)

SAMO sàmo vezn. označava 1. suprotnost ili izuzimanje [što volovi muču, samo nek kola ne škripe, posl.]; ali, 2. ograničenu namjeru [govorim samo da govorim]; tek, tek da, 3. pretpostavku oprečnog ishoda [ti učiš, samo da ne bude uzalud]; ali, a

SAVJET sávjet m 1. preporuka što i kako treba raditi ili kako postupiti u određenom slučaju [koristan savjet], 2. skup osoba istog zvanja [savjet fakulteta]; vijeće, kolegij, savjetodavni odbor, 3. fil. u skolastici, čin uma usmjeren na ispitivanja najprikladnijeg sredstva za postizavanje cilja

✧ s (a)- + prasl. i stsl. věтъ: um, savjet (rus. vet) v. vijeće

SEDMOGODIŠNJI sedmogòdišnjĩ prid. koji traje sedam godina [sedmogodišnji rat]

✧ v. sedam + -godišnji

SEKA séka ž, v. seja (sèstra ž ⟨V sèstro, G mn sestárā⟩ - 1. kći istih roditelja u odnosu prema drugoj djeci tih roditelja, 2. ženska osoba sa srednjom stručnom spremom u zdravstvenim ustanovama [medicinska sestra], 3. a. crkv. ženski dio crkvene pastve [braćo i sestre, pomolimo se!] b. pol. zast. ženski dio građanstva (ob. u govorima predstavnika HSS-a), ✧ prasl. i stsl. sestra (rus. sestrá, polj. siostra), lit. sesuo ← ie. *swesōr (lat. soror, got. swistar)

SEKRETARIJAT sekretarijāt m ⟨G sekretarijāta⟩ 1. administrativni odjel, ured kojem je na čelu tajnik; tajništvo, 2. upravno tijelo u organizaciji vlasti ili nekim političkim organizacijama

SIROTINJA siròtinja ž 1. stanje onoga koji je vrlo siromašan, koji je u velikoj bijedi [život u sirotinji]; mizerija, siromaštvo, siromaština, 2. jadnik, bijednik, nevolja, siromah; mizerija, 3. pren. neznanica, neznajša, onaj koji je nesposoban, koji je malih duhovnih ili fizičkih mogućnosti, koji je loš u čemu, 4. ukupnost siromaha; siromasi

SIJALICA sījalica ž razg., v. žarulja (žàrulja ž - term. kruškasta staklena kugla koja kao izvor daje svjetlo od usijane niti; sijalica [halogena žarulja; staviti žarulju; promijeniti žarulju; upalila mu se žarulja, pren. sinula mu je ideja, iznenada se sjetio])

SJEČKARA *sjěčivo* **sr** dio noža, sablje i sl. kojim se siječe jednom ili dvjema oštricama

SJEĆATI *sjěcati se nesvrš.* *⟨prez. -ām se, pril. sad. -ajūci se, gl. im. -ānje⟩* v. sjetiti (sjětiti (se) svrš. ⟨prez. -īm, pril. pr. -īvši, prid. rad. sjětio/sjětla ž⟩ - 1. (koga) obnoviti (komu) što u sjećanju, u svijesti; podsjetiti, 2. (se) a. (koga, čega) oživiti u svijesti predodžbu o čemu; prisjetiti se b. doći na kakvu misao, zamisliti plan, zasnovati; dosjetiti se, ◇ ? ≈ v. sjeta)

SJEDITI *sjèditi (sjèdjeti) nesvrš.* *⟨prez. sjèdīm, pril. sad. -děci, gl. im. -dēnje⟩* 1. biti u položaju u kojemu težinu tijela nosi donji dio trupa [sjediti u klupi; sjediti za stolom], 2. razg. ništa ne raditi, dangubiti [radije badava sjedim nego badava radim], 3. reg. stanovati, v., usp. stajati

SJESTI *sjěsti svrš.* *⟨prez. sjědnēm, pril. pr. -ěvši, aor. sjědoh, prid. rad. sjěo/sjěla ž⟩* 1. a. zauzeti sjedeći položaj b. zauzeti mjesto određeno za sjedenje, 2. doći u stabilan položaj; nalegnuti, usjesti, 3. razg. dospjeti (u bankovnom poslovanju) [sjesti na račun]

◇ prasl. i stsl. sěsti (rus. sest', stčeš. siasti), lit. sėsti ← ie. *sed- (lat. sedēre, grč. hédos: sjedište)

SKOČITI *skòčiti svrš.* *⟨prez. skòčīm, pril. pr. -īvši, prid. rad. skòčio⟩* 1. a. odbaciti se naglo s jednog mjesta na drugo [skočiti u rijeku; skočiti uvis] b. naglo ustati [skočiti sa stolice], 2. naglo se povećati [cijene su skočile], 3. pren. početi se naglo, žustro opirati čijem mišljenju; oštro se oprijeti, pokazati otvoren otpor, 4. razg. svratiti, na kratko otići; skoknuti [skočiti do susjeda na kavu; skočiti u dućan]

SKONTATI razumjeti, shvatiti

SKUHATI *skūhati svrš.* *⟨prez. -ām, pril. pr. -āvši, prid. trp. skūhān⟩* 1. a. (što) pripremiti jelo kuhanjem b. pren. (kome) namjestiti kakvu igru, spletku, uvaliti koga u nevolju, 2. (koga) žarg. nagovoriti koga da što učini, 3. (se) a. biti pripremljen, spreman za jelo b. pren. razg. patiti od velike vrućine ili žege

◇ s (a)- + v. kuhati

SLAVA *slāva ž ⟨G mn slāvā⟩* 1. opća poznatost uz javno priznanje i uvažavanje za djela i dostignuća [steći slavu], 2. retor. hvaljenje čijeg djela ili zasluga; hvala, 3. a. pravosl. dan sveca zaštitnika porodice, svetkovina i kult predaka b. crkveni ili državni godišnji praznik, 4. priredba posvećena kakvu prazniku ili događaju; slavlje, proslava

✧ prasl. i stsl. slava (rus. sláva, polj. sława), lit. šlovė ← ie. *k'lew- (lat. gloria, grč. kléos)

SLOMITI *slòmiti (salòmiti) svrš. <prez. slòmī̃m, pril. pr. -ī̃vši, prid. trp. slòmljen>* 1. (što) a. upotrebom snage, silom krutu cjelinu razbiti na dijelove [slomiti štap] b. padom ili udarom izazvati lom kosti [slomiti nogu; slomiti kralježnicu], 2. (koga) pren. oduzeti komu sposobnost otpora ili nezavisnog mišljenja [slomiti neprijatelja; slomiti opoziciju], 3. (se) a. prelomiti se, prebiti se b. teško se ozlijediti pri padu, udaru c. pren. biti savladan, uništen, odstupiti od svog uvjerenja, pokoriti se

✧ s (a)- + v. lom, lomiti

SLOŽITI *slòžiti svrš. <prez. slòžī̃m, pril. pr. -ī̃vši, prid. trp. slòžen>* 1. (što) a. određenim redom položiti na jedno mjesto više predmeta; poredati [složiti knjige] b. saviti što u određeni oblik [složiti jedra; složiti rublje; složiti posteljinu] c. načiniti kakvu cjelinu sastavljanjem dijelova [složiti mozaik], 2. (se) a. skupiti se, združiti se za kakav pothvat b. suglasiti se po nekom pitanju, 3. a. saviti [složiti savijaču] b. montirati [složiti motor] c. prostrijeti [složiti postelju] d. prirediti, pomiješati [složiti piće]

✧ s (a)- + v. ležati, log

SLUŽITI *slúžiti nesvrš. <prez. slwžī̃m, pril. sad. -žēci, gl. im. -žēnje>* 1. (što komu) poslužiti, iznositi pred koga jelo ili piće, 2. (komu za što) biti čije oruđe [služiti za pokriće; služiti samo za formu; služiti za obavljanje poslova], 3. (čemu) valjati za što, biti upotrebljiv za što, biti prikladan za što [služiti za mljevenje mesa; služiti za rezanje kruha], 4. (kod koga) biti sluga ili služavka, biti u službi kao kućni sluga ili kućna pomoćnica, 5. (koga) a. (što komu), v. posluživati b. dvoriti, 6. (se čime) upotrebljavati, uzimati kao sredstvo [služiti se nogama; služiti se razumom], 7. (se) a. posluživati se, sam uzimati (ob. jelo i piće) b. koristiti se, upotrebljavati [služi se računalom]

SMJETI *smjēti (što) nesvrš. <prez. smījēm, pril. sad. smījūci, prid. rad. smīo/smjēla ž>* 1. imati dopuštenje da se što učini [smijem večeras u kino], 2. imati smjelosti što učiniti; usuditi se

✧ prasl. i stsl. sьmēti (rus. smet', češ. smíti) ≈ s (a)- + *mēti ≈ stvnjem. muot: hrabrost, bijes

SNAHA *snàha ž <D L snàsi/-i, G mn snáhā>* 1. sinovljeva (i unukova) žena, 2. bratova žena; nevjesta, šogorica

✧ prasl. i stsl. *snъxa (rus. snoxá, polj. sneszka) ← ie. *snusos (lat. nurus, grč. nyós)

SNALAZITI *snàlaziti (koga, se) nesvrš. (prez. -īm, pril. sad. -zēci, gl. im. -ažēnje)* 1. v. snaći, 2. nositi se s teškoćama svakodnevnog života, prometati se, spodbijati se, okretati se (kojekako)

STIĆI *stīci svrš., v. stignuti (stīgnuti (stīci) svrš. (prez. stīgnēm, pril. pr. stīgāvši, prid. rad. stīgao/stīgla ž) - 1. doći na cilj kretanja; prispjeti, 2. (koga, što) dostići, utrkujući se ili napredujući istim putem; sustići, 3. (što) imati vremena za što [stignuti obaviti posao]; dospjeti, 4. (koga) snaći koga, zadesiti koga [stigla ga nevolja], usp. stizati), ✧ prasl. *stigt'i (rus. -stigát', češ. stihnouti), lit. steigtis: požuriti se ≈ v. stàza)*

STOČARSKI *stòčarskī prid.* koji se odnosi na stočare i na stočarstvo [stočarski proizvodi]

STOKA *stòka ž zb. (D L stòci)* 1. a. domaće životinje; blago, marva b. (jd) grlo stoke, 2. (D L -i) pren. pejor. a. grub, neodgojen čovjek b. ljudi bez svijesti, rulja, ljudska masa kao gomila nezrelih pojedinaca, manipulaciji podložna masa, glupo biračko tijelo itd.

✧ prasl. *s̥toka ≈ v. steći

STRGATI *střgati svrš. (prez. -ām, pril. pr. -āvši, prid. trp. střgān)* 1. (što) snažnim pokretom, trganjem skinuti; strgnuti [strgati zavoje], 2. (se) reg. potrgati se

✧ s- (sa-) + v. trgati

STVORENJE *stvorénje sr, v. stvor (stvòr m (N mn stvòrovi) - 1. ljudsko biće u odnosu na Boga kao stvoritelja; stvorenje, 2. svako živo biće, ✧ s (a)- + v. tvoriti)*

SUPER *sùper prid. (indekl.)* žarg. izvrstan, odličan, najbolji [A: Kakav je bio film? B: super.]

SUSRESTI *sùsresti svrš. (prez. sùsretnēm, pril. pr. -ēvši, prid. rad. sùsreo)* 1. (koga) naići na koga ili što; sresti, 2. (se s kim) sastati se, naći se, 3. (se s čim) upoznati se [prvi put sam se susreo s tim pojmom]

✧ su- + v. sresti

SVADBA *svàdba ž (G mn svádbā/-ī)* veselje prigodom vjenčanja; duđun

SVAKAKAV *svākakav prid. {odr. -kvī}* 1. koji je vrlo različit [svakakvo bilje; svakakvo cvijeće]; raznovrstan, malovrstan, svakolik, 2. peyor. od kojega se može koješta očekivati [on je svakakav; svakakvi ljudi]; nevaljao, kojekakav

✧ v. sav + v. kakav

SVAKAKO *svākāko* 1. čest. a. (u dijaloškoj situaciji na riječi sugovornika) sigurno, dakako, dabome, naravno, prirodno b. zacijelo, vrlo vjerojatno, po svemu sudeći, na svaki način [to će svakako biti tako], 2. pril. na sve moguće načine, kojekako, snalazeći se [sirovine smo nabavljali svakako; snalazili smo se svakako]

✧ v. sav + v. kako

SVEKRVA *svēkrva* ž muževljeva majka

SVEZATI *svézati svrš. {prez. svēžēm, pril. pr. -āvši, imp. svēži, prid. trp. svēzān}* 1. (što) a. sastaviti u čvor dva kraja (konopca, konca i sl.) b. privezati, učiniti da se ne miče, ne rasipa itd., 2. (se) a. samoga sebe sputati kakvom vezom b. peyor. povezati se s kime c. ostati sastavljen nakon opasivanja (o psu i kuji)

SVINJAC *svínjac m {G -njca, N mn -njci, G svínjācā}* 1. mjesto gdje se drže svinje; obor; svinjara, 2. pren. peyor. prljava, neuredna kuća ili prostorija

SVUD *svūd (svūda) pril.* na svim mjestima, svagdje, posvuda [to se svud nalazi]

✧ v. sav + v. (ku)d

Š

ŠESTEROZNAMENKAST sastavljen od šest znamenki

ŠEZDESET *šezdēsēt br. {glavni}* koji se obilježava brojkom 60; (redni) šezdeseti = 60.

ŠKOLICA *škōlica* ž 1. dem. i hip. od škola, 2. v. škola, 3. a. mala zgrada škole b. niža škola; predškola, 4. dječja igra u kojoj se na nacrtanim kvadratima na tlu nogom gura plojka [igrati se školice]

ŠKOLA *škōla* ž 1. a. obrazovna i odgojna ustanova gdje se kolektivno stječu osnovna pismenost, znanja iz znanosti i umjetnosti te vještine određenih struka [ići na škole, arh. školovati se] b. zgrada u kojoj se takva ustanova nalazi c. skup nastavnika i učenika neke

škole, 2. a. poseban pravac u znanosti ili umjetnosti [impresionistička škola]; učenje b. pristalice i sljedbenici toga pravca, 3. (ob. hip. školica) vrsta dječje igre, igra se s pločicom koja se gura poskakujući na jednoj nozi iz jednog nacrtanog polja u drugo

✧ tal. scola ← lat. schola ← grč. skholḗ: slobodno vrijeme iskorišteno za učenje

ŠKOLOVATI *škòlovati (se) nesvrš. (prez. škòlujēm (se), pril. sad. škòlujūci (se), prid. trp. škòlovān, gl. im. -ānje)* 1. (koga) slati na pohađanje škole; financirati školovanje [školovati djecu], 2. (se) pohađati školu; obrazovati (se)

ŠTALA *štàla ž (G mn štâlā)* razg., v. staja (stàja ž (G mn stājā) - gospodarska zgrada u kojoj se drže goveda; štala [(neuredno) kao staja (štala) vrlo neuredno (ob. o prostorijama)]

✧ njem. Stall

ŠTAMPARIJA *štapàrija ž* poduzeće ili pogon, prostorija u kojoj se štampa; tiskara

ŠTRIKATI *štrīkati nesvrš. (prez. -ām, pril. sad. -ajūci, gl. im. -ānje) reg.* 1. (što) plesti, v., 2. žarg. (ob. uz vrtnju prstima) dosađivati se, gubiti vrijeme u dosadi ili nervozi, »vrtjeti palcima«

ŠTRIK *štrīk m (N mn štrikovi)* reg. konopac, uža

✧ njem. Strick ≈ stricken: plesti

ŠUPA *šūpa ž (G mn šwpā)* reg. spremište od dasaka za smještaj drva, ugljena, alata i sl.

✧ njem. Schuppen

T

TAKAV *tākāv prid. zam. (tākva ž, tākvo sr) (pokazna)* 1. označuje sličnost ili istovjetnost s nečim: u odnosu na kakvoću kojom se ukazuje na osobine koga ili čega, usporedbom od te vrste, sličan sa spomenutim pojmom [takav je opasan; takav momak!], 2. ukazuje na osobine koje izazivaju ono što se iznosi u zavisnoj rečenici [takav apetit da jede za trojicu; kakav-takav kad se dopušta, prihvaća i nešto slabije; kao takav po sebi, u osnovnom, općem značenju]

✧ prasl. i stsl. takъ (rus. takój, polj. taki), lit. toks ≈ v. taj

TAKO *tàkō pril.* 1. na takav način, na način kako si ti pokazao ili na način koji smo vidjeli obojica ili vi, usp. ovako, 2. kad se kazuje da nešto biva u takvu stupnju koji izaziva posljedicu iskazanu zavisnom rečenicom, uopće u zavisnoj posljedičnoj rečenici, u vezi tako da [zašao tako da već nije znao kako bi se izvukao], 3. u dijalogu kad se što prima na znanje [tako, pričaj dalje], 4. kad se nešto samo ovlaš, u općim crtama određuje ili kad se otprilike ocjenjuje kao veličina, iznos i sl. [tako nekako], 5. a. (kao riječ koja sažimlje smisao prethodno rečenoga s onim što će se dalje govoriti) [Bilo je mučno i vrlo naporno. tako, kad smo stigli trebalo nam je da se od svega odmorimo; Kupiš, pa prodaš, pa opet kupiš. (I) tako, sve na taj način] b. (u raznim kontekstima) jako, mnogo, neopisivo [tako te volim; on je tako marljiv; ona je tako lijepa; ljudi su bili tako oduševljeni] c. (u raznim kontekstima i dijaloškim situacijama) [A: Kako ste? B: tako (tako, tako) = nije loše, osrednje; tako! (u situaciji kad se sjedne, želi počinuti, kad se udobno smjesti, kad se završi neki posao i sl.); e tako!, tako tako! (u dijaloškoj situaciji na riječi sugovornika ili bez riječi na čiji postupak) = tako treba, to je dobro, slažem se, to je u redu, ispravno ste postupili; i sve tako; i tako sve, usp. sve (na pitanje o količini ili kakvoći čega); A: Ima li toga mnogo? B: tako = nema ni malo ni mnogo; A: Zna li pjevati? B: tako = osrednje, donekle znam, nisam sasvim loš, ali ni osobit u tome]

✧ od starijega *tako (rus., polj. tak) \simeq v. takav

TAMAN *tāmān (tāmam reg.) pril. čest.* 1. a. za isticanje bliskosti ili slaganja (prostora, vremena, pojmova) [nema problema, taman sam stigao; taman sam to pomislio, a ti si predložio]; upravo, baš b. za isticanje da što kome ili čemu potpuno odgovara, 2. (u prid. službi, u predikatu) koji je odgovarajuće veličine, mjere [haljina joj je taman]; upravo, 3. kada se ističe da će se ustrajati u čemu i ako bi se dogodilo što nepoželjno; čak, makar, pa baš i kad bi, sve kad bi [to ću napraviti, taman da mi kožu deru]

✧ tur. tamam ← arap. tāmām

TAMO *tāmo pril.* 1. u to mjesto, prema tom mjestu, na tu stranu (iz situacije, prethodnog konteksta ili pomoću geste zna se koje mjesto) [tamo amo (amo tamo) čas u jednom, čas u drugom smjeru], 2. razg. na tom mjestu; tu, 3. u približnom određivanju vremena ili mjesta: otprilike (tada, tu), tu negdje, oko (toga dana, toga mjesta, kraja) [tu i tamo ovdje-ondje a. mjestimično, ponegdje b. ponekad, povremeno]

✧ prasl. *tamъ (rus., polj. tam) \simeq v. taj

TERAPIJA *teràpija* ž *med.* 1. liječenje, osnovna djelatnost medicine, 2. skup sredstava koja se rabe radi izlječenja kakve bolesti, ublažavanja njezinih simptoma i posljedica ili nekog tjelesnog nedostatka (često u riječima čiji prvi dio imenuje metodu) [kemoterapija; simptomatska terapija; kauzalna terapija]

✧ grč. *therapeía*: služenje, njega ≈ *therápōn*: njegovatelj (*therapeutēs*: sluga)

TETA *těta* ž 1. hip. od tetka, 2. riječ kojom a. mlađi oslovljavaju osobu u dobi svojih roditelja b. djeca oslovljavaju odgojiteljicu

TKO *tkò* (*kò razg. knjiš.*) *zam.* {*G i A kòga, D kòmu, L kòme/kòm, I kîm/kíme*} 1. (upitna) a. izravni upit [tko je to?; tko ti je to rekao?] b. neizravni upit nakon izravnih glagola [reci mi tko je bio], 2. (odnosna) u korelaciji s taj, svatko [tko je jači taj kvači], 3. (neodređena) [Ako se tko javi neka čeka = Ako se neko javi neka čeka; Ima li tko što pitati = Ima li netko nešto pitati]

✧ prasl. i stsl. *kъto* (rus. *kto*, polj. *kto*), lit. *kas* ← ie. **kwo-*, **kwi-* (lat. *quis*, grč. *tís*, skr. *kas*)

TOLIKO *tolikò pril.* 1. u toj količini, mjeri, iznosu kao u nekom drugom slučaju s kojim se uspoređuje, 2. mnogo, u velikoj količini, broju; mnogo vremena, dugo (često naglašeno u rečenici ili tautološki *toliko mnogo*) [uzalud ga je *toliko* čekala], 3. u prepričavanju umjesto ponavljanja količine ili broja

TOLIŠAN *tòlišan prid.* {*odr. -šnī*} tako ili *toliko* malen, malen kao što drugo s čim se uspoređuje u blizini sugovornika ili se pokazuje gestom [sjećam ga se kad je bio *tolišan* (može se pokazati dlanom tjelesna visina djeteta)]

TORBA *tórba* ž {*G mn tórbā/-ī*} predmet u kojem se nose potrebne stvari (spisi, pribor za higijenu itd.), ob. se nosi o ramenu ili u ruci [putna torba; torba za spise]

✧ tur. *tobra*

TRAKTOR *tràktor m* tehn. motorno vozilo za vuču poljoprivrednih alatki, strojeva i vozila [voziti se na traktoru]

✧ lat. *tractor* ≈ *trahere*: vući, potezati

TRANSPORT *trànsport m* 1. prom. prijevozna sredstva i uređaji za prijevoz robe i putnika [željeznički transport; cestovni transport; brodski transport; zračni transport], 2. a. čin ili

proces prijevoza robe [radim u transportu] b. prijevoznačka djelatnost; otpremništvo, 3. (čega) jedinica u prijevozu tereta, ob. veća [stigao je transport robe stigla je veća količina robe, mjerena u kamionima, tonama i sl.]

✧ njem. Transport ← fr. transport ← lat. transportare ≈ trans- + portare: nositi

TRAŽITI *tráziti (koga, što, se) nesvrš. (prez. trážim (se), pril. sad. -žēćī (se), prid. trp. trâžen, gl. im. -žēnje)* 1. truditi se da se pronade ono što je izgubljeno, zametnuto ili još nepoznato ili ono što nije prisutno, 2. uporno moliti [tražiti pravdu]; zahtijevati, iskati, 3. imati potrebu za čim [vrba za rast traži vodu]; iziskivati, 4. (se) još nemati svoj životni smisao, još ne znati što se hoće, nemati jasne namjere

✧ isprva: slijediti trag, v.

TRGOVAC *tzgovac m (G -ōvca, N mn -ōvci)* 1. onaj koji se bavi trgovinom, kupuje i prodaje na veliko, 2. onaj koji vodi, drži trgovinu ili u njoj radi

TRGOVAČKI *tzgovačkī prid.* koji se odnosi na trgovce

TROJKA *trójka1 ž (D L -jci, G mn trôjākā/-ī)* 1. brojka 3, riječ kojom se obilježava broj tri; trica, 2. a. ono što je obilježeno brojem tri (prostorija, vozilo) b. školska ocjena određenog (u naše vrijeme najčešće dobrog, zadovoljavajućeg) uspjeha i vladanja, 3. tri osobe vezane zajedničkim poslom, interesom, zadatkom i sl.

TU *ty pril.* 1. (za mjesto) a. na mjestu na kojem se nalazi ili blizu kojega je sugovornik b. na mjestu koje je nadohvat pogleda ili izvan najbližega (označenog s ovdje) govorniku i sugovorniku [to je tu blizu; to se tu dogodilo; jesi li tu?], 2. (za vrijeme) razg. a. nedavno [to je bilo tu prije nekoliko dana] b. uskoro [to je već tu, rok se bliži za nekoliko dana], 3. (općenito oznaka okolnosti koje su opisane u prethodno rečenom) nakon toga, u tim okolnostima, u toj stvari, u tim prilikama, kad je sve tako [nema se tu što reći]

✧ prasl. i stsl. tu (rus. dijal., češ. tu) ≈ v. taj

TUĆI *twći (koga, što) nesvrš. (prez. túčem, prid. rad. tykao, prid. trp. tūčen, pril. sad. tūkūći, gl. im. túčēnje)* 1. a. (za)davati udarce, udarati koga nanoseći mu bol b. udarati nečim tvrdim o čvrstu površinu tako da se čuje šum; kucati, lupati, 2. udarati o nešto, po nečemu padajući, pušuci, zapljuskujući (o kiši, vjetru, vodi); lupati, pljuštati, 3. pren. a. biti jači, imati prednost, odnositi pobjedu nad nekim; pobjeđivati b. sport udarajući

(nogom), bacajući (rukom) loptu nastojati ubaciti u gol c. sport pobijediti, dobiti igru ili utakmicu, 4. gađati, pucati iz vatrenog oružja (po kome ili po čemu), 5. udarati, kucati u kratkim i ritmičkim kucajima; pulsirati (o srcu, krvotoku), 6. a. obavljati neku radnju udaranjem, pripremati nešto; nabijati, trti [tući lan; tući konoplju] b. pripremati jelo takvom radnjom [tući jaja]

✧ prasl. *telkti: tući (rus. tolóč', češ. tlouci)

TULATI hodati

TUTNJATI *tùtnjiti (tùtnjati)* (□) *nesvrš. (prez. -īm, pril. sad. -njēci, gl. im. -njēnje)* proizvoditi tutanj, oglašavati se tutnjem (o gromovima, avionima, topovima, krdu u pokretu, zaprežnim kolima)

U

UČITELJ *učitelj m* 1. onaj koji predaje u razrednoj nastavi ili dnevnom boravku u prva 4 razreda osnovne škole, 2. razg. a. onaj koji poučava druge u nekoj vrsti znanja ili vještine b. onaj od kojeg se uči, kojemu se duguje znanje

UČITI *učiti nesvrš. (prez. -īm, pril. sad. učēci, impf. učāh, prid. trp. ūčen, gl. im. učēnje)* 1. (što) a. nastojati da se što upamti, razumije; stjecati znanje ili vještinu [brzo/lako učiti; učiti napamet; učiti usput] b. pohađati školu, biti na kakvom zanatu [učiti školu ići u školu], 2. zvati na molitvu po zakonu islama, 3. (koga) a. predavati drugome znanje, vještinu; poučavati [učiti (koga) engleski] b. savjetovati, nagovarati, 4. (što) uspostaviti kakvu ideju ili teoriju; naučavati, 5. (što) (u islamskoj terminologiji i frazeologiji) čitati [učiti Kur'an; učiti molitvu]

✧ prasl. i stsl. učiti (rus. učít', polj. wczyć), lit. jaukinti: pripitomiti ≈ skr. ucyati: navikava se, v. naviknuti, v. navika

UDATI *ùdati (se) svrš. (prez. -ām (se), pril. pr. -āvši (se), prid. trp. ūdāta/ūdāna)* 1. (koga) učiniti da ženska osoba stupi u brak, 2. (se) stupiti u brak (samo za žensku osobu)

✧ u- + v. dati

UGASITI *ugāsiti (se) svrš. (prez. ūgāsīm (se), pril. pr. -īvši (se), prid. trp. ūgāšen)* 1. (što) učiniti da vatra ili plamen prestane gorjeti; utrnuti, 2. (što) pren. ugušiti, suzbiti, smiriti, 3. (se) a. prestati gorjeti; ugasnuti b. polagano umrijeti u starosti prirodnom smrću; dogorjeti c.

prestati raditi (o motoru) d. prestati izlaziti, djelovati itd. (o listovima, publikacijama, društvima, zakonima i propisima itd.), 4. v. ubiti

✧ u- + v. gasiti

UGOVOR *ùgovōr m* 1. pravn. suglasnost dviju ili više osoba ili strana o uspostavljanju međusobnih odnosa i uređivanju postanka, prestanka i promjena tih odnosa [sklopiti ugovor; potpisati ugovor; nacrt ugovora; po ugovoru; ugovor o prijateljstvu i suradnji], 2. sastanak radi dogovora

✧ u- + v. govor

UHVATITI *ùhvatiti (koga, što) svrš. (prez. -īm, pril. pr. -īvši, prid. trp. ùhvaćen)* 1. a. uzeti, dohvatiti brzim pokretom b. domoći se čega [uhvatiti priliku; uhvatiti mjesto u gledalištu]; zaposjesti, ugrabiti c. silom zadržati nekoga ne dopuštajući da pobjegne; uhititi, zatvoriti, uhapsiti, 2. a. naći u određenom stanju, situaciji i sl. [uhvatiti nesprenog]; zateći, uvrebat b. nastati, pojaviti se dok je netko ili nešto u određenom položaju, stanju i sl., 3. shvatiti, razabrati [uhvatiti smisao]

✧ u- + v. hvatati

UJUTRO *ùjutro pril.* u jutarnjim satima, kad prođe noć, poslije noći

✧ u- + v. jutro

UNUČAD *ùnučād sr zb., v. unuče (unuče sr ⟨G -ta, zb. -ād⟩ - hip. od unuk i unuka)*

UPOZNATI *upòznati (se) svrš. (prez. -ām (se), pril. pr. -āvši (se), prid. trp. ùpoznāt)* 1. (koga, što) saznati osobine ili svojstva, steći znanje; proučiti, 2. (se) a. (s kim) predstaviti se jedno drugome b. (s čim) upoznati što sadrži neka stvar, tekst itd.

✧ u- + v. poznati

USKRS *Ūskrs m* 1. kršč. blagdan koji se svetkuje kao dan Kristova uskrsnuća (slavi se 1. nedjelje poslije punog mjeseca nakon proljetnog ekvinocija); Vazam, 2. (uskrs) pren. retor. vraćanje u život, ponovno oživljavanje, uzdizanje, preporod

UVIJEK *ùvijēk pril.* 1. u svako vrijeme, u svakoj prilici, svaki put, 2. stalno, neprestano [kao uvijek]

✧ u- + v. vijek

UZETI *ùzēti (što, koga) svrš.* ⟨*prez. ùzmēm, pril. pr. -ēvši, imp. ùzmi, prid. rad. ùzeo, prid. trp. ùzēt*⟩ 1. a. prihvatiti, dohvatiti rukom; uhvatiti [uzeti komad kruha] b. primiti kao dar ili sl. c. razg. dobiti na prodaji; naplatiti [uzeti novac] d. (za što) primiti u službu [uzeti za pomoćnika], 2. lišiti (koga ili čega), oduzeti, otet [uzeti komu zemljište], 3. (s infinitivom) reg. početi [uzme pričati]; stati, 4. zauzeti (određen položaj, razmak) [uzeti mjesto], 5. (koga) primiti koga, pružiti mu uslugu po redu [pokucajte odmah ćemo vas uzeti (ob. u ordinacijama)]

✧ prasl. *vьzęti (rus. vzjat') ≈ uz- + v. imati

UZIMATI *ùzimati (što) nesvrš.* ⟨*prez. -ām/ùzimljēm, pril. sad. -ajūci/ùzimljūci, gl. im. -ānje*⟩, v. uzeti

V

VAGON *vàgōn m (G vagóna)* 1. željeznička kola za prijevoz putnika ili robe [teretni vagon], 2. meton. mjera za količinu robe koja stane u vagon, sadržaj jednog vagona [na vagone velika količina čega, izobilje čega], 3. stara jedinica mase, iznosa 10 t

✧ engl. waggon (fr. vagon) ← nizoz. wagen

VALJDA *vàljda pril. čest.* izražava mogućnost da se izvrši, dogodi itd., da će se izvršiti, da se izvršilo, da će se dogoditi ono što sugovornik kaže, što se govori itd. [Petar će valjda položiti ispit = Petar će vjerojatno položiti ispit; nećeš valjda; nisi valjda; valjda znaju što rade]

✧ v. vâlјati + v. da

VELIM *vèlīm (što) dv.* defektivni glagol ⟨*prez. vèlīm, pril. pr. -īvši, impf. rij. vèljāh, pril. sad. vèlēci*⟩ govorim (u raznim kontekstima) razg. [veli da mu je to ukusno; vele da masnoća u krvi nije tako opasna; velim ti], usp. kazati

✧ prasl. i stsl. velēti (rus. velét', češ. veleti), lit. velėti: priuštiti ← ie. *wel-: željeti, v. volja

VELIK *vèlik prid. (odr. -ī, komp. vèčī)* 1. koji je iznad prosječnog, običnog u vrsti ili iznad onoga čemu se suprotstavlja a. opsegom, obujmom, razmjerima (u dvije ili tri dimenzije) b. količinom, brojem c. uzrastom, odraslošću [veliko dijete] d. stupnjem, intenzitetom, jačinom

[veliki strah] e. pojačanim stupnjem karakterističnih osobina koje se ističu u značenju imenice [veliki siromah] f. važnošću, značajem, odgovornošću [velika tajna], 2. koji je na glasu [veliki umjetnik; veliki nogometaš]; čuven, znamenit, 3. (odr.) pol. koji se projektira u povećanom ili najvećem opsegu teritorija ili osvajanja (o zemljama kao političkim programima) [velika Rusija; velika Srbija], 4. v. visok , 5. (mn) pol. velike zemlje [interesi velikih], opr. male zemlje, v. mal

✧ prasl. i stsl. velikъ (rus. velíkij, polj. wielki) ≈ tohar. B wāl: kralj, v. već

VERANDA *vèrānda* ž (G mn -ā/-ī) arhit. natkrivena i ostakljena galerija duž pročelja kuće

✧ tal., njem. Veranda ← port. varanda

VESTA *věsta* ž (G mn *věstā*) razg. džemper na kopčanje

✧ lat. vestis: haljina, odjeća

VIDJETI *vīdjeti* (koga, što) dv. (prez. *vīdīm*, imp. *vīdi*, pril. sad. *vīdēći*, pril. pr. *vīdjēvši*, prid. rad. *vīdio*, prid. trp. *vīden*, gl. im. *vīdēnje*) 1. reagirati (na što) osjetilom vida, primjećivati, opažati očima, zapaziti, zapažati očima, 2. sresti koga, naći se s kim, 3. razg. uvidjeti, uviđati, razab (i)rati, shvatiti, shvaćati [vidim da ima pravo], 4. pregledati, ispitati [vidiš li grešku?], 5. iskusiti, preživjeti, prepatiti (radost, muke), 6. predvidjeti, 7. posjedovati osjetilo vida, moći gledati

VJENČATI *vjēnčati* (koga, se) dv. (prez. -ām, pril. sad. -ajūći, pril. pr. -āvši, gl. im. -ānje) obaviti/obavljati čin sklapanja braka

VOĆNJAK *vōčnjāk* m (N mn -āci) zemljište, često ograđeno, namijenjeno uzgoju voća

VOJSKA *vójska* ž (D L -sci, A *vôjsku*, G mn -ā/-ī) 1. ukupna oružana snaga jedne države ili političke organizacije, 2. rod vojske po namjeni za operacije na kopnu, na moru i u zraku, 3. vojnici, u zn. skupine

VOLJETI *vōljeti* (koga, što, se) nesvrš. (prez. *vōlīm*, pril. sad. *vōlēći*, prid. trp. *vōljen*, gl. im. *vōljēnje*) 1. osjećati ili iskazivati naklonost, privrženost, odanost, prijateljstvo koje se osniva na zajednici ideala, krvnog srodstva i sl. [oni se uzajamno vole; voljeti obitelj], 2. osjećati prema kome ljubav, osjećati strastvenu privlačnost prema kome [voljeti

momka/djevojku], 3. biti sklon čemu, rado činiti, slušati, čitati, gledati, služiti se čim, imati sklonost prema zanimanju, poslu, igri

✧ \simeq v. volja

VOZITI *vòziti (se) nesvrš. (prez. vòžīm (se), pril. sad. vòžēći (se), prid. trp. vòžen, gl. im. vòžēnje)* 1. (što) upravljati prijevoznim sredstvom, 2. kretati se (o vozilu), 3. (se, čim, u čemu) kretati se u vozilu, 4. (koga) prevoziti

VRABAC *vrábac m (G -ápca, N mn -ápci, G vrâbācā)* 1. zool. mala ptica siva perja (Passer) iz porodice vrabaca, obično živi u naseljima i oko kuća, 2. (mn) porodica ptica (Ploceidae) iz porodice vrapčarki, 3. kratka pjesmica u kojoj se šaljivo govori o osobinama pojedinih osoba

✧ prasl. *vorbъ (rus. voroběj, polj. wróbel), lit. žvirblis \simeq grč. rhóbillos

VREBATI *vrébatī (koga, što) nesvrš. (prez. vrēbām, pril. sad. -ajūći, gl. im. -ānje)* prikriveno čekati priliku za napad na koga [vrebati zgodu (priliku) iščekivati, čekati, tražiti mogućnost da se što učini]; kebatī

✧ ? rus. voróba: kružna daska, lit. virbas: prut (osnovno značenje bilo bi: prijetiti komu šibom, prutom)

VRIJEME *vrijéme sr (G vrèmena, N mn vremèna, G vreménā)* 1. dimenzija univerzuma prema kojoj je uređen nepovratni slijed pojava, 2. mjera za vrijeme [neko vrijeme a. prema kontekstu ograničeno vrijeme u kojem se što događa — to ljepilo djeluje, ali ne vječno, nego privremeno b. jedno razdoblje, jedan odsjek u protjecanju vremena; radno vrijeme obavezni sati rada; vrijeme posta], 3. vremenski razmak, vrijeme potrebno za neku radnju [od vremena do vremena; s vremena na vrijeme katkad, povremeno; pitanje je vremena ne zna se kad će biti, ali je sigurno], 4. (vremensko) trajanje [za neko vrijeme privremeno (ob. kad se u budućnosti nešto neće protezati dugo ili trajati neodređeno i nezavršeno)], 5. razdoblje, epoha [u duhu vremena u skladu sa suvremenim stanjem, suvremeno, moderno, prema svojem vremenu; u naše vrijeme u razdoblju kada smo bili mladi], 6. (ob. mn) prilike, život [teška vremena], 7. meteor. stanje atmosfere nad nekim mjestom u nekom trenutku koje je određeno vrijednostima meteoroloških elemenata i vremenskih pojava [lijepo vrijeme, razg. sunčano vrijeme bez izrazito jakog vjetera ili vlage, opr. ružno vrijeme; tmurno vrijeme; vedro vrijeme; teško vrijeme vrijeme za organizam teže podnošljivog atmosferskog pritiska, opr. lako vrijeme, razg.; oblačno vrijeme; vjetrovito vrijeme]

✧ prasl. *vertmę (stsl. vrěmę, strus. veremja, slov. vreme) \simeq v. vrtjeti

Z

ZABOLJETI *zabòljeti* svrš. (prez. *zàbolīm*, pril. pr. -*ěvši*, prid. rad. *zabòlio/zabòljela* ž) 1. početi boljeti, 2. nakratko osjetiti bol, usp. boljeti

✧ za- + v. bol, boljeti

ZADRUGA *zâdruga* ž (D L -*uzi*) 1. pov. tradicionalna ruralna ekonomska zajednica južnih Slavena koju su sačinjavali pripadnici porodice sastavljene od više obitelji (zajedničko raspolaganje imovinom, dijeljenje posla i pobratimski vezani članovi), 2. kolektivna organizacija, društvo za obavljanje ili poduzimanje raznih djelatnosti [poljoprivredna zadruga; potrošačka zadruga; stambena zadruga; štedno-kreditna zadruga]; udruga

✧ češ. záduha \simeq za- + v. drug

ZALIJEČITI *zaliječiti* (što, se) svrš. (prez. *zàlijěčīm*, pril. pr. -*ivši*, prid. trp. *zàlijěčen*, gl. im. *zaliječénje*) privremeno (se) izliječiti, dovesti bolest u podnošljivo stanje

✧ za- + v. lijek, liječiti

ZARADITI *zaráđiti* (se) svrš. (prez. *zàrādīm* (se), pril. pr. -*ivši* (se), prid. trp. *zàrāđen*) 1. (što) a. ostvariti zaradu b. pren. zaslužiti svojim postupcima, 2. (što) razg. uhvatiti, dobiti, steći [zaraditi batine; zaraditi bolest], 3. (se) unijeti se u posao, udubiti se u posao (i ne primijetiti kako vrijeme prolazi i sl.)

ZASJEDATI *zasjédati* nesvrš. (prez. *zàsjećām*, pril. sad. -*ajūći*, gl. im. -*ānje*), v. zasjesti (zasjesti svrš. (prez. *zàsjednēm*, pril. pr. -*ěvši*, imp. *zàsjednī*, prid. rad. *zàsjeo*) - 1. čvrsto sjesti, zavaliti se sjedeći, 2. pren. zauzeti položaj u službi itd., ne dati se istjerati; smjestiti se, 3. predugo se zadržati u gostima ili u društvu, predugo ostati, ne znati otići, 4. zastati u grlu (o zalogaju, kosti i sl.), 5. zast. zauzeti, zaposjesti, naseliti, ✧ za- + v. sjesti)

ZATVORITI *zatvòriti* (se) svrš. (prez. *zàtvorīm* (se), pril. pr. -*ivši* (se), prid. trp. *zàtvoren*) 1. (što) učiniti da se ne može proći, da se ne može izaći ili ući, da što ne bude otvoreno, raskriljeno [zatvoriti vrata; zatvoriti prozor; zatvoriti slavinu], 2. zakloniti ono što je bilo otvoreno, rašireno; sklopiti, 3. zaustaviti kretanje nekim uređajem [zatvoriti vodu; zatvoriti plin], 4. razg. učiniti da ne radi; isključiti [zatvoriti radio; zatvoriti televizor], 5. pregraditi, 6.

zagraditi, ograditi, 7. (što) prestati poslovati po isteku radnog vremena (o trgovini) [zatvaramo u pet], 8. (koga) prouzročiti otežano pražnjenje crijeva, tvrdu stolicu, 9. (koga) oduzeti komu slobodu, smjestiti u zatvor; uhititi, uhapsiti, 10. (se) a. sklopiti se (knjiga, vrata, prozor) b. pren. povući se u privatni život, ne izlaziti u javnost c. povući se u sebe (o osobi)

✧ za- + v. tvoriti

ZAVJESA *zâvjesa* ž, v. zastor (zástor m - 1. ono čime se što zastire, 2. platno, tkanina i sl. što visi na prozoru, ispred pozornice i sl. i štiti od pogleda, suvišna svjetla itd. ili služi kao ukras; zavjesa, ✧ prasl. *zastorъ (slov. zastor) \simeq za- + v. sterati)

✧ za- + v. vješati

ZAVRŠAVATI *završávati* (što, □, se) nesvrš. (prez. *zavzšávām*, pril. sad. -ajūci, gl. im. -ānje), v. završiti

ZAVRŠITI *završiti* svrš. (prez. *zàvršīm*, pril. pr. -īvši, prid. trp. *zàvršen*) 1. (što) privesti kraju, dovesti do kraja [završiti posao]; okončati, 2. biti gotov; nestati, skončati, 3. (se) dospjeti do nekog stupnja ili kraja u napredovanju, ob. kao osrednji ili loš ishod čega [završiti u bolnici; završiti kao pisarčić (počeo je vrlo ambiciozno), a završio na mansardi]

✧ za- + v. vršiti

ZBILJA *zbīlja* pril. doista, uistinu, zaista [zbilja to misliš?]

Ž

ŽENITI *žēniti* (se) nesvrš. (prez. *žēnīm* (se), pril. sad. *žēnēci* (se), gl. im. *žēnjēnje*) 1. (koga) a. uvoditi muškarca u bračnu zajednicu b. uzimati za ženu, 2. (se) stupati u brak (o muškarcu), usp. udavati (se)

ŽITNI *žītnī* prid. koji se odnosi na žito, koji je od žita [žitno polje]

ŽIVINA *živīna* ž (G mn *živīnā*) 1. razg. domaće pernate životinje; živad, perad, 2. marva, stoka [živjeti, raditi kao živina kao marva, jako se mučiti i teško raditi]

✧ v. živ

ŽIVJETI *živjeti* nesvrš. (prez. *živīm*, pril. sad. *živēci*, gl. im. *življēnje*) 1. a. biti živ, u životu, postojati u skladu svih funkcija b. provoditi život, imati uvjete za život; boraviti, prebivati,

stanovati, 2. (s kim) biti u zajednici, biti zajedno (u kućanstvu), 3. (od čega) izdržavati se [živjeti od socijalne pomoći], 4. (na) održavati se na životu [živjeti na aparatima]

ŽIVOTINJICA *živòtinjica* ž dem. od životinja (živòtinja ž - 1. svaki živi organizam, osim čovjeka, koji pripada životinjskom carstvu, drugom odjelu organskog svijeta na Zemlji prema biljkama [jednostanične životinje; višestanične životinje], 2. pren. čovjek bez srca i samilosti, okrutan čovjek na način životinje, ⇨ prasl. *životъni (rus. živótnoe) ≈ v. živ, život)

9. ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu prikazane su specifičnosti govora na području Bjelovarsko-bilogorske županije. Cilj istraživanja bio je utvrditi u kojoj se mjeri slavonski dijalekt koristi u govoru stanovnika Bjelovarsko-bilogorske županije.

Utvrđeno je da u govoru prevladavaju ijekavski i jekavski odraz jata, a u nekoliko se primjera može čuti i ekavski odraz. Autorice Berbić Kolar i Kolenić u knjizi *Sičanske riči* ističu kako je osnovna osobina slavonskoga dijalekta da nema ijekavski odraz jata. Govori slavonskoga dijalekta mogu imati sve ostale odraze jata koji su poznati u hrvatskim govorima. Prema ovom obilježju govor na području Bjelovarsko-bilogorske županije pripada novoštokavskom jekavskom dijalektu. Ipak postoje primjeri koji dokazuju da se na području ove županije koristi slavonski dijalekt. Potrebno je naglasiti sljedeće fonološke specifičnosti zabilježene u govoru izvornih govornika: zamjena i redukcija samoglasnika i suglasnika na početku, u sredini ili na kraju riječi, nepostojanje glasa *h* i njegova zamjena drugim glasovima te gubljenje krajnjega *i* u infinitivu glagola. Dolazi i do sažimanja samoglasničke skupine *ao* u samoglasnik *o* i suglasničke skupine *tk* u suglasnik *k*. U govoru izvornih govornika nije zabilježen šćakavizmom.

Također su zabilježene brojne podudarnosti u obilježjima morfologije slavonskog dijalekta i govora na području Bjelovarsko-bilogorske županije. U nekoliko primjera dolazi do odstupanja od standardno jezične norme u sklonidbi imenica. Odstupanja su zapažena i u sprezanju glagola po glagolskim osobama. U glagolskom pridjevu radnom u jednini muškoga roda ne ostaje *l* na kraju sloga, nego prelazi u *o*, odnosno uglavnom se steže s prethodnim vokalom. Ako je vokal ispred *o* (>*l*) -i onda dolazi do umetanja intervokalnoga *j* između *i* i *o*. U najvećoj se mjeri govornici koriste prezentom i perfektom. Na navedenom govornom području javlja se infinitiv glagola bez završnog *i*. Govornici zamjenice koriste u izmijenjenim oblicima: upitno-odnosnu zamjenicu što koriste kao *šta*, *tko* kao *ko*. Neodređenu zamjenicu nešto govornici koriste u obliku *nešta*. Neodređene zamjenice *netko* i *nitko* gube suglasnik *t*. Kod nekih pridjeva pri stupnjevanju dolazi do promjene osnove. Uočeno je jedno odstupanje od norme gdje pridjev u nominativu jednine umjesto nultog morfema *ø* ima nastavak *-i*. Pridjev hladno ima oblik *ladno*. Glavni brojevi imaju dočetak *-ajst* umjesto *-aest*, a kod nekih se brojeva gubi završetak *-e*. Prilozi koji su specifični za slavonski dijalekt javljaju se i u govoru izvornih govornika. Govornici koriste priloge koji izriču pouzdanost odnosno vjerojatnost onoga na što se prilog odnosi (valjda, možda) u izmijenjenim oblicima *valda* i *mord*. Dolazi do redukcije završnih vokala u prilogima *dolje*, *gore*, *tamo* i *odmah*.

Prilog gdje pojavljuje se u obliku *đe*. Prijedlog sa obvezno dolazi ispred riječi koje počinju sa *s, š, z, ž, a* u govoru je primijećeno pojavljivanje prijedloga *sa* i ispred riječi koje počinju ostalim glasovima. Zabilježeni su primjeri u kojima se prijedlog na zamjenjuje prijedlogom u i obrnuto. Dolazi do redukcije završnih vokala u veznika *samo, neka, ali, ili, ako i nego*. Govornici u svome govoru najčešće upotrebljavaju usklike *jao i joj*. Pri proučavanju sintakse uočeno je da su zastupljene jednostavne neproširene i proširene rečenice. Od nezavisno složenih rečenica najzastupljenije su sastavne i suprotne rečenice, dok su od zavisno složenih rečenica najzastupljenije priložne rečenice. Red riječi je slobodan, a u nekoliko je primjera zabilježena inverzija pri čemu imenica dolazi ispred pridjeva. Uočljiva je i česta upotreba priloga *onda* i poštapalica *znači, pa i el*. Uočene su neke specifičnosti u leksiku, a odnose se na velik broj prihvaćenih i udomaćenih tuđica. To su uglavnom germanizmi i turcizmi koji su česta pojava u većini slavonskih mjesta.

Na samome kraju ovoga rada može se zaključiti da govor na području Bjelovarsko-bilogorske županije posjeduje jezične osobine slavonskoga dijalekta, ali da u njemu nisu prisutne sve pojave karakteristične za ovaj dijalekt. Ovakav je zaključak očekivan budući da je složeno određivanje mjerila po kojima bi se mogle utvrditi točne granice među govorima, poddijalektima i dijalektima. Bez obzira kojem dijalektu pripada, važno je njegovati, koristiti i čuvati od zaborava svaki govor i njegove specifičnosti jer govor predstavlja korijen našeg identiteta. Isto tako mjesni govori, poddijalekti i dijalekti čine korijen standardnog jezika te zaslužuju biti njegovani kao sastavni dijelovi hrvatskoga jezika.

10. LITERATURA

1. Adamović, D., (2006.) Bjelovarsko-bilogorska županija kroz povijest. Bjelovar: Bjelovarsko-bilogorska županija
2. Babić, S., Brozović, D., Škarić, I., Težak, S. (2007.) Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika. Zagreb: Nakladni zavod Globus
3. Babić, S., Težak, S. (2005.) Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje. Zagreb: Školska knjiga
4. Berbić Kolar, E., Kolenić, Lj., (2014.) Sičanske riči. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku
5. Frančić, A., Hudaček, L., Mihaljević, M. (2006.) Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskom standardnom jeziku. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
6. Lisac, J. (2003.) Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
7. Kolenić, Lj., (1997.) Slavonski dijalekt. Zagreb: Croatica, str. 101-117.
8. Moguš, M., (2010.) Povijesna fonologija hrvatskoga jezika, Zagreb: Školska knjiga
9. Pavličević-Franić, D. (2005.) Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika. Zagreb: Alfa
10. Rječnik hrvatskog jezika
11. Rječnik stranih riječi

Internetski izvori:

1. Bjelovarsko-bilogorska županija: Zemljopisni položaj. Pribavljeno 31.5.2019, sa <http://bbz.hr/bjelovarsko-bilogorska-zupanija/detaljnije/zemljopisni-polozej>
2. Bjelovarsko-bilogorska županija: Demografska struktura. Pribavljeno 31.5.2019, sa <http://bbz.hr/bjelovarsko-bilogorska-zupanija/detaljnije/demografska-struktura>
3. Internetska rječnička baza hrvatskoga jezika: Hrvatski jezični portal. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=main>